

T.C.

ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

**SON DEVİR HARPUT(ELAZIĞ) VE  
DERSİM(TUNCELİ) ULEMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Ramazan YETİK**

Danışman

**Öğretim Üyesi Dr. Deniz AKPINAR**

Erzincan/2018

## TEZ BİLDİRİMİ

"Son Devir Harput(Elazığ) ve Dersim(Tunceli) Uleması" isimli "Yüksek Lisans" tezim tarafımda intihal programı ile incelenmiştir. Buna göre tezimde bilimsel etik ihlali ve intihal olarak nitelendirilebilecek herhangi bir durum olmadığını taahhüt ederim.

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin akademik ve etik kurallara uygun biçimde elde edildiğini; aynı zaman da bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi beyan ederim.

Ramazan YETİK

## TEZ KABUL TUTANAĞI

### SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Bu alışma Tarih Anabilim Dalının Tarih Bilim Dalında jürimiz tarafından **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

**Danışman/Jüri**

: Dr. Öğretim Üyesi Deniz AKPINAR

**Jüri**

: Dr. Öğretim Üyesi İsa TAK

**Jüri**

: Prof. Dr. Erol KAYA

# SON DEVİR HARPUT(ELAZIĞ) VE DERSİM(TUNCELİ) ULEMASI

**Ramazan YETİK**

**Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih  
Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Haziran 2018**

**Tez Danışmanı: Öğretim Üyesi Dr. Deniz AKPINAR**

## ÖZET

Günümüzde bilginin gücüne dayanan toplumların yaşadığı sayısız avantaj yeni gelişmekte olan ve geri kaldığını fark eden toplumları da hızlı bir şekilde bu alanla ilgilenmeye zorlamaktadır. Söz konusu toplumlar bir yandan eğitim-öğretim hayatlarını gözden geçirirken öte yandan kendilerini tarihsel süreç içerisinde ele alma, içinde buldukları düzeyi anlama ve ileri olanla karşılaştırma gibi bir dizi faaliyet içine girmeye de yönelmektedirler.

Türkiye Cumhuriyeti'nden evvel büyük bir maziye sahip olan Osmanlı Devleti'nin eğitim sistemini anlama çabaları hem günümüz eğitim düzeyi ile mukayese yapmaya hem de varılmış olan seviyeyi ölçmeye yarayacaktır.

Araştırmaya konu olarak seçtiğim son dönem Osmanlı Harput(Elazığ) ve Dersim(Tunceli) Uleması ile yerel tarih çalışmalarına, ülke ve bölgenin eğitim ve kültür hayatıyla ilgili çalışmalara katkıda bulunmayı amaçlıyorum..

**Anahtar Kelimeler:** Harput(Elazığ), Dersim(Tunceli), Medrese, Ulema, Müderris

**THE ULEMA OF HARPUT(ELAZIG) AND DERSIM(TUNCALI)  
IN THE LAST CENTURY**

**Ramazan YETİK**

**Erzincan Binali Yıldırım University, The Institute of Social Sciences, The  
Department of History**

**M. A. Thesis, June 2018**

**Thesis Supervisor: Teaching Staff Dr. Deniz AKPINAR**

**ABSTRACT**

Numerous advantages that the societies based upon the power of knowledge experience force developing countries and those aware of leaving behind to be interested in this field rapidly. These societies, while revising educational experiences, oblige themselves to be involved in certain activities such as dealing in historical process, comprehending the current level, and comparing it with the advanced one.

The efforts to understand the educational system of Ottoman Empire that has a great history before Turkish Republic will be beneficial to measure both the comparison with present educational level and the level reached so far.

I aim at contribution to local historical studies and those related to the educational and cultural lives of the region through 'Late Period Ottoman Harput(Elazığ) and Dersim(Tunceli) Ulama' that I have chosen for the subject of my Master Thesis.

**Key Words:** Harput(Elazığ), Dersim(Tunceli), Medrese, Ulama, Müderris

## ÖNSÖZ

Osmanlı'nın temel eğitim kurumu medresedir. Bu eğitim kurumlarında eğitim görerek yetişen ilim adamın çoğulu anlamında kullanılan *ulema* hem mezun olduğu medresenin öğretim elemanı(müderris) ihtiyacını hem de ülkenin din, kültür ve yargı sisteminin ihtiyaç duyduğu kalifiye insan gücünü yetiştirmeyi vazife edinmiştir.

Bu çalışmada XIX ve XX. Yüzyıl'da Harput(Elazığ) Sancağı civarında yaşamış ulemanın kimlik bilgileri, okudukları mektep ve medreseler, öğrendikleri diller ve bunlar üzerindeki hakimiyetleri, yapmış oldukları görevler ile ulaştıkları makam, aldıkları rütbe, paye ve maaşlar gibi temel sicil bilgileri incelenmiştir.

Bu incelemeler yapılırken alanla ilgili basılı eserlerden de yararlanılarak bugünkü **Elazığ il sınırları içerisinde kalan yerlerde doğup, ilim adamı düzeyine ulaşmış ulemanın biyografisi oluşturulmaya çalışılmıştır.** Böylece ilin sosyo-kültürel geçmişinde rol oynayan zevatın bilinmesi de amaçlanmıştır.

İstanbul İl Müftülüğü ve Diyanet İşleri Başkanlığı arşivlerinden temin edilen meşihat arşiv belgeleri temel inceleme materyalini oluşturur. Bu belgeler önce transkrip edilip günümüz alfabesi ile yazılmış, daha sonra anlaşılır olması için günümüz Türkçesine çevrilmiştir. Bu çeviriler ve basılı eserler esas alınarak her alimle ilgili elde edilen bir bilgi envanteri ışığında ulema biyografisi oluşturulmuştur. Arşivde yer almayan bazı ulemaya da basılı eser incelemeleri ışığında yer verilmiştir. Elazığ ve Tunceli'nin çevre ilçelerinde doğup büyüyen ulemanın hayatına dair bilgiler sunulurken, yararlanılan belge örnekleri de sunulmuştur.

Tez çalışma sürecinde beni motive eden, destekleyen ve hiçbir yardımını esirgemeyen tez danışman hocam Öğretim Üyesi Dr. Deniz AKPINAR'A, yine her aşamada beni destekleyen Prof. Dr. Erol KAYA ile daima manevi enerji kaynağım olan eşim, oğlum ve kızıma teşekkürlerimi borç bilirim.

## İÇİNDEKİLER

TEZ BİLDİRİMİ.....	I
TEZ KABUL TUTANAĞI.....	II
ÖZET.....	III
ABSTRACRT.....	IV
ÖNSÖZ.....	V
İÇİNDEKİLER.....	VI
TABLO LİSTESİ.....	XI
GİRİŞ.....	1

### I.BÖLÜM

MEŞİHAT SİCİLLERİNDE HARPUR ULEMASINA DAİR İKİ ÖRNEK VE BELGELERİN TAHLİLİ.....	3
I.1.Ebubekir Efendi.....	3
I.2.Hafız Ömer Efendi.....	9

### II. BÖLÜM

OSMANLI EĞİTİM SİSTEMİ VE ULEMA .....	14
II.1.Medrese.....	14
II.2.Ulema.....	15
II.3.İlmiye Sınıfında Bozulmalar ve Etkiler.....	16

### III. BÖLÜM

XIX. YÜZYILDA HARPUTLU(ELAZIĞ) EĞİTİM ÖĞRETİM TARİHİ İLE İLGİLİ KISA BİLGİLER.....	19
III.1.Harputlu(Elazığ) İle İlgili Genel Bilgiler.....	19
III.2.Kısa Tarihçe.....	19
III.3. İdari Taksimat ve Demografik Bilgiler.....	20

### IV. BÖLÜM

HARPUT (ELAZIĞ) EĞİTİM MÜESSESELERİ.....	22
IV.1. Harput'ta Müesses Yapılar ve Bunların Yönetimi.....	22
IV.2.Harput'taki Eğitim Öğretim Kurumları Hakkında Toplu Bir Değerlendirme.....	23

### V. BÖLÜM

HARPUT VE CİVARINDAKİ MEDRESELER İLE DİĞER EĞİTİM ÖĞRETİM KURUMLARI.....	27
V.1. Tekke ve Zaviyeler.....	27
V.2.Mescit ve Camiler.....	28
V.3. Medreseler.....	29
V.3.1.Esadiye Arslaniye Medresesi ve Mektebi.....	29
V.3.2. Hüseyinik Köyü Mektebi.....	30
V.3.3. Koca Ali Ağazade Hacı Mehmet Ağa Medresesi.....	30
V.3.4. Matlabcı Hacı Mustafa b. İbrahim Mektebi.....	32
V.3.5. Molla Ahmet Peykerici Medresesi.....	32



V.3.6. Mollakendi Köyü Mektebi.....	33
V.3.7. Zahriye Medresesi ve Mektebi.....	33
V.4. Diğer Medrseler.....	34
V.5. Hülasa.....	35

## VI. BÖLÜM

XIX YÜZYIL HARPUT( ELAZIĞ) ve DERSİM(TUNCELİ) ULEMASI .....	37
VI.1. Abdülatif Lütfü Efendi.....	37
VI.2. Ahmet Esat Efendi.....	45
VI.3. Ahmet Hamdi Efendi.....	48
VI.4. Ahmet Rıfat Efendi.....	51
VI.5. Ahmet Zühtü Efendi.....	55
VI.6. Ali Rıza Efendi.....	57
VI.7. Ebubekir Efendi.....	60
VI.8. Ebubekir Sıtkı Efendi.....	66
VI.9. Hacı Efendi (Hacı Abdülhamit Hamdi Efendi).....	71
VI.10. Hasan Hilmi Efendi.....	72
VI.11. Hasan Naimi Efendi.....	75
VI.12. Hasan Naki Efendi.....	79
VI.13. Hasan Tahsin Efendi.....	82
VI.14. Hasip Mehmet Efendi.....	88

VI.15. Hüseyin Fehmi Efendi.....	91
VI.16. Hüseyin Sabri Efendi.....	92
VI.17. Hüseyin Tahsin Efendi.....	95
VI.18. İbrahim Halil Hilmi Efendi.....	97
VI.19. İbrahim Rıza Efendi.....	99
VI.20. İshak Efendi.....	105
VI.21. İsmail Muti Efendi.....	106
VI.22. Mehmed Kemaleddin Efendi.....	111
VI.23. Mahmut Kamil Efendi.....	112
VI.24. Mehmet Naim Efendi.....	116
VI.25. Mehmet Rüştü Efendi.....	119
VI.26. Mehmet Hurrem Efendi.....	123
VI.27. Mehmet Reşit Efendi.....	127
VI.28. Mehmet Rıfat Efendi.....	130
VI.29. Mehmet Saffet Efendi.....	133
VI.30. Mustafa Burhanettin Efendi.....	140
VI.31. Mustafa Fevzi Efendi.....	143
VI.32. Mustafa Hazmi Efendi.....	147
VI.33. Mustafa Sabri Efendi.....	150
VI.34. Mustafa Sabri Efendi.....	153
VI.35. Mustafa Safvet Efendi.....	156

VI.36. Osman Efendi.....	159
VI.37. Ömer Avni Efendi.....	162
VI.38. Ömer Efendi.....	166
VI.39. Ömer Efendi.....	169
VI.40. Ömer Fehmi Efendi.....	172
VI.41. Ömer Naimi Efendi.....	177
VI.42. Süleyma Sırrı Efendi.....	178
VI.43. Yunus Avni Efendi.....	183
VI. 44. Yunus Sabri Efendi.....	185
VI.45. Yusuf Şükrü Efendi.....	188
SONUÇ.....	189
KAYNAKÇA.....	190

## TABLO LİSTESİ

		Sayfa NO:
Tablo 1	Ebubekir Efendinin Kimlik Bilgileri	5
Tablo 2	Ebubekir Efendinin Mahalle Bilgileri	5
Tablo 3	Ebubekir Efendinin Yaptığı Görevler	8
Tablo 4	Hafız Ömer Efendinin Kimlik Bilgileri	11
Tablo 5	Hafız Ömer Efendinin Mahalle Bilgileri	11
Tablo 6	Hafız Ömer Efendinin Kimlik Bilgileri	12
Tablo 7	Hafız Ömer Efendinin Yaptığı Görevler	12
Tablo 8	Abdullatif Efendinin Yaptığı Görevler	41
Tablo 9	Ahmet Esat Efendinin Kimlik Bilgileri	47
Tablo 10	Ahmet Hamdi Efendinin Kimlik Bilgileri	50
Tablo 11	Ahmet Rıfat Efendinin Kimlik Bilgileri	53
Tablo 12	Ali Rıza Efendinin Kimlik Bilgileri	59
Tablo 13	Ebubekir Efendinin Kimlik Bilgileri	62
Tablo 14	Ebubekir Efendinin Yaptığı Görevler	69
Tablo 15	Ebubekir Efendinin Yaptığı Görevler	69
Tablo 16	Hasan Hilmi Efendinin Kimlik Bilgileri	74
Tablo 17	Hasan Naimi Efendinin Yaptığı Görevler	76
Tablo 18	Hasan Naki Efendinin Kimlik Bilgileri	81

Tablo 19	Hasan Tahsin Efendinin Yaptığı Görevler	85
Tablo 20	Hasan Tahsin Efendinin Kimlik Bilgileri	87
Tablo 21	Hasan Mehmet Efendinin Kimlik Bilgileri	90
Tablo 22	Hüseyin Sabri Efendinin Kimlik Bilgileri	93
Tablo 23	İbrahim Halil Hilmi Efendinin Kimlik Bilgileri	99
Tablo 24	İbrahim Rıza Efendinin Kimlik Bilgileri	103
Tablo 25	İsmail Muti Efendinin Yaptığı Görevler	108
Tablo 26	İsmail Muti Efendinin Kimlik Bilgileri	110
Tablo 27	Mahmut Kamil Efendinin Kimlik Bilgileri	115
Tablo 28	Mehmet Naim Efendinin Kimlik Bilgileri	118
Tablo 29	Mehmet Rüştü Efendinin Yaptığı Görevler	121
Tablo 30	Mehmet Hurrem Efendinin Kimlik Bilgileri	126
Tablo 31	Mehmet Reşit Efendinin Kimlik Bilgileri	129
Tablo 32	Mehmet Rıfat Efendinin Kimlik Bilgileri	132
Tablo 33	Mehmet Saffet Efendinin Yaptığı Görevler	134
Tablo 34	Mustafa Burhanettin Efendinin Kimlik Bilgileri	142
Tablo 35	Mustaf Feyzi Efendinin Kimlik Bilgileri	145
Tablo 36	Mustafa Sabri Efendinin Kimlik Bilgileri	152
Tablo 37	Mustafa Sabri Efendinin Kimlik Bilgileri	155
Tablo 38	Mustafa Safvet Efendinin Kimlik Bilgileri	158

Tablo 39	Osman Efendinin Kimlik Bilgileri	161
Tablo 40	Ömer Avni Efendinin Kimlik Bilgileri	165
Tablo 41	Ömer Efendinin Kimlik Bilgileri	168
Tablo 42	Ömer Efendinin Kimlik Bilgileri	171
Tablo 43	Ömer Efendinin Kimlik Bilgileri	175
Tablo 44	Ömer Fehmi Efendinin Yaptığı Görevler	176
Tablo 45	Süleyman Sırrı Efendinin Yaptığı Görevler	180
Tablo 46	Süleyman Sırrı Efendinin Yaptığı Görevler	181
Tablo 47	Yunus Avni Efendinin Kimlik Bilgileri	184
Tablo 48	Yunus Sabri Efendinin Kimlik Bilgileri	187

## GİRİŞ

Osmanlı ülkesinde Müslüman tebaasının sosyal ve kültürel yaşamına yön veren temel etken İslam inanç ve dininin temel kurallarıydı. Bu durum eğitim, hukuk, dini hayat ve diğer ilişkileri şekillendiriyordu. Dolayısıyla din, kültür ve eğitim ile uğraşan ulema sınıfı önemli bir zümre olarak devlet ve toplum hayatındaki yerini almıştır.

Tezime konu olarak seçtiğim "Harput Uleması" ile ilgili sicil çalışmaları, ulemanın eğitim ve hizmet sürecinden daha çok fazla bilgiyi içermektedir. Birinci elden resmi anlatımlarla kaleme alınan bu bilgiler birçok açıdan üzerinde çalışmaya değer belgelerdir.

Gerçekten de güncel eğitimin usul ve yöntemleri üzerinde pedagoğ ve eğitimcilerin çalışmaları çok değerlidir. Bunun gibi kendi toplumunun eğitim-öğretiminin tarihsel gelişimini araştırmak ve karşılaştırmalı bir bilgi haline getirmek de çok değerlidir. Çünkü ileri olan ile geri arasındaki farkın nedenleri tam olarak anlaşılmadıkça bu alanda yapılacak çalışmalar güçlü temellerden mahrum kalacaktır. Bu durum eğitim tarihi ile ilgili araştırma çabalarına hız kazandırmış bulunmaktadır.

Hülasa bu çalışma aslında bir nevi teori oluşturma ve onu test etme girişimi olarak da tanımlanabilir. Kurucu ve yöneticisi olduğum okul ortamında araştırma esnasında vâkıf olmayı umduğum farklı eğitim yaklaşımlarını uygulama ve sonuçlarını gözlemleme gibi önemli bir imkâna da sahip olacağım için kendimi şanslı addediyorum. Denenmiş sağlıklı bir bilgi ve uygulama yöntemini topluma bırakmış olmayı insanlığa katkı olarak görüyorum. Bu duygu araştırmalarıma ilham ve motivasyon kaynağı oluşturuyor.

Tezime konu olan Harput ve çevre uleması ile ilgili meşihat arşivinden alınan sicillerin çözülmesi ve buralarda ülkesine hizmet veren ulemanın yetişme tarzı, eğitim usul ve kaideleri ile yapmış oldukları hizmetler hakkında bilgi sahibi olacağız. Tezime başlangıç oluşturması bakımından Harput ulemasının yetiştiği ortam ile ilgili kısa da olsa bilgi vermek gerektiğini düşünüyorum. Bu yüzden tezime o günkü

şartlarda Harput eğitim-öğretimi ve şehrin tarihi hakkında kısa bir değerlendirme yapmayı uygun gördüm.

Transkripleri aslına uygun okudum. Yüzlerce sayfa içerisinde biyografi oluşturmaya yarayan belgeler okundu. Okumalardan sonra basılı eserler ile yapılan mukayeseli bir araştırma neticesinde kırk dört ulemanın biyografisini oluşturmaya çalıştım.

Şimdi Harput ve yöresinde son dönem Osmanlı ulema sicillerinden iki örneği inceleyerek bilgilerimi sunmaya çalışacağım.





## I. BÖLÜM

### MEŞİHAT SİCİLLERİ'NDE HARPUT ULEMASINA DAİR İKİ ÖRNEK ve BELGELERİN TAHLİLİ

Örnek olması bakımından burada zikretmeyi gerekli gördüğüm Ebubekir Efendi ve Hafız Ömer Efendi'ye dair İstanbul İl Müftülüğü arşivinden alınan sicilleri okuduğumuzda bu ulema ile ilgili olarak önemli bilgilere sahip olabiliyoruz. Bu durum sicilleri çözenin ve onların etrafında araştırma yapmanın önemini bir kat daha artırmaktadır.

Sicillerin sağladığı birinci elden yeni bilgiler sayesinde şüpheli durumdaki bilgiler de netlik kazanıyor. Örneğin araştırma sürecinde yararlandığım ve hemen hemen Harput tarihi ile ilgili olarak en temel kaynaklardan biri sayılan Harput Yollarında<sup>1</sup> adlı eserde Cevheriye adlı bir medresenin varlığından kuşku ile söz edilirken ulema sicillerinde bu medreseden sıkça bahsedildiğini gördüm.

Bunun da ötesinde şimdiye kadar sözü edilmeyen bir çok bilgiye(yöre, kurum, kişi rütbe, makam ve görev adları gibi...) de sahip olabiliyoruz.

Şimdi bu iki ulema sicilinin orijinal transkripleriyle devam edelim.

#### I. 1. Ebubekir Efendi

"İsmim Bekir'dir. Pederimin ismi Abdullah'tır. Yalnız ismimle yad olunurum. Pederim ilmiyeden olub Mamüratülaziz karyelerindendir.

Mahal-i veladetim, Mamüratülaziz vilayeti karyelerinden bir karyedir. Tarihi veladetim, 15 Zilhicce 1255 (19 Şubat 1840) tarihidir. Memleketimde ve karyemde yirmi bir sene mektepte Kuran-ı Kerim ve ilmihal vesaire, Türkçe kitaplardan ilmihal talim ettim. 1277 (M.1860/1861) senesinde Harput kasabasına varıb Kurşunlu Camii Şerif Medresesine dahil oldum. Medrese-i mezkure müderrisi

---

<sup>1</sup> SUNGUROĞLU, İshak, *Harput Yollarında*; Elazığ Kültür ve Tanıtma Vakfı Yayınları; İstanbul: 1958.

Hacı Lutfi Efendi'den ders alarak 1290 (M.1873) senesine kadar tahsil-i ilm ile meşgul olup 1290 (M. 1873) senesinde Dersaadet'e gelerek Nişantaşı karibinde kaim Ruznamecisi-i evvel serhalifesi Ali Efendi Medresesine dahil ve kayd olundum. 15 Şevval 1290 (M.6 Aralık 1873) tarihinde Meşihat müsteşarı esbak Kayserili İbrahim Derviş Efendi'nin dersine tasdikattan sonra tekmili nash edib 1297 (M.1890) tarihinde ahzı icazetle Cemaziyelevvel 1298 (M. Nisan 1891) tarihinde yapılan ruus imtihanında isbatı ehliyet eylediğimden 1298 (M.1891) senesinde neşr-i ilm etmek üzere ve vekaleten verilen ruhsatla tedrisata bila ibtidar 1302 (M. 1895) senesinde talebe-i daiyaneme icazete muvaffak oldum.

Elyevm dahi Mahmudu sani hazretlerinin terbiye-i şerifinde uhdeme tevcih buyurulan Şifa-i Şerif kıratıyla meşgul bulunuyorum. 18 Teşrinievvel 1298 (M.30 Ekim 1891) tarihinden itibaren tedrisi mahsus olunarak müceddeden şehri 100 kuruşa nail oldum. Şubat 1309 (M Mart 1894) ibtidasında dahi 38 kuruş zamla şehri 200 kuruşa iblağ olundu. 1324 (M. 1908) tarihinde Huzur-u Resm-i Şerif muhataplığına intibah olundum. Dördüncü rütbeden Osmanlı ve Mecidi nişanlarıyla taltif olundum."<sup>2</sup>

---

<sup>2</sup> İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicil-i Ahval Dosyası, Dosya No: 98

**Tablo 1:** Ebubekir Efendi'nin Kimlik Bilgileri

İsmi ve Şöhreti	Pederi İsmi	Validesi İsmi	Tarih ve Mahal-i Veladeti	Milleti	Sınıfı	Müteehhil
Bekir Efendi	Abdullah Efendi	Emine Hanım	1255 1253 Harput	İslâm	Bayezid Mümeyyiz Dersiamlarından	Bir Zevcesi Vardır

**Kaynak:** İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicil-i Ahval Dosyası, Dosya No: 98

**Tablo 2:** Ebubekir Efendi'nin Mahalle Bilgileri

EŞGALİ				SİCİLL-İ NÜFUSA KAYD OLUNAN MAHALİ					
Boy	Göz	Sima	Alameti Farika	Vilayeti	Kazası	Mahalle ve Kariyesi	Sokağı	Mesken No	Nev-i Mesken
Orta	Ela	Buğday	Tam	İstanbul	Daire	Lala Hüseyin Paşa	-	24	Hane

**Kaynak:** İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicil-i Ahval Dosyası, Dosya No: 98

**Tablo 3:** Ebubekir Efendi'nin Yaptığı Görevler

Abdullah Efendizade Mahreç Payelilerden Ebubekir Efendi	Tevellüdü 1255	Hizmete Duhulu 18	Son Memuriyeti Bayezid Camii Şerifi Mümeyyiz Dersiamlığı
---	-------------------	----------------------	--

	1253	Teşrinievvel 1298			
GÖREV TARİHLERİ	YIL	AY	GÜN	GÖREVİ	MA AŞI
18 Teşrinievvel 1298- Teşrinievvel 1302	4	-	13	Bayezid Camii Şerifi Mümeyyiz Dersiamlığı	97,2 0
1 Teşrinisani 1302-Mart 1305	2	5	-	Bayezid Camii Şerifi Mümeyyiz Dersiamlığı	133
1 Nisan 1305-Mart1307	2	-	-	Bayezid Camii Şerifi Mümeyyiz Dersiamlığı	171
1 Nisan 1307-Kanunusani 1309	2	10	-	Bayezid Camii Şerifi Mümeyyiz Dersiamlığı	209
1 Şubat 1309-Ağustos 1310	-	7	-	Bayezid Camii Şerifi Mümeyyiz Dersiamlığı	247
1 Eylül 1310-Temmuz 1312	1	11	-	Bayezid Camii Şerifi Mümeyyiz Dersiamlığı	240, 30
1 Ağustos 1312-15 Ağustos 1315	3	-	15	Bayezid Camii Şerifi Mümeyyiz Dersiamlığı	285

16 Ağustos 1315-6 Ağustos 1316	-	11	21	Bayezid Camii Şerifi Mümeyyiz Dersiamlığı	323
7 Ağustos 1316-Mayıs 1317	-	9	24	Bayezid Camii Şerifi Mümeyyiz Dersiamlığı	463, 20
1 Haziran 1317-Eylül 1319	2	4	-	Bayezid Camii Şerifi Mümeyyiz Dersiamlığı	501, 20
1 Teşrinievvel 1319-15 Nisan 1322	2	6	15	Bayezid Camii Şerifi Mümeyyiz Dersiamlığı	539, 20
16 Nisan 1322-22 Kanunuevvel 1324	2	8	7	Bayezid Camii Şerifi Mümeyyiz Dersiamlığı	577
23 Kanunuevvel 1324-Temmuz 1325	-	7	8	Bayezid Camii Şerifi Mümeyyiz Dersiamlığı	615
1 Ağustos 1325-15 Şubat 1332	7	6	15	Bayezid Camii Şerifi Mümeyyiz Dersiamlığı	1000
1 Mart 1332-Kanunuevvel 1333	-	10	-	Bayezid Camii Şerifi Mümeyyiz Dersiamlığı	1000
1 Kanunusani 1334-Mart 1334	-	3	-	Bayezid Camii Şerifi Mümeyyiz	1000

				Dersiamlığı	
1 Nisan 1334-Haziran 1337	3	3	-	Bayezid Camii Şerifi Mümeyyiz Dersiamlığı	1200
1 Temmuz 1337-18 Kanunuevvel 1339	2	5	18	Bayezid Camii Şerifi Mümeyyiz Dersiamlığı	1500
Vefatı: 19 Kanunuevvel 1339					
TOPLAM	32	105	136		
GÖREV TOPLAMI	41	2	1		

**Kaynak:** İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicil-i Ahval Dosyası, Dosya No: 98

## I.2. Hafız Ömer Efendi

İsmi Hafız Ömer Fehmi Efendi. Pederim Hafız Veliyüddin Efendi'dir. En büyük ceddim Yeniçeri asakirinin ulufedarı bulunduğu şöhretim Ulufedarzade'dir. Pederimin cediti Ömer Efendi Harput kazası niyabetinde bulunmuştur. Ceddim neşri ulum ve tedrisatla meşgul olmuşsa da pederim icazeti aliyyesinden sonra kırk beş sene mütemadiyen mektebi ibtidai muallimliğinde bulunarak hizmet etmiştir.

Teşrinisani 1258(M. 1843) tarihinde Harput kazasının Hoca Mescid mahallesinde tevellüd eyledim.

Mekteb-i ibtidaiyede okuduktan sonra memleketimizde Kasidei Bürde Şarihizade Hoca merhum el-Hac Abdülhamid Hamdi Efendi'nin müderrisi bulunduğu Cevheriye Medresesine 1 Muharrem 1275(M.11 Ağustos 1858) tarihinde duhul bade müşarünileyh Efendi'nin Kamil Paşa Medresesine müderris nasb olunmasıyla 15 Safer 1378(22 Ağustos 1861) tarihinde medresei mezkureye nakl ederek müşarünileyhin halkai tedrisine bila fasıla yirmi beş sene ulumu aliyye ve aliyyeyi tahsille 1300 senesinde icazet ahzına muvaffak oldum. Farisiden meşnuu şerife kadar okumuş ve okutmuşum. Türkçe, Arapça ve Farsça tekellüm ve kitabet ederim. Nesih, rika, talik hatlarını yazdıktan kırk kadar Mushaf-ı Şerife ve sair kitab ve mecmua yazdım. Yüzden fazla talebeye hattı nüshadan icazet verdim. Ulumu aliyyeden telifim yoksa da Mevaziye dair gayri matbu eserim vardır.

3 Teşrinisani 1303(M. 15 Kasım 1887) tarihinde Kurşunlu dairesi İsmailiye Medresesi müderrisi tayin edildim. Tarihi mezkurenden bugüne kadar müderrisi mezkurede neşri ulum ve tedris etmekteyim. 1320 (M. 1902) tarihinde Harput kazasının evkaf komisyonu riyasetine tayin kılınarak bu ana kadar fahri hizmet etmekteyim. 25 Cemaziyelevvel 1322 (M. 7 Ağustos 1904) tarihinde kazai mezkur müftülüğüne bila maaş tayin kılınmış ve tensikatı aliye tarihine kadar fahri hizmet

etmekte iken 20 Teşrinievvel 1325 (M. 2 Kasım 1909) tarihinde 400 kuruş maaş tahsis buyurulmuştur. Nişan ve ruusum yoktur.<sup>3</sup>



---

<sup>3</sup> İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicil-i Ahval Dosyası, Dosya No: 136



**Tablo 4:** Hafız Ömer Efendi'nin Kimlik Bilgileri

İsmi ve şöhreti	Pederi İsmi	Validesi İsmi	Tarih ve Mahal-i veladeti	Milleti	Sınıfı	Müteehhil
Ulufedarzade Hafız Ömer Efendi	Veliyyüddin	Firdevs Hanım	1258 Harput	İslâm	Müfti	Bir Zevcesi Vardır

**Kaynak:** İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicil-i Ahval Dosyası, Dosya No: 136

**Tablo 5:** Hafız Ömer Efendi'nin Kimlik Bilgileri

EŞGALİ				SİCİLL-İ NÜFUSA KAYD OLUNAN MAHALLER				
Boy	Göz	Sima	Alamet -i farika	Vilayeti	kazası	Mahalle ve Kariyesi	Sokağ	Mesken No
Orta	Ela	Buğday	Tam	Mamüratülaziz	Harput Kazası	Hoca Mescid Mahallesi	Hoca Pınarı	6/1

**Kaynak:** İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicil-i Ahval Dosyası, Dosya No: 136

**Tablo 6:** Hafız Ömer Efendi'nin Kimlik Bilgileri

İsmi	Şöhreti	Tarih-i Tevellüdü	Tarih-i Veladeti	Tarih-i İnfisali	Tarih-i Vefatı	Livası	Kazası
Hafız Ömer Fehmi Efendi	Ulufedarzade	1258		21 Kanunusani 1331	21 Kanunusani 1332	Elaziz	Harput

**Kaynak** İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicil-i Ahval Dosyası, Dosya No: 136

**Tablo 7** Hafız Ömer Efendi'nin Yaptığı Görevler

GÖREV TARİHLERİ	YIL	AY	GÜN	GÖREVİ	MAAŞ	AÇIKLAMA
25 Temmuz 1320-19 Teşrinievvel 1325	5	3	1	Harput Kazası Müftülüğü	-	25 Cemaziyelevvel 1322 Tarihli Menşuru Aliyye Mucibince Tayin Olunmuştur
20 Teşrinievvel 1325-21 Kanunusani 1331	6	2	27	Harput Kazası Müftülüğü	40	Ber Mucibi Tensik Tezdif Edilmiştir
22 Mayıs 1331-21 Kanunusani 1331	-	8	-	Elaziz Vilayeti Merkez Müftülüğü	160	22 Mayıs 1331 Tarihli Telgrafnamei Aliyye Meşihatpenahi Mucibince Atanmıştır

**Kaynak:** İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicil-i Ahval Dosyası, Dosya No: 1

Sicil transkriplerinden de anlaşıldığı üzere belgeye bakarak söz konusu alimin hangi dillere ne oranda hakim olduğu, sırasıyla hangi eğitim kurumlarında hangi eğitimleri aldığı ve mezuniyetine kadar geçen süre ile mezun olma şart ve prosedürleri öğrenebiliyoruz. Öte yandan o tarihlerdeki memur maaşları hakkında bilgi sahibi oluyoruz. Aşağıdaki tablolarda yer alan bilgiler sayesinde ise hem alimin ayrıntılı kimlik bilgilerine hem de yaptığı görevlerle ilgili bilgiye vakıf oluyoruz.

Yeni araştırmalara konu olabilecek birçok unsuru içinde barındıran siciller yoluyla yakın geçmişimizin eğitim ve kültür düzeyi ile ilgili belirlemeler yapılabilir. Ayrıca bu belirlemelerden hareketle mukayeseli Doğu-Batı eğitim sistemlerinin mukayeseli bir tahlili yapılabilir. Bu kıstastan hareketle Osmanlı eğitiminde aksayan, geri kalan hususlar belirlenebilir. Pedagogların araştırmalarına konu olabilir.

Özellikle mezuniyet, mezuniyet şartları ve prosedürleri ile atama ve idare etme kaide ve kurallarından söz eden bu belgeler Osmanlı Teşkilat Tarihinde araştırmalarında da dikkate alınacak özelliktedir.

Yine siciller eski ve yeni köy, yerleşim isimleriyle ilgili çalışmalarda birinci derece kaynak olarak üzerinde çalışma yapılabilir.

Aile geçmişi ve soy çalışmalarında da belgeler birinci elden bilgiler taşımaktadır.

Terfi ve takdir mekanizmasının çalışma usullerinin işleyişi hakkında bilgilere ulaşıyoruz. Bahsi geçen Ebubekir Efendinin Ramazan ayının ilk on günü içinde padişah huzurunda gerçekleşen huzur derslerine katıldığını, aldığı rütbe ve nişanı öğrenebiliyoruz.

Ulema sicilleri okunurken yapılmış araştırmaların da dikkate alınması ve bilgilerin doğrulatilmesi gereği vardır. Çünkü matbu evrak olarak sorulan suallere ulemanın verdiği cevapların o günün şartları dahilinde ne ölçüde denetlendiğini bilemiyoruz.

Özellikle Osmanlı Ulema Sınıfı ve İlmiye Teşkilatı ile ilgili tüm çalışmalarda ulema sicilleri birinci derece kaynaklar olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

## II. BÖLÜM

### OSMANLI EĞİTİM SİSTEMİ VE ULEMA

Osmanlı eğitim sisteminin temeli medresedir. Medrese eğitimi dini ve ilmi eğitim birlikte verilirdi. Buradan devlet hizmetleri için gerekli olan insan unsuru yetiştiriliyordu. Ulema dediğimiz din ve yargı zümresi bu eğitim kurumlarından mezun olarak göreve başlıyorlardı. Osmanlı İlmiye Teşkilatı dediğimiz bu sınıfın “okullar ve mahkemeler yoluyla yapmaya çalıştığı şey müminlerin dinsel görevlerini tanımlamak, insani ilişkilerin normlarının çerçevesini saptamak ve dinsel ve kültürel birliği takviye etmektir.”<sup>4</sup>

#### II.1. Medrese

Osmanlılarda temel ve yaygın eğitim kurumu medreseydi. Medrese Anadolu’ya Selçuklularla birlikte girmiştir. Bu dönemde Konya’da Sırçalı Medrese(1242), Karatay Medresesi(1252) ile İnce Minareli Medrese(1276) gibi ünlü medreseler yapılmıştır.

Osmanlılarda İlki XIV. Yüzyıl’da Orhan Gazi Devri’nde İznik’te kurulmuştur. Bu medresenin başına İran ve Konya medreselerinde iyi bir eğitim almış olan Kayserili Davut Efendi getirilmiş, O’nun maharetiyle İznik Medresesi’nin eğitim esaslarını oluşturulmuştur. İznik Medresesi’ni daha sonra kurulan Bursa Sultan Medresesi ile Edirne’deki Üç Şerefeli Medrese takip edecektir. “Orhan Bey döneminde Seyyah İbni Batuta Anadolu’nun her tarafında, hatta kasabalarında bile medreselerin varlığından söz eder.”<sup>5</sup>

Selçuklu etkisi dışında Mısır ve Türkistan medrese teşkilatlarından da yararlanılacaktır. XV. Yüzyıl’da Fatih Sultan Mehmet hem yeni medreselerin kurulmasını sağlamış(Semaniyye-i Sahn) ve hem de sistematik hale getirmiştir.

---

<sup>4</sup> ZILFI, Madeline C.; ‘Osmanlı Uleması’, Birleşik Yayınları, İstanbul: 2008, 1. Baskı, s 5.

<sup>5</sup> PAKALIN, Mehmet Zeki; Osmanlı Tarih Deyimleri Ve Terimleri Sözlüğü, MEB Yay. İstanbul: 1993, 2. cilt, s.436

Örneğin talebelerden biri müderris olmak istediğinde 'Dahil' ve 'Hariç' derslerini, eski tabirle Musile-i Sahn derslerini almak zorundaydı. Kanuni Dönemi'nde mühendislik ve tıp bilimlerini okutulduğu Süleymaniye Medresesi'nin açılmasıyla bu alandaki en parlak seviyeye ulaşılmıştır.<sup>6</sup>

Medrese ile fiziki şartlarını iyileştiren Türk eğitim düşüncesi Yahya Akyüz'ün ifadesi ile hep bu toplumu ayakta tutma amacına hizmet etmiştir;

"Türk eğitim tarihinin fikirsel yönüne genel bakış Türk eğitim tarihinin fikirsel yönü zengin ve değerlidir. Bu alanda, insanlarımızın günlük davranışlarını temel ahlâkî ilkeler doğrultusunda düzenleyen, onlara hemcinslerine ve milletine daha yararlı olmaları için yol gösteren, Devletin iyi yönetimi konusunda yöneticilere ışık tutan evrensel ve insancıl fikirler ileri sürülmüştür. Farabi, İbni Sina, Balasagunlu Yusuf, Kaşgarlı Mahmut, Kâtip Çelebi, Erzurumlu İbrahim Hakkı gibi eğitimciler ve düşünürler, yüzyıllar boyunca eğitimimizin fikirsel yönünü geliştirmişlerdir. İbni Sina, 18. yüzyıldan beri Batılı eğitimcilerin ileri sürdüğü görüşlerden bir kısmını yüzyıllar önce ortaya atmıştır.

Amasyalı Hüseyinoğlu Ali de, 1450'lerde, günümüz pedagojisinin temel ilkelerinden olan çocuğun tanınması, bireysel farklılıklara göre eğitim yapılması, öğretmenin ek bir pedagojik çaba ve yardımıyla öğrencilerin hemen hepsinin başarılı olacağı vb. şeklinde görüşler ileri sürmüştür."<sup>7</sup>

## II.2. Ulema

Terim anlamıyla **ulema** bilgin demek olan alimin çoğulu olup "bir bilim ve fenni inceliklerine nüfuz ederek bilen demektir. Osmanlılarda ise din ilimlerini bilenlere ulema denilirdi."<sup>8</sup> Ulema "imparatorluğun okullarının öğretmen ihtiyacını

---

<sup>6</sup> PAKALIN, a.g.e, 2. cilt, s.436.

<sup>7</sup> AKYÜZ, *Türk Eğitim Tarihi*, Pegem Yay, Ankara 2008, s.437.

<sup>8</sup> PAKALIN, a.g.e, 3. cilt, s.544.

ve mülki birimlerin yargıç ihtiyacını karşılayacak personeli”<sup>9</sup> sağlıyordu. Böylece sosyal ve kültürel düzenin esasını oluşturuyordu. Buradan da anlaşılıyor ki Osmanlının dayandığı temellerden biri medrese ve onun mezun ettiği ulema sınıfıdır.

Ulema sınıfının başında medreseden yetişen ve en yetkin din adamı sayılan şeyhülislam bulunurdu. Şeyhülislam ile müftü dini ve hukuki danışmanlık makamı olarak hizmet verirken, eğitim işlerini medrese, yargı ile ilgili hukuk ve yönetimi de kadı adı verilen yargıçlar yerine getiriyordu.<sup>10</sup> Aynı zamanda bir İslam devleti olması ve bununla ilgili hizmetleri yürütmesi bu sınıfın önemini daha da arttırmıştır.

Ulema sınıfının etkinliği devletin kuruluşundan itibaren, devletin güç ve itibarına paralel olarak artmış, imparatorluğun parlak dönemlerinde en parlak zamanlarını yaşayarak devlet ve toplum yaşamını beslemiştir. Sistemlerin birbirini desteklemesi kuralı gereği devlet ulemayı ve eğitim hayatını sağlam esaslara dayandırdığı ölçüde onun topluma ve devlete katkısından yararlanmışır. Böylece imparatorluk güç ve kudretinin kaynaklarından birine ulema sınıfı ile sahip olmuştur.

### **III.3. İlimiye Sınıfında Bozulmalar ve Etkileri**

Osmanlı uleması XV. ve XVII. Yüzyıllarda devlet ve toplum hayatına katkısı bakımından yeterli olmuştur. Ulemanın liyakat esasına göre seçildiği XVII. Yüzyıla kadar gündelik ile devlet hizmetlerinin ilgili alanlarını karşılamada yeterli olmuştur. Eğitim usul ve yöntemleri ile medresenin yeterli olup olmadığı tartışması bir yana konularak, imparatorluğun bu sınıfı oluşturmada esas aldığı ‘liyakat ilkesi’ sistemin yeterli olmasındaki en büyük etkendi. Bu seçimde sultanın yaptığı liyakat esaslı seçimlerle ilgili olarak Habsburg elçisi olarak Kanuni Sultan Süleyman(1520-1566)’ın sarayında bulunan Ogier de Busbeck atamalarda soy ve şecereye önem vermeyişini “Türkler arasında, şerefler, yüksek mevkiler ve kadılıklar büyük yetenek ve iyi hizmetin ödülü olmaktadır.”<sup>11</sup> sözüyle dile getirmiştir.

---

<sup>9</sup> ZİLFİ, a.g.e. s.5.

<sup>10</sup> KARATEPE, Şükrü; Osmanlı Siyasi Kurumları, İşaret Yay. İstanbul: 1989, s.153.

<sup>11</sup> ZİLFİ, a.g.e, s.27.

Osmanlı'nın parlak dönemleriyle ilgili yapılan araştırmalarda her alanda olduğu gibi eğitim-öğretim alanında da başarılı düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler sonucunda meydana getirilen kurumlar yoluyla imparatorluğu meydana getiren toplumun düzen ve huzuru ile dış ülkelere karşı üstünlüğünün sağlanması amaçlanmıştır<sup>12</sup>. Bu amacın gerçekteştiğini gören devlet erkânı bunu yeterli görmesi ise beraberinde sayısız olumsuzluk getirmiştir.

XVII. Yüzyıl sonlarına kadar sınır komşuları üzerindeki üstünlüğünü korumayı başaran devlet erkânı, bu yüzyılın sonuna doğru karşılaştığı sorunlar neticesinde devletin gücünde ve kurumların işleyişinde sorunların var olduğu düşüncesini taşımaya başlamışlardır. Çağdaşlarına karşı üstünlüğün korunması ile yetinen devletin eř zamanlı olarak imparatorluğun her açıdan ulaştığı büyüklüğu taşıyacak yeni ve ek tedbirler alma gibi önemli bir ve bünyeyi koruyucu ek tedbirlere başvurmadığı anlaşılıyor. Türk tarihindeki bu açmazın çokça araştırılması ve yeni Türk nesline aktarılması gereği de burada vurgulanmalıdır. Büyük Felaket Yılları(1683-1699) olarak tarihimize geçen ve Batılı müttefik devletler karşısında alınan yenilgiler, devlet erkânı arasında yeni tartışma ve arayışların fitilini de ateşleyecektir.

Viyana Bozgunu'ndan önce de devletin eski güç ve dinamizminden uzaklaştığını söyleyen düşünür ve yöneticiler olmuşsa da<sup>13</sup> bu uyarılar bozgun kadar devleti uyandırmaya yetmemiştir. Askeri yenilgilere bağlı yaşanan çok gelişmeler, devlet erkânını yeni tedbirler almaya zorlayacaktır. Bu yeni süreçte de temel amaç, devleti alınacak askeri tedbirler yoluyla yeniden eski gücüne kavuşturmak olmuştur. Amacın bu şekilde ortaya konulması da doğal olarak devlet ve toplum hayatının temelini oluşturan sosyal ve ekonomik tedbirlerin araştırılmasını ve bu alanlarla ilgili kurumlarda meydana gelen bozulmaların erken fark edilmesini geciktirmiştir. Yani kendine yetiyor olmaya bağlı oluşan rehavet durumu, aslında kötü gidişatların

---

<sup>12</sup> Konuyla ilgi ZİLFİ'nin Osmanlı Uleması adlı eserinde XVII. Yüzyıla kadar hangi kriterlere dayanılarak atamaların yapıldığıyla ilgili analiz ve istatistiklere bakılabilir. a.g.e. s. 32-37.

<sup>13</sup> Bu duruma Osmanlı eğitim düzeni üzerine yazılan '**Koçibey Risaleleri**' örnek olarak gösterilebilir.

başlangıcı olarak gösterilebilir. Sosyolojik bir vaka olarak da bu durumun böyle tespit edilmesi zor değildir.<sup>14</sup>

Tüm kurumlarda olduğu gibi bu durgunluk ilmiye sınıfında da yaşanacak, dahası giderek medrese eğitimi ve ulema sınıfının bozulması şeklinde tezahür edecektir. Fatih ve Kanuni dönemlerinde kurulan medreselerdeki fen ve beşeri bilimlerin yerine kökeni Hint felsefesine dayanan tasavvuf derslerin konulması, yükseköğretimde ve pozitif bilimlerde gerilemelere sebep olmuştur. Pakalın'a göre bozulmanın esas nedeni şeyhülislam Feyzullah Efendi'nin ulemalık makamına yükselmeyi zadeğânlık(asillik) esasına bağlayarak,<sup>15</sup> devletin o güne kadar uygulamış olduğu *görevlerde liyakata* son vermesidir. Nitekim bu tarihten itibaren ulema sınıfına mensup kişilerin çocuklarına daha doğar doğmaz nazar boncuğu kabilinde *rüüs* asılması ve gelecekte babasının yerini alacak ve onun mesleğini sürdürececek kişi olarak anılmasına sebep olacaktır.

Osmanlı ulemasının devletin güçlenmesine paralel olarak güncel sorunlara cevap verebilecek şekilde düzenlenmesi bu sınıfın ve ona bağlı kurum ve hizmetlerin de gelişmesini sağlamıştır. Yukarıdaki bilgilerden de anlaşılıyor ki zamanla oluşan sapmalar ile bu gelişim süreci akamete uğramıştır. Bu durumun kurum ve kuruluşlarda oluşturduğu bozulmalar devlet ve toplumdaki bozulmalara doğrudan sebep oluşturmuştur.

Şimdi bu kısa girişten sonra kurum, devlet ve toplum yapısının bozulduğu, imparatorluk bakiyesi üzerinde türlü iç isyan ve işgallerin yaşandığı XIX. yüzyılda Cumhuriyet Döneminde Elazığ olarak adı değiştirilen Harput'un eğitim-öğretim tarihine kısaca bakalım..

---

<sup>14</sup> Konuyla ilgili Niyazi BERKES'in 'Türkiye'de Çağdaşlaşma' adlı eserin 'Osmanlı devlet ve toplum kuruluşlarının özellikleri' bahsinde değişim ve yenilik öncesi toplumların durağanlaştığı ve hatta katılaştığı üzerinde duruluyor(s.19 vd.)

<sup>15</sup> PAKALIN, a.g.e, 2. cilt, s.437.



### III. BÖLÜM

## XIX. YÜZYILDA HARPOT(ELAZIĞ) EĞİTİM-ÖĞRETİM TARİHİ İLE İLGİLİ KISA BİLGİLER

### III.1. Harput(Elazığ) ile İlgili Genel Bilgiler

### III.2. Kısa Tarihçe

Çeşitli uygarlıklara ev sahipliği yapan ve 4000 yıllık bir tarihe sahip olan Harput ve yöresi "ilk defa Hz. Ömer zamanında İslâm orduları tarafından fethedildi. Bir süre sonra tekrar Bizanslılar'ın eline geçiyse de 1071 Malazgirt Zaferi'nin ardından başlayan Türk akınları sırasında 1085'te Çubuk Bey tarafından zaptedildi. Bundan sonra Artukoğulları, Selçuklular, Dulkadıroğulları, Akkoyunlular ve Safevîler'in eline geçen yöre, nihayet Yavuz Sultan Selim zamanında Çerkez Hüseyin Bey, Kemah hâkimi Karaçinzâde Ahmed Bey ve İdrîs-i Bitlisî'nin gayretleriyle, Harput'un üç günlük bir kuşatma sonucu zaptından sonra (26 Mart 1516) Osmanlı topraklarına katıldı."<sup>16</sup> Verilen bilgilerden de anlaşıldığı gibi şehir ve yöresi Selçuklu Türk hakimiyetinden itibaren sürekli olarak Türk-İslam Kültürü'nün hakimiyet sahası olmuş, kimlik ve karakteri bu hakim kültür ile meydana gelmiştir. İlk Selçuklu uç beylerinden önce Çubuk Bey ve hemen akabinde ise Belek Gazi Harput'u fethederek Türk ve İslam unsurlarının yerleşimine açmıştır. Harput'un bu önemli bir Osmanlı şehri olmasında hiç şüphesiz ki coğrafi konumundan kaynaklanan stratejik ve ekonomik değeri önemli rol oynamıştır. "Osmanlı hâkimiyeti döneminde Harput, Basra ve Bağdat'tan Diyarbekir'e gelip Malatya ve Sivas istikametinde devam eden ticaret yolunun üzerinde bulunuyordu. Bu yol aynı zamanda askerî amaçlarla da kullanılıyor, ayrıca bir yol da Bingöl ve Muş üzerinden Van'a ulaşıyordu."<sup>17</sup>

---

<sup>16</sup> HALAÇOĞLU, Ahmet; İslam Ansiklopedisi, Elazığ Md. Yıl 1994, Cilt: 10, Sayfa: 551.

<sup>17</sup> ÜNAL, Mehmet Ali, İslam Ansiklopedisi Harput Md. yıl: 1997, cilt: 16, sayfa: 233.

### III.3. İdari Taksimat ve Demografik Bilgiler

Bu ve benzeri sebeplerden dolayı Osmanlı Devleti'nin önemli sancaklarından biri haline gelen Harput, Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nun Anadolu'da en erken fethettiği topraklardan biridir. Harput Osmanlı tarihi boyunca da önemini koruyan ve gelişen bir kültür ve uygarlık merkezi olmuş, "1867 Vilâyet Nizamnâmesi ile bir sancak halinde teşkilâtlandırılan ve Diyarbakir vilâyetine tâbi olan Ma'mûretülazîz'e Harput, Arapgir, Ergani Madeni, Malatya, Hısnımansûr (Adıyaman) ve Palu kazaları bağlıydı. 1871'de yönetiminde çıkan bazı aksaklıklar sebebiyle Diyarbakir vilâyetinden ayrıldı ve müstakil bir sancak haline getirildi. 1877'de de vilâyet oldu. 1892'de Malatya ve Dersim bu vilâyete katıldı. İlk valisi Mehmed Reşid Paşa'dır. Vilâyet 1920 yılına kadar bu idarî durumunu korudu. Bu tarihten sonra yeni bir düzenleme ile Dersim ve Malatya buradan ayrıldı ve her biri ayrı birer vilâyet yapıldı."<sup>18</sup>

İdari taksimlerden de anlaşıldığı üzere geçmişte Harput, günümüzde Diyarbakır ve Malatya gibi büyükşehir olan bazı şehirleri de içine alacak kadar stratejik ve idari bir öneme sahiptir. Osmanlı'nın çok uluslu yapısına uygun olarak da demografik yapısı farklı din ve inançlardan gelen insanlardan oluşmuştur. "Osmanlı Devleti'nde ilk defa yapılan 1831 nüfus sayımında Harput'un nüfusuna dair bir kayda rastlanmamakla birlikte Elazığ'a taşınmadan önceki nüfusunun 20-30.000 civarında olduğu tahmin edilmektedir. 1293 (1876) ve 1298 (1881) yıllarında Harput kazasının toplam nüfusu 3896'sı müslüman, 1801'i gayri müslim olmak üzere 5697; Elaziz kazasının nüfusu ise 21.191'i müslüman ve 14.485'i gayri müslim olmak üzere 35.676 kişi idi (Ma'mûretülazîz Salnâmesi, sene 1293, 1298). Vilâyetteki gayri müslimlerin çoğunluğunu Ermeniler oluşturuyordu; ayrıca Süryânî, Rum ve Latinler de vardı. Aynı salnâmelere göre Ma'mûretülazîz sancağında 792 köy, 55.351'i müslüman olmak üzere toplam 83.145 kişi bulunmaktaydı."<sup>19</sup> Şehrin nüfus çeşitliliği eğitim, kültür ve sanat çeşitliliğini de beraber getirmiştir.

---

<sup>18</sup> HALAÇOĞLU, age, s. 552.

<sup>19</sup> HALAÇOĞLU, age.s.552.

"Osmanlı nüfus sayımlarında nüfus hem millet esasına göre yapılmaktayken, 1893 sayımında ise nüfus, hem millet hem de ırki vaziyete göre tasnif edilmiştir. Gayrimüslimler millet esasına göre; Ermeni, Ermeni Katolik, Süryani, Süryani Katolik, ırkı esasa göre ise Rum ve Latinler şeklinde sınıflandırılmıştır. Müslümanlar ise sayılırken tek bir millet olarak kayıt edilmiş etnik yapı esas alınmamıştır."<sup>20</sup>



---

<sup>20</sup> GÜL, Abdülkadir; "1893 Sayımına Göre Mamûratül-aziz Vilayetinin Nüfus ve Etnik Yapısı"; Akra Uluslararası Kültür Sanat Edebiyat ve Eğitim Bilimleri Dergisi 2017, s.93.

## IV. BÖLÜM

### HARPUT(ELAZIĞ) EĞİTİM MÜESSESELERİ

#### IV.1. Harput'ta Müesses Yapılar ve Bunların Yönetimi

"Evliya toprağı Harput, ulema meşheridir/Seni takdirle gören gözleri öpsek yeridir"<sup>21</sup>

Fethedildiğı XI. Yüzyıl'dan itibaren önemli bir Türk-İslam kültür ve ilim merkezi haline gelmeye başlayan Harput Osmanlı tarihi boyunca yapılan imar faaliyetleri bu alandaki önemini arttırarak devam ettirmiştir. Klasik tarzda eğitim veren birçok medresenin yanı sıra çeşitli din ve milliyetin içinde barındığı Harput'ta XIX. Yüzyıl'da özellikle yabancı devletlerin girişimi sonunda birçok yabancı kolej ve okul da kurulmuştur. Böylece Harput eski ve yeni, yerli ve yabancı birçok değeri bir arada taşımaya başlamıştır.

Harputun tarihi, ictimai, ilmi ve kültürel değeri buradaki imar faaliyetlerinden de hemen anlaşılabilir. "XVI. yüzyıl kayıtlarından sancakta üçü medrese (Ahmed Peykerici, Arslaniye / Esemiye, Melik Zâhiriye), dokuzu zâviye (Ahmed Peykerici, Hacı Bey, Mansûriye, Derviş Bayezid, Şeyh Şâdî, Seyyid Kasım, Ankuzu Baba, Şeyh-i Kâinât Ahmed Baba, Nazar Baba) ve onu da cami ve mescid vakfı (Sâre / Saray Hatun Mescidi, Alaca Mescid, Meydan / Atik Mescidi, Muzafferüddin / Kara Sûfî Mescidi, Müderris Mehmed, Câmî-i Kebîr, Kale Camii, Hacı Nazar Camii, Peygamber Mescidi, Pervâne / Ağa Camii) olmak üzere toplam yirmi iki vakıf bulunduğu öğrenilmektedir."<sup>22</sup> Vakfiyelerin ve Müslüman nüfusun çokluğu beraberinde İslam kurum ve kuruluşlarının çokluğunu da beraberinde getirmiştir.

---

<sup>21</sup> Haydar Duman adlı bir şairden alınan bu dizeler "Harput Yollarında" adlı eseri ile Elazığ tarihiyle ilgili en külli bilgileri ortaya koyan, kendi deyişyle bir Elazığ sevdalısı olan İshak SUNGUROĞLU tarafından sözü edilen eserin mukaddime kısmına konulmuştur.

<sup>22</sup> ÜNAL, age, cilt 16, s. 234.

"Osmanlı'da bugünkü ilkokulları temsil eden sıbyan mekteplerinde, Müslüman çocuklara genel olarak Kuran-ı Kerim, tecvid ve temel dini bilgiler öğretilirdi. Her mahalle ve köyde bulunan bu mekteplerin hemen hepsi vakfa bağlıydı. Burada istidadı görülenler medreselerde öğrenimlerine devam ederlerdi. XVII. yüzyıldan itibaren devletin zayıflamaya, sosyal ve ekonomik düzeninin bozulmaya başlamasıyla, önce vakıf müessesesi sonra da ona bağlı eğitim ve öğretim sistemi çökmeye yüz tutmuş; dolayısıyla Sıbyan mektepleri de gelişen şartlara ayak uyduramamış, statik bir hal almıştı."<sup>23</sup> Bu da beraberinde temelleri zayıflayan eğitim sisteminin çökmesine ve yeni reform ve önlemlerin alınmasını beraberinde getirecekti.

## **IV.2 Harput'taki Eğitim-Öğretim Kurumları Hakkında Toplu Bir Değerlendirme**

Harput'taki İslam müesseseleri arasında eğitim kurumları ve özellikle de medreseler konumuz açısından önem arz etmektedir. Öncesi net olarak bilinmemekle birlikte XIX. Yüzyıl'da Maarif Nezareti'nin kurulması ile o tarihlerdeki eğitim-öğretim durumu ile belgeli bilgilere ulaşılmıştır. "Osmanlı İmparatorluğu döneminde "Maarif Nezareti Teşkilatı" kurularak illerde Devlet tarafından yeni okullar açılması faaliyetlerine girişilmiştir. Bu tarihten Cumhuriyet'in ilanına kadar (1893-1921) toplam 37 iptidai mektebinin bulunduğu, 1880-1892 yılları arasında 7 rüştiye mektebi, 2 kız rüştiyesi açılmıştır. 1892 yılında 1 askeri rüştiye, 1886 yılında 1 idadi mektebi, 1903 yılında Darümuallimin Mektebi, 1915 yılında Darülhalife Medresesi, 1921 yılında Nafia Fen Mektebi Âlisi..., 1909 yılında Darülharir (İpek Böcekçiliği) mekteplerinin kurulduğu görülmektedir. 1890 yılında Hıristiyan mektepleri kurulmuştur. Meşrutiyet'in ilanından sonra bu sayının 6'ya ulaştığı görülmektedir. Yabancı okullar incelendiğinde; 1857 yılında Amerikan Koleji, 1869 yılında Fransız Koleji, 1895 yılında Alman Mektebi'nin açıldığı, bu okullarda ise Hıristiyan çocukların okutulduğu bilinmektedir."<sup>24</sup> İslam eğitim müesseseleri İslam

---

<sup>23</sup>GENÇOĞLU, Mustafa; "Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi"; Haziran 2014, 15(1), 159-193 , s.159.

<sup>24</sup> ÖZDAL, Berika; Elazığ Şehrinin Eğitim Fonksiyonu, Fırat Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ: 2010, s.16.

kültür ve biliminin gelişimine aracılık ederken, yabancı ülke okullarının kurduğu okullar Ermeni öğrencilerin devam ettiği okullar olmuştur. Daha çok misyonerlik fikirlerden hareketle kurulan bu okullar zaman içerisinde kültürel ve sosyal kargaşanın da aracı olmuşlardır.

Elazığ'ın eski yerleşim ve idari merkezi olan Harput'ta "Kamil Paşa, İbrahim Paşa, Süleyman Paşa, Hacı Ahmet Ağa, Osman Ağa, Keşşafzadeler, İshak Ağa, Melik Esed, Fatıma Hanım, İshak Paşa ve Cevheriye medreseleri vardı. Bu Medreseler Kamil Paşa, İshak Paşa, İbrahim Paşa ve Süleyman Paşa gibi devlet adamları; Keşşafzadeler, Dehhanizadeler ve Şirelizadeler gibi yerel eşraf tarafından ihdas edilmiştir."<sup>25</sup> Bu medreselerin giderleri daha önce de belirttiğimiz gibi bağlı vakıfların gelirleri ile yapılırdı. Böylece eğitim hizmetleri devlet tarafından ücretsiz olarak yerine getiriliyordu.

Osmanlı Müslüman reyanın ilim ve okuma ihtiyacı daha çok dini ihtiyaçtan kaynaklanıyordu. Bu bakımdan tekke, zaviye, mescit ve camiler de medresenin yanısıra eğitim veren birer eğitim kurumu işlevini görüyordu. "Osmanlılarda halk eğitimi işlevini yürüten tekke ve zaviyelerin dışında, temel eğitim hizmetleri mektep ve medreselerde verilmekteydi. 16. yüzyılda Harput'ta vakfi olan üç medrese vardı. Bunlardan Esediye (Arslaniye) ve Zahriye medreseleri şehir merkezinde yer alırken Molla Ahmed Peykerici Medresesi Mollakendi adlı köyde hizmet vermekteydi. 17. yüzyılda Harput'a gelen Evliya Çelebi de burada altı medresenin olduğundan bahsetmektedir. Hurufat Defterlerindeki kayıtlardan ise, 18. yüzyılda Harput'ta dört medrese ile beş mektebin olduğu tespit edilebilmektedir. Fakat 1747 yılında Karaçor hanedanından Osman Ağa bin Abdullah Ağa'nın Harput Şehri'nde Hanönü olarak bilinen mahalde bir cami ile birlikte, dört hücre ve dershaneden oluşan bir medrese inşa ettirdiğini ve kendi mülkü olan 14 bakkal dükkânı ile bir hamamın kira gelirlerini buraya vakfettiğini biliyoruz. Ayrıca Ulu Camii avlusunda 17. yüzyılda bir mektep bina edildiği ve 1692 yılında burada ücret almadan muallimlik yapan Seyyid

---

<sup>25</sup> TAŞKIN, Ünal; Maarif Salnamelerinde Mamuratülaziz, The Journal of Academic Social Science Studies, (Volume 6/3) 2013, s.1343-1344.

Halil'e, Harput cizyesi malından almak üzere ve günlük hesabı üzere on akçe maaş bağlandığını da tespit edebilmekteyiz."<sup>26</sup>

1900'lü yılların başında Harput ve çevresindeki medreselerin öğrenci sayısı hakkında yine aynı salnamede bilgilere rastlıyoruz."Mamuratülaziz Vilayeti'ndeki medreseler içinde en fazla öğrencinin bulunduğu yerler, Harput'taki Kamil Paşa ve Ağın'daki Hacı Ali Bey medreseleridir. Bu medreselerin aynı zamanda kütüphanesi olup sırasıyla 500 ve 185 kitaba sahiptirler. Eğin'deki Hacı Hasan Ağa Medresesi ise sadece 1319 kayıtlarında yazılmış olup, herhangi bir öğrenci kaydı yoktur. Yine Harput'taki Keşşafzadeler ve Çemişgezek'teki Hamidiye medreseleri de sadece 1317 kayıtlarında vardır. Keşşafzadeler Medresesi'nin öğrenci miktarı yazılmamışken, Hamidiye Medresesi'nin 1317 yılı için öğrenci sayısı 47 olarak yazılmıştır"<sup>27</sup>

Harput'ta XIX. Yüzyıl'da klasik Osmanlı eğitim kurumlarının yanı sıra daha çok misyonerlik faaliyetleri çerçevesinde yabancı birçok okul da kurulmuştur. " Bu dönemde, Amerikan, Fransız ve Alman misyoner faaliyetleri neticesinde pek çok okul açılmıştır. Bu okulların temelleri, 1855 yılında kız ve erkeklerin birlikte ders gördükleri bir Amerikan okulunun (American Board) kurulmasıyla atılmıştır. Daha sonra 1859'da erkekler için Ruhban Okulu ve 1862 yılında da kızlar için Hazırlama Okulu açılmıştır. Ruhban Okulu öğrencileri, tatil dönemlerinde ise, çevre köy ve kasabalarda açılan okullarda ders vermişlerdir. Harput'ta ve Harput'a bağlı 54 çevre okulundaki 2000-2500 öğrenci sayısı bu kolej, misyonerler için oldukça önemli bir role sahipti. Hatta 1866 yılında Malatya'da yeni açılan protestan okulundaki 18 öğretmenden 13'ü Harput'taki okullardan mezun olanlardı. Misyonerler, 1878 yılında, Hıristiyan liderler yetiştirmek amacıyla, Ermeni Koleji'ni açmışlar, Osmanlı yöneticilerin isteği üzerine 1888' de adı Fırat Koleji olarak değiştirilmiştir. 1901 yılında Robert Kolejinde 300'den biraz fazla öğrenci bulunurken, Fırat Kolejinde öğrenci sayısı 1000'in üzerinde idi. Ayrıca Türkiye'deki en büyük ikinci kolej Fırat

---

<sup>26</sup> ÇAKAR, Enver, UZUN, Celalettin; "Hurufat Defterlerinde Harput (1690-1812)"; Elazığ: 2017, s.91-92.

<sup>27</sup> TAŞKIN, agm, s.1346.

Koleji idi. Sadece Beyrut'taki kolej, Fırat Kolejinden büyüktü. 1910 yılında kolejin 600'den fazla öğrencisi vardı. Fırat Koleji, 1921 yılına kadar faaliyetlerini sürdürmüş, Harput'un önemini yitirmesiyle kapanmıştı."<sup>28</sup>

---

<sup>28</sup> ÖZDAL, agm, s.16.



## V. BÖLÜM

### HARPUT ve CİVARINDAKİ MEDRESELER ile DİĞER EĞİTİM - ÖĞRETİM KURUMLARI

Selçuklu ve Osmanlı İslam toplumunun eğitim ihtiyacı daha çok dinin temeli olan Kuran'ı Kerim'i okumak, anlamak ve onun emirlerine uygun olarak yaşamaktı. Bu temel ihtiyaç tekke, zaviye, mescit ve camilerde yapılıyordu. Bu dini mekanlar aynı zamanda birer ahlak ve terbiye merkezi görevi de görüyordu. Bu bakımdan konumuzla ilgili olması itibarıyla temel eğitim kurumu olan ve medrese dışında kalan tekke, zaviye, mescit ve camilerden de kısaca söz etmemiz gerekecektir.

#### V. 1. Tekke ve Zaviyeler.

Harput'ta cami ve mescitlerin dışında bir çok tekke ve zaviye de vardı. Bunların sayısız hizmet ve yararından söz edilebilir. "Malazgir Zaferinden sonra Harput ve çevresine gelen sayısız gönül erleri, kurdukları tekke ve zaviyelerle bu coğrafyanın Türk-İslam memleketi hüviyetini kazanmasını sağlamışlardır. Hurufat Defterlerinde 18. yüzyılda Harput'ta faaliyet gösteren toplam 12 tekke ve zaviyenin ismi yer almaktadır. Bunlar; Ankuzu Baba, Mansuriye, Molla Ahmed Peykerici, Nâzır Baba, Şeyh Kasım, Şeyh Şadi, Şeyh-i Kâinât, Hacı Hasan Baba, Şeyh Musa Herdi, Şeyh Şadıman, Timurlu ve Taş Pınar adlı tekke ve zaviyeler olup, bir kısmı kırsal kesimde, bir kısmı da şehir merkezinde faaliyetlerini sürdürüyordu."<sup>29</sup>

Tekke ve zaviyelerin de birer vakfiyesi olup buralardaki hizmetler de diğer sosyal alanlarda olduğu gibi ücretsiz olarak yerine getiriliyordu. Tekke ve zaviyeler özellikle din, ahlak ve tasavvufun gelişmesine önayak olmuştur. Ulema ve din erbabının müdavim olduğu bu mekanlar zamanla Osmanlı Devleti'nin zayıflamasına paralel olarak etkilerini kaybedecektir.

---

<sup>29</sup> ÇAKAR ve UZUN, age, s.76.

## V.2. Mescit ve Camiler

Mescit caminin küçük hali olup namaz kılınan küçük ibadethanelerdir. Mahalleler içinde bulunan bu mekanlar da yine ilk Kuran derslerinin verildiği ilk mektep görevini de görmüşlerdir. Bu mekanlarda yapılan ibadet ve okunan dersler yine toplumun manevi iklimine ve eğitimine katkıda bulunmuştur." Mescitler, camiler gibi daha ziyade ibadet amacıyla inşa edilen yapılardı. Bunların camilerden farklı olan tarafı ise sadece vakit namazlarının kılınabilmesiydi. Zira bir mescitte Cuma namazının da kılınabilmesi için oraya hem bir minber konması hem de hükümetten izin alınması gerekiyordu. Dolayısıyla cami vasfı kazandırılan ibadet mekânlarında vaaz ve nasihatte bulunmaları için hitabet vazifesi ihdas ediliyordu."<sup>30</sup>

"Harput'ta çok sayıda cami ve mescidin yanı sıra medrese, mektep, zaviye veya tekke ile hamamlar da bulunmaktaydı. Ayrıca Meydan Çeşmesi ile Zeynep Çeşmesi de vakıfları olan su kaynakları olarak şehir halkına hizmet vermekteydi. Minberi olan dinî yapılar cami, diğerleri ise mescit olarak adlandırılıyordu ve Cuma namazları sadece camilerde kılınabiliyordu. Dolayısıyla camilerde mescitten farklı olarak birer hatip de görev yapıyordu."<sup>31</sup>

Birçok tarihi yapının bulunduğu Harput'ta çok sayıda mescit de bulunuyordu. "Hurufat Defterlerinde yer alan kayıtlara göre Harput Şehri'nde toplam 16 mescit vardı. Ayrıca köylerde de mescit olarak inşa edilmiş yapılar vardı. Fakat bunların çoğuna zamanla minber konarak cami vasfı kazandırılmıştır. Mesela 1713'te Tilenzit, 1731'de Pekinik, 1732'de Mesta, 1735'te Çöteli, 1739'da Hacı Seyli, 1756'da Perçenç ve 1757'de de Kesrik adlı köylerdeki mescitler, köy halkının talebi üzerine, Cuma namazlarının da kılınabilmesi için camiye dönüştürülmüştür."<sup>32</sup>

---

<sup>30</sup> ÇAKAR ve UZUN, age, s. 64.

<sup>31</sup> ÇAKAR ve UZUN, age, s.15.

<sup>32</sup> ÇAKAR ve UZUN, age, s.64.

Zaman içinde bir kısmı camiye çevrilen bu mescitler Ağvat Mescidi, Ahi Musa Mescidi, Ahi Viran Mescidi, Alaca Mescidi, Depegöz Mescidi, Ebutahir Mescidi, Gökçe Mescidi, Hacılı Mescidi, Hacı Çelebi Mescidi, Hoca Mescidi, Hallaç Mescidi, Kapucu Mescidi, Kureyşzade Mescidi, Lor Mescidi, Salahhane Mescidi, Tokmak Kapısı Mescidi idi." <sup>33</sup>

Han, hamam, çeşme, meydan ve kaleler içerisinde cami, mescit, tekke zaviye ve medreseleri ile gayrimüslimlere ait ibadethanelerin bulunduğu Harput bu yönüyle çok müstesna bir yere sahiptir. İrili ufaklı birçok yapının adeta açık hava müzesine dönüştürdüğü bu farlı mekan son yıllarda yapılan restorasyon çalışmaları neticesinde tarihten gelen zenginliğini sergilemeye devam etmektedir

### **V.3. Medreseler**

Osmanlı Devleti'nin temel eğitim kurumu medresedir. İslam ülkelerinde olduğu gibi Osmanlı medreseleri de din ve ilim adamı yetiştirdi. İlk öğretim seviyesini tamamlayan iyi öğrenciler medreseye devam ederek yüksek öğretime devam etmiş oluyorlardı. Medrese eğitimini tamamlayarak icazet(mezuniyet belgesi/diploma) alan mezunlar artık din ve ilim sınıfının birer mensubu sayılırlardı

Medrese mezunu ilim erbabı hukuk, diyanet ve eğitim işleriyle ilgili alanlarda görevlendiriliyorlardı. Bu bakımdan Harput ve civarında faaliyet gösteren belli başlı medreselerden söz etmek yararlı olacaktır.

#### **V.3.1. Esediye (Arslaniye) Medresesi ve Mektebi**

"Külliye şeklindeki yapının temel unsurlarından biri olan medresenin ismi 1518 yılında Bahaüddin Medresesi olup, bu tarihte vakfının geliri Perçenç adlı köyün malikâne hissesinden sağlanan 3.500 akçeden oluşuyordu... Hurufat Defterindeki bilgilerden anlaşıldığına göre, külliye personelinin günlük ücretleri genellikle medrese vakfından karşılanıyordu... Öte taraftan, cami dâhilinde bir mektep

---

<sup>33</sup> Bu konu ile ilgi geniş açıklamalar için ayrıca İshak Sunguroğlu'nun kaleme aldığı Harput Yollarında adlı kıymetli esere bakılabilir. Bu eserde Harput'taki tüm tarihi eserlerin ayrıntılı bilgisine yer verilmiştir.

(muallimhane) de yer alıyordu. 1704 yılında bu mektepte muallimlik görevini, günlük üç akçe ücretle Mehmed adlı biri yürütmekteydi. Mehmed'in 1731 yılında da görevine devam etmesi, onun uzun yıllar bu mektepte muallimlik yaptığına işaret etmektedir."<sup>34</sup>

Verilen bilgilerden de anlaşıldığı üzere diğer eğitim kurumlarında olduğu gibi burada da eğitim hizmetleri vakıflardan elde edilen gelirlerle ücretsiz olarak yerine getiriliyordu. Ayrıca öğretim yapan kadrolar yine medrese tarafından yapılıyordu.

### **V.3.2. Hüseyin Köyü Mektebi**

Harput dışında ve ancak çok yakınında olan köylerde de medreselerin kurulduğunu görüyoruz. Bunun örneklerinden biri de Hüseyin Köyü Mektebidir.

"18. yüzyılda Hüseyin adlı köyde bir mescidin yanı sıra bir mektep de bulunmaktaydı. Nitekim 1757 yılında köyde bulunan mescide bir imam, mektebe de bir mu'alim-i sıbyânın lazım ve mühim olduğu, bu vazifeler daha önce yürüten Seyyid Osman tarafından hükümete iletilmiştir. Bundan dolayı bu vazifelere 27 Mart 1757 tarihinde Seyyid Osman yeniden atanmıştır. Bahse konu olan Osman'ın beratı ertesi yıl yenilenmiştir"<sup>35</sup>

Yapılan iş ve işlemlere bakıldığında mektep işinin resmi yollarla yürütüldüğü görülecektir. Yine buradaki işleyişin de yine belirli kural ve kaidelere dayandırıldığı anlaşılacaktır.

### **V.3.3. Koca Ali Ağazâde Hacı Mehmed Ağa Medresesi**

Harput'da Müslümanların yaşadığı mahallelerde İslam inanç ve yaşam tarzını yansıtan eserler vardır. Han, hamam ve çeşme dışında mescit, tekke ve zaviyeler ile medreseler bunun en bariz örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yapıların bir kısmı günümüze dek gelirken Cevheriye Medresesi'nde olduğu gibi çeşitli sebeplerle yıkılıp gitmiştir.

---

<sup>34</sup> ÇAKAR ve UZUN; age, s.93.

<sup>35</sup> ÇAKAR ve UZUN; age, s.93.

Bu duruma işaret eden Sunguroğlu medrese ve etrafındaki eserleri řu şekilde dile getirmiştir "Ağa Camii, Harput'un Ağa mahallesinde Hükümet ve Saraçhane caddelerinin birleştiği köşe başında olup Kible tarafı Hükümet , Batı tarafı Saraçhane caddeleri, önü hususî mezarlıkla , Doğu bitişiği ise Cevheriye Medresesi'yle çevrilmişti. Medresenin önünden camiye giden yolun yanı başında (Üç lüle) çeşmesi vardı"<sup>36</sup>

"Harput'un Ağa Mahallesi'nde Koca Ali Ağazâde Hacı Mehmed Ağa tarafından yaptırılmıştır. Sunguroğlu, Koca Ali'nin kimliği hakkında bilgi sahibi olamadığını, fakat Alacalı Camii'nin onu vakfı olduğunu tespit ettiğini belirtmektedir."<sup>37</sup>

1755 yılında medresede müderrislik vazifesini bir yıl önce atanmış olan Hacı Yasin yürütmekteydi. 1758 yılına kadar bu görevi sürdüren Hacı Yasin, bu tarihte erkek evlat bırakmadan vefat ettiğinden, dönemin şeyhülişlamı Mehmed Salih Efendi'nin işaretiyle, yerine Seyyid Süleyman Harputî Efendi müderris olarak tayin edilmiştir.

Öte yandan, Ağa Mahallesi'nde ve aynı adla anılan caminin bitişiğinde Çötelizade Hacı İsmail Bey ve Ömer Ağa tarafından yaptırıldığı bilinen **Cevheriye** adlı bir medrese de vardı. 18. yüzyılda mevcut olmadığı anlaşılan bu yapının, Koca Ali Ağazade Hacı Mehmed Ağa Medresesi'nden sonra inşa edildiği açıktır. Dolayısıyla Koca Ali Ağazâde Hacı Mehmed Ağa'nın yaptırdığı medresenin, deprem veya başka bir sebepten yıkılmasından dolayı, adları geçen Çötelizâdeler tarafından tamir ettirilerek yeniden işler hale getirilmiş olması da muhtemeldir."<sup>38</sup>

Bu bilgiler işığında restorasyonun tarihi eserleri geleceğe taşımadaki önemi çok büyüktür. Bu durumla ilgili olarak İşhak Sunguroğlu Evliya Çelebi'nin Seyahatname'sine dayandırarak aktardığı bilgi örnek gösterilebilir. "Evvela iç kale

---

<sup>36</sup> SUNGUROĞLU; age, c.1, s.273

<sup>37</sup> ÇAKAR ve UZUN; age, s.94.

<sup>38</sup> ÇAKAR ve UZUN; age, s.94.

camii minaresizdir. Ulu cami, hepsinden büyük ve güzel camidir, ibadetgâh-ı kadim olup müstecabüddua mahaldir, musanna ve tarz-i kadim bir minaresi vardır. Meydan camii, Sarahatun camii minaresizdir. Aslan camii, Zahriye camii ve medresesi de vardır. İzar Hatun camii (Hatuniye) , Derr-i Esvediyeye , Ağa camii nazik minareli bir camidir der ve o da 9 cami sayar. Yalnız bunlarda Nizar Hatun veya Hatuniye camii ile Derr-i esvediyeye veya Devasudiye dediği camileri bilmiyoruz ve bunlar hakkında resmî ve gayr-i resmî hiçbir kayda de tesadüf edemedik . Bunların birer mescit olması ihtimal dahilindedir."<sup>39</sup>

Burada da görüldüğü gibi restore edilemediği bazı yapılar zaman içinde yok olup gitmiştir. Sözü edilen yapıların izine ancak belgelerde rastlanılabilmektedir.

#### **V.3.4. Matlabcı Hacı Mustafa b. İbrahim Mektebi**

"Matlabcı Hacı Mustafa b. İbrahim tarafından inşa ettirilmiştir. 18. yüzyılın ortalarında mevcut olan bu mektebin hangi köyde olduğu belgelerde belirtilmemiştir. Sadece mektepte muallim-i sıbyan olarak vazife yapan Abdüsselam b. Ahmed'in 1755 yılında kendi isteğiyle vazifesini oğlu Ahmed'e bıraktığını biliyoruz."<sup>40</sup>

#### **V.3.5. Molla Ahmed Peykerici Medresesi**

Vakfiyesi ve zaviyesi de olan medresenin Harput eğitiminde önemli bir yere sahip olduğu anlaşılıyor.

"Külliye şeklinde teşekkül eden bu yapı, Harput'un Mollakendi (Monlakendi) köyünde bulunuyordu. Külliyenin en önemli unsurlarından olan medresenin ihtiyaçlarının karşılanması ve burada çalışan personelin ücretlerinin ödenmesi için bir vakıf kurulmuştu.

---

<sup>39</sup> SUNGUROĞLU, İshak; "Harput Yollarında"; Elazığ Kültür ve Tanıtma Vakfı Yayınları; İstanbul: 1958 , c.1, s.270.

<sup>40</sup> ÇAKAR ve UZUN: age, s.94.

1518 yılında medreseye Mollakendi köyünün mâlikâne hissesinden 2.880 akçe vakfedilmişti. 1523 yılında ise Perçenç Köyü hububat mahsulünün 1/4'ü ile yeri belirtilmeyen bir kirişhane dükkânın kirası medrese vakfına tahsis edilmişti.

18. yüzyılda vakıf gelirlerinin yüksek olmasından dolayı, külliye'nin diğer unsurlarında görev yapan personelin ücretleri ile farklı kurumlarda çalışan bazı görevlilerin ücretleri de buradan karşılanıyordu. Mesela 1735 yılında tekke şeyhi olarak görevlendirilen Osman Halife ve Muhammed Halife adlı kişilerin günlük iki akçe ücretleri medrese vakfı mahsulünden karşılanıyordu."<sup>41</sup>

### **V.3.6. Mollakendi Köyü Mektebi**

"Hurufat Defterlerinden anlaşıldığına göre, 18. yüzyılda Harput'un Uluabad Nahiyesi'ne bağlı Mollakendi adlı köyde Mustafa adlı bir hayır sahibi tarafından bir muallimhane yani mektep yaptırılmış ve bu eğitim kurumunun işleyişini devam ettirebilmesi için de aynı köyde bulunan bir mülk boyahanesinden üç akçeyi burada vazife yapan hocanın ücreti için vakfetmiştir. Nitekim 1733 yılında mektepte muallim-i sıbyân olarak görevlendirilen Hüseyin'in günlük üç akçelik ücreti bu boyahanedan sağlanıyordu."<sup>42</sup>

Burada dikkati çeken husus eğitim hizmetleri devletin tahsis ettiği vakıflar yoluyla olduğu gibi hayırsever yöre desteğiyle de sürdürülmüştür.

### **V.3.7. Zahriye Medresesi ve Mektebi**

Harput'taki medrese ve mekteplerden biri de Zahiriye Medresesi'dir "Külliye'nin önemli unsurlarından olan medresenin kim tarafından ve hangi tarihte yaptırıldığına dair kesin bir bilgi bulunmamakla birlikte Osmanlı öncesi döneme ait olduğu kesindir. 16. yüzyılın ilk yarısında vakıf gelirlerini Haceri köyünün malikâne hissesi ile Harput'taki Vasatî Hamamı'nın kirası ve bedesten kirasının yarı hissesi meydana getiriyordu.

---

<sup>41</sup> ÇAKAR ve UZUN; age, s.95.

<sup>42</sup> ÇAKAR ve UZUN; age, s.98.

17. yüzyılda yine Harput bedestenindeki dükkânlara ait kira gelirlerinin yarısı medrese vakfına tahsis edilmiştir. Dolayısıyla vakfin idaresinden sorumlu olan bir mütevellisi de vardı. Nitekim bu vazifeyi yürüten Ebubekir'in vefat etmesi sebebiyle, 1700 yılında yerine günlük iki akçe ücretle İbrahim atanmıştır. 18. yüzyılda vakfin denetiminden sorumlu olan bir nâzır da vazife yapıyordu ve 1732 yılında günlük üç akçe ücretle bu vazifede bulunan Ali'nin yerine Mehmed Sadık adında başka biri atanmıştır.

Vakıf personelinin dışında, medrese binasının loğkeşlik ve damcılık hizmetlerini gören personeli de vardı. Mesela 1769 yılında bu görevlerde bulunan Mehmed Sadık'ın vefatı sebebiyle bu vazifelere kardeşleri olan Hâfız Abdullah ve Ebubekir getirilmiştir. Bunlar aynı zamanda medresede muallim-i sıbyan olup, iki akçe olan ücretlerini Molla Ahmed Peykerici Zaviyesi vakfından alıyorlardı. Medrese müderrisi, daha fazla gelir elde etmek maksadıyla başka kurumlarda da görev alabiliyordu. Mesela 1771 yılında müderrislerden Mehmed Said, Sarahatun Camii'nde günlük iki buçuk akçe ile vâizlik görevini de üstlenmişti. Zahriye Külliyesi'nde cami ve medreseden başka, bir mektep de vardı."<sup>43</sup>

#### **V.4. Diğer Medreseler**

"Bu adı sayılan medreselerin dışında kalan camilerin yanında da medreselerin yer aldığını görüyoruz. Sunguroğlu'nun Sarahatun Camii ile ilgili anlatımında bunu anlamak mümkündür. "Sarahatun Camii, Sarahatun mahallesinde bir tarafı şehrin büyük meydanlarından biri olan (Buğday Meydanı) mukabil tarafı. Belediye caddede, yan taraflardan birisi Belediye dairesi, biri mahalle mektebi, Sarahatun Medresesi ve çeşmesi, diğer tarafı ise Cemşit Hamamı ile çevrilmişti. "<sup>44</sup>

Yine Suguroğlu'nun başka bir anlatımında şehirdeki yapıların yanındaki medrese isimlerine raslamak mümkündür."Hoca Hamamı , Hoca Mescit mahallesinde olup Hükümet caddesini yürürken sağ kolda ve hoca pınarı karşısındaki

---

<sup>43</sup> ÇAKAR ve UZUN; age, s.98.

<sup>44</sup> SUNGUROĞLU; age, c.i, s.285



inişten aşağı, salhane ve Karkacığ'a giden yolun solunda ve Kurşunlu Cami ve medreselerinin de önündeydi . Hoca Hamamı , Hoca Pınarı,Hoca Mescidi... üçü birden ayrı ayrı bir üçgenin tam uçlarında ve birbirlerine yüz metre müsavi mesafede yapılmışlardı."<sup>45</sup>

Metin Gültekin salnamelerde Harput'ta 16 medrese isminin geçtiğini belirtmekten bu medreselerde Kur'an, tefsir, hadis,fıkıh, kelim, belagat gibi o günün yükseköğretim müfredatı sayılan derslerin okutulduğunu belirtiyor.<sup>46</sup>

Görüldüğü üzere hem okul çeşitliliği hem de kültürel farklılıkların hakim olduğu Elazığ dönem itibariyle farklı etkileşimlerin yaşandığı bir merkez olmuştur. Farklılığı zenginlik olmaktan çıkarıp ülkeyi kaosa sürükleyen sömürgeci güçler, aynı amaçları uğruna bu bölgedeki farklılıkları kaşımışlardır. Netice itibariyle amaca ulaşmanın her yolunu mubah sayan bu zihniyet toplumlar arasındaki huzur ve iyi ilişkileri bozma yoluna sapmışlardır. Bu sapkın tutumları en ağır bedelini ise yine yöre halkı ödemiştir.

## **V.5. Hülasa**

Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında resmi kayıt işlemlerine önem verilmiş ve bir çok nazırlığın sicili tutulmuştur. İşte yıllık olarak tutulan ve her bir alanın yıllık faaliyet rapor ve hülasesi niteliğindeki salname adı verilen bu belgeler yoluyla konu hakkında bilgi sahibi olabiliyoruz.

Osmanlı'da "Maarif Nezareti'nce neşredilen bu salnameler, 1316(1898-1899) ile 1321(1903-1904) yılları arası bilgileri ihtiva etmektedirler... Bu salnameler vasıtasıyla tarihçe, teşkilat, okullar, dersler, öğretmenler, kütüphaneler, matbaalar ve gazeteler hakkında bilgilere ulaşmak mümkündür. Bütün bu bilgiler ışığında bir

---

<sup>45</sup> SUNGUROĞLU; age, c.1, s.386

<sup>46</sup> GÜLTEKİN, Metin; "Tarihten Günümüze Elazığ"; Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara:2015, c.1, s.147.

bölgenin maarif yapılanması, eğitim ile ilgili mevcut durumu ve varsa değişiklikleri tespit edilebilmektedir."<sup>47</sup>

Benim okuduğum XIX. ve XX. yüzyıllara ait Başbakanlık Meşihat Arşivi'nden alınan belgeler yoluyla bir ulemanın okuduğu ve eğitim verdiği tüm süreçler detaylı bir şekilde göz önüne serilmektedir.

Bu belgelerde ulemanın doğum tarihi, doğduğu tarih, mensubiyeti, baba adı, okuduğu medreseler, bildiği ve öğrendiği diller, bu dillere hâkimiyet derecesi ve nihayetinde hangi medreselerde hangi ilimleri okuyarak icazet(mezuniyet) hakkı elde ettiği ayrıntılı bir şekilde yer alır. Yine eserinin olup olmadığı belirtilmektedir. Aynı şekilde nereye ne kadar maaşla tayin edildiği, görev yıl ve maaş cetvelleri yer almıştır. ayrıca görev süresince herhangi bir vukuatın olup olmadığı, var ise hangi mahkemede bu davanın hangi kararla neticelendiği ilgili yazışma evrakıyla birlikte yer alır.

Sicillerde matbu olarak hazırlanmış sorular belli bir düzen içerisinde sorularak bir ulema ile ilgili ihtiyaç duyulan tüm bilgilere ulaşılmıştır. Bu önemli belgelerden hareketle sadece ulemanın kimlik bilgileri değil, dönemle ilgili bir çok bilgiye de vakıf olabiliyoruz.

Sonuç itibariyle verilen bilgiler de gösteriyor ki Harput evvelden beri bir sanat, kültür ve ilim dünyasıdır. Bu yönüyle Türk-İslam kültürünün kalıcı medeniyet mirasında önemli bir yer işgal eder. Yapılacak çalışmalarla bu yönünü insanlığa tanıtmayı önemli bir görev addediyorum.

---

<sup>47</sup> TAŞKIN; agm, s.1328-1329.

## VI. BÖLÜM

### XIX.YÜZYIL HARPÜT(ELAZIĞ) ve DERSİM(TUNCELİ) ULEMASI<sup>48</sup>

#### VI.1. Abdüllatif Lütfü Efendi

Köyünde ziraatla uğraşan ve 15 Zilhicce 1258( M.17 Ocak 1843) tarihinde vefat eden, memleketi Elazığ vilayet merkezine bağlı Germili köyüne nispetle “Germili Ağası Hacı Mustafa Ağa” diye anılan Hacı Mustafa Ağa'nın oğludur. “Harputi Abdüllatif” namıyla da bilinmekteydi.

Germili köyü sıbyan mektebinde Kuran-ı Kerim, tecvit, ilmihal, talim ve kıraat ile sarf-ı Arapçayı okuduktan sonra Harput medreselerinden Kamil Paşa Medresesi'nde Kaside-i Bürdeşarihi Abdülhamid Efendi'den tedris ve tahsil ile icazetname almıştır.

H. 1258 (M. 1843) senesinde İstanbul'a giderek Şehzadebaşı semtindeki Damat İbrahim Paşa Medresesi'nde ikamet etmiş ve Süleymaniye Camii Şerifi müderrislerinden Hacı Ali Efendi'nin derslerine devam ederek ikinci defa icazetname almıştır. Üç sene içerisinde Bayezid cemaati arasından seçim ile eğitime başlamış ve 1297 (M. 1880) senesinde ruus almıştır. Okuma düzeyinde Farsça ve konuşma düzeyinde Arapça bilmekteydi. "Tenkihu'l Kelam Fi Akâidi Ehli'l İslâm"<sup>49</sup> isimli eseri resmi ruhsatla İstanbul'da basılmış ve yayınlanmıştır.

On dokuz yıl eğitim faaliyetlerinde bulunduktan sonra 1315 (M. 1898) senesinde mahreç mevleviyetine nail olmuş ve 3000 kuruş maaşla Galata kadılığına

---

<sup>48</sup> İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi'nden alınan belgelerde çeşitli kadro ve görevlere kayıtlı olan memur içinden sadece çalışma konumuz olan ulema derecesine ulaşmış zevat alınmıştır.

<sup>49</sup> Bu eser Elazığ eski il müftüsü ve Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Prof. Dr. Fikret Kahraman tarafından yeniden yayına hazırlanmış ve Çelik Yayınevi tarafından yayınlanmıştır. Harputî bu eserini yaklaşık 115 yıl önce “*Darü'l Fünûn ve Medrestü'l Vaizin*”de İlm-i Kelam Muallimi olarak görev yaparken hazırlamıştır. Kitap XIX. Asrın sonu ile XX. asrın başında, doğu ve batıdaki gelişmelere göre yenilikçi bir anlayışla akıl ve nakil uyumluluğu içinde hazırlanmıştır. İslam Kelamı çerçevesinde günün sorunlarına cevap aranmıştır.

atanmıştı. H. 1316 (M. 1899) senesinde 1200 kuruş maaşla Meclis-i Tedkikat-ı Şeriye azalığına tayin olunmuş ve H. 1317 (M. 1900) senesinde bilad-ı hamse, H. 1319 (M. 1902) senesinde ise üçüncü rütbeden Mecidi nişanı ile taltif olunmuştur. Hakkında verilen bir jurnal neticesinde H. 1319 (M. 1902) senesi Recebayında Meclis-i Tedkikat-ı Şeriye azalığından çıkarılmıştır. 500 kuruş kalan maaşı zaman içerisinde arttırılarak 1322 (M. 1905) senesi Haziran ayında 1900 kuruşa yükseltilmiştir.

Abdüllatif Lütfi Efendi, daha önce 1300 (M.1883) tarihinde Meclis-i Mesalih Talebe Azalığı görevine tayin kısa bir süre sonra yine 1300 (M. 1883) tarihinde tensikat kanunu gereği görevine son verilmiştir.

"Muhtemelen aynı şeyhe bağlı olmaktan kaynaklanan dostlukları sebebiyle dönemin Ticaret ve Nâfia Nâzırı Zihni Paşa'nın uzun süre ilmî müşavirliğini yaptı. Paşanın 1891 yılında Selânik valiliğine tayin edilmesi üzerine bütün resmî görevlerinden istifa edip onunla birlikte Selânik'e gitti ve on yıl kadar orada kaldı."<sup>50</sup>

Abdüllatif Lütfi Efendi sırasıyla; 25 Rebiyülevvel 1297 (M. 7 Mart 1880) tarihinde İstanbul Müderrisliği, 13 Rebiyülevvel 1307 (M. 7 Kasım 1889) tarihinde hareket-i hariç, 20 Rebiyülevvel 1306 (M. 24 Kasım 1888) tarihinde hareket-i dahil, 25 Zilhicce 1310 (M.10 Temmuz 1893) tarihinde sahn, 21 Nisan 1311 (M. 3 Mayıs 1895) tarihinde ibtidai ellili, Zilhicce 1312 (M.Mayıs/Haziran 1895) tarihinde hareket-i altmışlı, Receb 1314 (M.Aralık/Ocak 1896/1897) tarihinde Musile-i Süleymaniye, Rebiyülevvel 1315 (M.Temmuz/Ağustos 1897) tarihinde Galata mevleviyeti<sup>51</sup>, Rebiyülevvel 1317(M.1899) tarihinde bilad-ı hamse ve 29

---

<sup>50</sup> İslam Ansiklopedisi, cilt: 16; sayfa: 235

<sup>51</sup> Osmanlı Devleti'nde dereceleri itibariyle kadılıklar esas olarak iki gruba ayrılmıştır. Bunlardan ilkinde "mevleviyet kadılıkları", ikincisine ise "kazâ kadılıkları" denilmekteydi. Osmanlılar'da pâyitaht olan Bursa, Edirne ve İstanbul gibi şehirlerle Balkanlar'da, Anadolu'da ve Osmanlı idaresinde bulunan çeşitli Arap topraklarında yer alan, gerek stratejik gerekse nüfus ve kültür bakımından önde gelen büyük şehirler yönetim ve halkın güvenliği açısından önem arzettiğinden buraların adli / kazâ idaresinin başına tecrübeli ulemâ gönderilir ve bu kadılıklar mevleviyet olarak anılırdı. Tayin edilen kadılar da mevleviyet rütbesini kazanmış olurdu. Bu nitelikleri taşıyan müderris ve kadılar "mevâlî, şüyûh-ı müderrisîn, kibâr-ı müderrisîn" gibi sıfatlarla anılmıştır(İslam Ansiklopedisi cilt: 29; sayfa: 467)

Cemaziyelevvel 1319 (M.13 Eylül 1901) tarihinde de Haremeyn payesi tevcih edilmiştir<sup>52</sup>.

"Aynı yıl huzur dersleri muhataplığına seçildi. Dârülfünun'daki hocalığı yanında Medresetü'l-vâizîn'de de kelâm dersleri okutan Harpûtî 1910'da hacca gitti, orada verdiği Arapça vaazlar âlimler tarafından takdirle karşılandı. Beyazıt Camii dersiâmlığı sırasında birkaç defa toplu icâzet verdi. En ünlü öğrencisinin Tokatlı Mehmed Nûri Efendi olduğu kaydedilmektedir. İstanbul'da vefat eden 1332 (M. 1916) Abdüllatif Harpûtî İstanbul Merkezefendi Kabristanı'na defnedildi."<sup>53</sup>

---

<sup>52</sup> İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 3420.

<sup>53</sup> İslam Ansiklopedisi, cilt: 16; sayfa: 235



**Tablo 8:** Abdülatif Lütfü Efendi'nin Yaptığı Görevler

Abdülatif Lütfü Efendi bin Mustafa	Tarih-i Tevellüdü			Hizmete Duhulu			Son Memuriyeti:	
	H. 1258			1 Mayıs 1296			Bayezid Camii Şerifi Dersiamlığı	
GÖREV TARİHLERİ	YIL	AY	GÜN	YIL	AY	GÜN	GÖREVİ	MAAŞI
1 Mayıs 1296-26 Ağustos 1296	-	3	26	-	-	-	Bayezid Camii Şerifi Dersiamlığı	10
27 Ağustos 1296-Ağustos 1296	-	-	4	-	-	-	Bayezid Camii Şerifi Dersiamlığı	40
1 Eylül 1296-Kanunusani 1296	-	5	-	-	-	-	Bayezid Camii Şerifi Dersiamlığı	39
1 Şubat 1296-Mayıs 1298	1	4	-	-	-	-	Bayezid Camii Şerifi Dersiamlığı	69
1 Haziran 1298-6 Kanunuevvel 1298	-	6	6	-	-	-	Bayezid Camii Şerifi Dersiamlığı	90
7 Kanunuevvel 1298-Mart 1301	2	3	24	-	-	-	Bayezid Camii Şerifi Dersiamlığı	187,50
1 Nisan 1301-Teşrinisani 1303	2	8	-	-	-	-	Bayezid Camii Şerifi	218

							Dersiamlığı	
1 Kanunuevvel 1303-Nisan 1305	1	5	-	-	-	-	Bayezid Camii Şerifi Dersiamlığı	247
1 Mayıs 105-Şubat 1307	2	10	-	-	-	-	Bayezid Camii Şerifi Dersiamlığı	285
1 Mart 1308-Haziran 1309	1	4	-	-	-	-	Bayezid Camii Şerifi Dersiamlığı	323
1 Temmuz 1309-Ağustos 1310	1	2	-	-	-	-	Bayezid Camii Şerifi Dersiamlığı	361
1 Eylül 1310-Şubat 1311	1	6	-	-	-	-	Bayezid Camii Şerifi Dersiamlığı	352
1 Mart 1312-18 Temmuz 1313	1	4	18	-	-	-	Bayezid Camii Şerifi Dersiamlığı	399
19 Temmuz 1313-7 Temmuz 1314	-	11	19	-	-	-	Galata Mevleviyeti	1500,50
8 Temmuz 1314-19 Şubat 1314	-	-	-	-	5	12	-	-
20 Şubat 1314-22 Haziran 1315	-	4	3	-	-	-	Meclis-i Tedkikat-ı Şeriyye	400



								Azalığı	
23 Haziran 1315-Şubat 1316	1	8	8	-	-	-	-	Meclis-i Tedkikat-ı Şeriyye Azalığı	700
1 Mart 1317-Teşrinisani 1317	-	9	-	-	-	-	-	Meclis-i Tedkikat-ı Şeriyye Azalığı	1000
1 Kanunuevvel 1317-Şubat 1317	-	3	-	-	-	-	-	Meclis-i Tedkikat-ı Şeriyye Azalığı	1100
1 Mart 1318-Şubat 1318	1	-	-	-	-	-	-	Tarik Maaşı	500
1 Mart 1319-Ağustos 1319	-	6	-	-	-	-	-	Tarik Maaşı	750
1 Eylül 1319-Mart 1321	1	7	-	-	-	-	-	Tarik Maaşı	950
1 Nisan 1321-Kanunuevvel 1321	-	9	-	-	-	-	-	Tarik Maaşı	1200
1 Kanunu sani 1321-Mart 1322	-	3	-	-	-	-	-	Tarik Maaşı	1400
1 Nisan 1322-Temmuz 1322	-	4	-	-	-	-	-	Tarik Maaşı	1600
1 Ağustos 1322-13 Ağustos 1324	2	-	13	-	-	-	-	Tarik Maaşı	1900

14 Ağustos 1324-Ağustos 1325	1	-	17	-	-	-	Tarik Maaşı ve Meclis-i Mesalih Talebe Azalığı	2900
1 Eylül 1325-Kanunuevvel 1325	-	4	-	-	-	-	Tarik Maaşı ve Meclis-i Mesalih Talebe Azalığı	1900
1 Kanunusani 1325-20 Mayıs 1327	1	4	20	-	-	-	Müstantik Ricali Aliye Maaşı	2000
21 Mayıs 1327-20 Eylül 1332	5	4	-	-	-	-	Dersiamlık Maaşı	1200
Vefatı: 21 Ağustos 1332								
TOPLAM	24	136	158	-	7	12		
GÖREV TOPLAM	35	9	8	-	7	12		

## **VI.2. Ahmet Esat Efendi**

Harput ahalisinden olup 1311(M. 1893/1894) senesinde vefat etmiş olan Mehmet Ali Efendi'nin oğludur. 20 Şaban 1276(M.13 Mart 1860) tarihinde Harput kazasının Sarahatun mahallesinde doğmuştur.

Harput kazası sübyan mektebinde temel dersleri aldıktan sonra yine aynı kazadaki İbrahim Paşa Medresesine devam ederek medrese uleması Ali Efendi'den icazet almıştır. Farsçaya aşina olup Arapça ve Türkçe okuyup yazmaktadır.

Devlet görevine 14 Şevval 1327(M.29 Ekim1909) tarihinde 300 kuruş maaşla Elazığ vilayeti müftü müsevvidi (müftü yardımcısı) olarak başlamıştır. Bu görevinden önce de altı sene kadar maaş almadan aynı görevi ifa etmiştir<sup>54</sup>.

---

<sup>54</sup> İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 2659.



**Tablo 9:** Ahmet Esat Efendi'nin Kimlik Bilgileri

EŞGALİ				SİCİLL-İ NÜFUSA KAYD OLUNAN MAHALİ				
Boy	Göz	Sima	Ala- met-i Farika	Vilayeti	Kazası	Mahall e ve Karyes i	Mesken No	Mes- ken Nevi
Orta	Ela	Esmer	Tam	Mamüratül- aziz Vilayeti	Harput Kazası	Saray Hatun Mahal- lesi	108/1	Hane

**Kaynak:**İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 2659.

### VI.3. Ahmet Hamdi Efendi

Ulema mensubu olan Yusuf Efendi'nin oğludur. Aile unvanları "Müderri Efendizade" olup mazanne-i kiramdan el-Hac Hüseyin Efendi sülalesindedir. H. 1274 (M. 18589 senesinde Palu kazasının Kale Pınarı mahallesinde doğmuştur.

On iki yaşında iken rüştiyeye girerek burada dört yıl eğitim gördükten sonra şahadetname almış ve Cimşidiye Medresesine devam ederek beş altı sene tahsilden sonra 1292 (M. 1875/1876) senesinde Harput'ta bulunan Kamil Paşa Medresesi müderrislerinden el-Hac Abdülhamit Hamdi Efendi'nin ders halkasına dahil olmuştur. Bu medresede on bir sene fasılasız ders gördükten sonra 1303 (M. 1885/1886) senesinde tüm derslerini tamamlayarak icazet alarak memleketine dönmüştür. Palu'da bulunan Kale Pınarı Medresesinde tahsil ve talimle işgal ederek yedi öğrencisine icazet vermeye muvaffak olmuştur. Daha sonra Cimşidiye Medresesi müteveli heyeti tarafından müderrislik görevine vekâleten atanmış, ayrıca iki ay kadar da Palu niyabet-i şeriyye vekaletinde bulunmuştur. Arapça, Farsça ve Türkçe lisanlarına vakıf olup bu üç dilde de okuryazardır.

Hacı Ahmet Hamdi Efendi'nin ilk görevi, H. 1313 (M. 1895/1896) senesi Safer ayının ortalarında aylık 250 kuruş maaşla atandığı Palu rüştiye mektebi muallim-i evveli vekâletidir. 1325 (M. 1907/1908) senesine kadar sürdürdüğü bu görevinden, okula atanan muallim-i evvelin göreve başlamasıyla ayrılmıştır. 1327 (M.1909) tarihinde halkın seçimi üzerine Palu kazası Bidayet Mahkemesi azalığına tayin edilmiştir. Bu tarihten beş gün sonra da yine halkın müracaatı ve Meşihat makamının onayıyla aylık 200 kuruş maaşla Cimşidiye Medresesi müderrisliğine atanmıştır. 1329 (M.1911) tarihinde azalıktan ayrılarak müderrislik görevine devam ederek ders halkasında bulunan talebeleri okutmuştur<sup>55</sup>.

---

<sup>55</sup> İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 3362.



<b>Tablo 10: Ahmet Hamdi Efendi'nin Kimlik Bilgileri</b>						
DEVLETİ ALİ OSMANİYE TEZKERESİDİR						
İsmi ve Şöhreti	Pederi İsmi	Validesi İsmi	Tarih ve Mahal-i Veladeti	Milleti	Sınıfı	Müteehhil
Müderris Efendizade Hacı Ahmet Efendi	Molla Yusuf Efendi	Güllü	1283 Kale Pınarı Mahallesi	İslâm	Rüştiye Muallimi	Zevcesi Var

EŞGALİ			SİCİLL-İ NÜFUSA KAYD OLUNAN MAHALLİ		
Boy	Göz	Sima	Vilayeti	Kazası	Mahalle ve Karyesi
Orta	Ela	Sakalı Kırmızı	Diyarbakır	Palu	Kale Pınarı Mahallesi

**Kaynak:** İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 3362.



#### **VI.4. Ahmet Rıfat Efendi**

Hüseyin Efendi'nin oğlu olup aile unvanları "Kadıze"dir. 1270 Cemaziyelevvel (M. Ocak/Şubat1854) ayının sonunda Palu kazasının Kale Pınarı Mahallesi'nde doğmuştur.

Mahallesinde bulunan sıbyan mektebini okuduktan sonra Şaban 1290 (M.1873) tarihinde Palu kazasında bulunan rüştiye mektebine kaydını yaptırarak dört yıl eğitim ve alınması gereken dersleri tamamlayarak 15 Recep 1294(M.26 Temmuz1877) tarihinde yapılan imtihan sonucunda şahadetname almaya hak kazanmıştır. Harput kazasında bulunan Hacı Hamid Efendi Medresesinde bir müddet tahsil gördükten sonra İstanbul'a gitmiş ve 21 Muharrem 1299 (M. 13 Aralık1881) tarihinden itibaren Damad İbrahim Paşa Medresesine devam etmiştir. Bu dönemde sultan Bayezıt Camii Şerifi dersiamlarından Harputlu Abdüllatif Efendi'den ilim ve fen dersleri ile Arapça ve Farsça ilimlerini tahsil etmiş ve 29 Recep 1305 (M. 11Nisan1888) tarihinde icazetname almıştır. Arapça ve farsça lisanlarına aşina olup Türkçeyi ise okuyup yazmaktadır.

Medreseden mezun olduktan sonra Palu'da bulunan Cimşidiye mahallesi müderrisliğine tayin olunmuştur. Bu görevinde iken yapılan seçim neticesinde Şeyhülislâmlık makamının 1309 (M. 1891/1892) tarihli yazısıyla Palu müftülüğü görevine atanmış ve 26 Şevval 1309 (M. 24Mayıs1892) tarihinde göreve başlamıştır<sup>56</sup>.

---

<sup>56</sup> İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 1028,2047.



**Tablo 11:** Ahmet Rifat Efendi'nin Kimlik Bilgileri

DEVLET-İ ALİYYE-İ OSMANİYE TEZKERESİDİR						
İsmi ve Şöhreti	Pederinin İsmi	Sene	Sınıfı	Tarih ve Mahal-i Veladeti	Mezhebi	
Ahmet Rifat Efendi	Hüseyin Hamdi	30	Talebe	1270 Palu	İslâm	

EŞGALİ				MAHAL-İ İKAMETİ				
Boy	Sima	Bıyık Sakal	Alamet-i Farika	Memleket	Mahalle	Sokağı	Mesken No	Nev-i Mesken
Orta	Ela	Kısa	-	Asitane	Kalenderhane	İmaret	14	Damat İbrahim Medresesi

**Kaynak:** İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 1028,2047.



## VI.5. Ahmet Zühtü Efendi

Çemişgezek kazası ahalisinden olup H. 1260 (M. 1844/1845) senesinde Çemişgezek kadısı iken kendi isteği ile memuriyeti terk ederek tarikata intisap eden ve R. 1310 (M. 1894/1895) senesinde vefat eden Şeyh Ali Efendi'nin oğludur. Aile unvanları Hocazade'dir. Mayıs 1283 (M. Mayıs/Haziran 1867) tarihinde Çemişgezek'te doğmuştur.

İbtidai ve rüştiye mekteplerini Çemişgezek'te okuyarak şahadetname aldıktan sonra Arapkir kazasında müftü Mehmet Efendi'nin medresesinde ve Harput'ta bulunan Hacı Kamil Paşa Medresesinde eğitim görmüş olmasına rağmen pederinin vefatı nedeniyle şahadetname alamamıştır.

1299 (M. 1883/1884) senesinde on altı yaşında olduğu halde 300 kuruş maaşla Çemişgezek kazasında aşar kol kitabetinde bulunarak hizmete başlamıştır. 21 yaşında iken Çarsancak kazası Pertek nahiyesi niyabetine atanmış ve bu görevinde otuz ay görev yapmıştır. Ağustos 1326 (M. Ağustos/Eylül 1910) tarihinde Dersim valisinin emriyle Çarsancak ve Mazgirt kazalarının duhan memuriyetine nakledilerek 100 kuruş maaş ile Eylül sonuna kadar bu görevde kalmıştır. 14 Eylül 1328 (M. 27 Eylül 1912) tarihinde Dersim livası meclis idaresince Ovacık kaymakam vekaletine atanmıştır. 6 Eylül'de başladığı bu görevini, 26 Eylül'de vilayetin bir vekil göndermesine kadar sürdürmüştür. Eylül 1328 (M. Eylül/Ekim 1912) tarihinde Kalan nahiyesi niyabetine Dersim livası meclis idaresince yapılan imtihan sonucunda 22 Teşrinievvel 1328 (M. 4Kasım 1912) tarihinde tayin edilmiştir. Ancak kış şartları ve bölgenin coğrafi durumunun elverişsizliği nedeniyle görevine 2 Nisan 1329 (M. 15Nisan 1913) tarihinde ancak göreve başlayabilmiştir. Bu görevinde iken Ovacık kadısı İbrahim Hakkı Efendi'nin talebiyle Ovacık kaymakamlığına on dokuz gün vekâlet etmiştir. Ancak bu bölgenin havasına alışamadığından dolayı görev değişikliği yapılmış ve İringil nahiyesine tayini gerçekleştirilmiştir<sup>57</sup>.

---

<sup>57</sup> İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 2837.



## VI.6. Ali Rıza Efendi

Şeyh Hasan Efendi'nin oğludur. Aile unvanları Şeyh Ali Efendizadeler olup Şeyh Ali Efendi diye bilinen sülaleye mensuptur. 10 Rebiülevvel 1294 (M. 25 Mart 1877) tarihinde Palu kazasının Kasımiye mahallesinde doğmuştur.

Diyarbakır vilayeti Maden kazasına bağlı Eblaşkiye Medresesi'nde ilim tahsil ederek 13 Muharrem 1327 (M.4Şubat1909) tarihinde derslerini tamamlamıştır. Türkçe, Kürtçe, Arapça, Farsça ve Zazaca bilmektedir.

Palu kazası müftüsü olarak görev yapan babası Şeyh Hasan Efendi'nin vefatı üzerine oğlu Ali Rıza Efendi ile ulemadan iki kişi boş kalan bu görev için aday olmuşlardır. Yapılan seçim neticesinde, her surette fetva makamına uygun olduğu anlaşılmış ve ulemanın da uygun görmesiyle Ali Rıza Efendi 13 Nisan 1335(M.13Nisan1919) tarihinde vekâleten, 16 Haziran 1335 (M. 16Haziran 1919) tarihinde de asaleten Palu kazası müftülüğüne atanmıştır<sup>58</sup>.

---

<sup>58</sup> İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 5356.

سجل اعمال مأمورین نظامنامه مشقه پیش موادی  
 این کتب در دسترس است

سوال	جواب
۱ - چرا یک ساله سینه‌ها را می‌شستند و چرا یک ساله را با آب سرد می‌شستند؟	چون سینه‌ها را می‌شستند تا از عفونت‌ها پاک شود و با آب سرد چون سینه‌ها را می‌شستند تا از عفونت‌ها پاک شود.
۲ - چرا یک ساله را با آب سرد می‌شستند و چرا یک ساله را با آب سرد می‌شستند؟	چون سینه‌ها را می‌شستند تا از عفونت‌ها پاک شود و با آب سرد چون سینه‌ها را می‌شستند تا از عفونت‌ها پاک شود.

سجل اعمال مأمورین نظامنامه مشقه پیش موادی  
 در این کتب در دسترس است  
 ۱ - چرا یک ساله را با آب سرد می‌شستند و چرا یک ساله را با آب سرد می‌شستند؟  
 ۲ - چرا یک ساله را با آب سرد می‌شستند و چرا یک ساله را با آب سرد می‌شستند؟

MESHAT ARSAMI  
 MSH SAID



**Tablo 12:** Ali Rıza Efendi'nin Kimlik Bilgileri

DEVLET-İ ALİYYE-İ OSMANİYE TEZKERESİ						
İsmi ve Şöhreti	Pederi İsmi	Validesi İsmi	Tarih ve Mahal-i Veladeti	Milleti	Sınıfı	Müteehhil
Şeyh Hasan Efendizade Ali Rıza Efendi	Palulu Şeyh Hasan Efendi	Palulu Güllü Hanım	1293	İslâm	Talebe	Bir Zevcesi Vardır

EŞGALİ				SİCİLL-İ NÜFUSA KAYD OLUNAN MAHALLİ			
Boy	Göz	Sima	Alamet-i Farika	Vilayeti	Kazası	Mahalle ve Karyesi	Mesken No
Orta	Ela	Buğday	Tam	Diyarbakır	Palu	Kasımiye	20/2

**Kaynak:** İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 5356.

## VI.7. Ebubekir Efendi

İlmiye mensubu Abdullah Efendi'nin oğlu olup 15 Zilhicce 1255 (M. 19Şubat 1840) tarihinde Elazığ vilayetine bağlı bir köyde doğmuştur.

Memleketinde yirmi bir sene Kuran-ı Kerim, ilmihal ve diğer Türkçe kitaplardan ilim tahsil ettikten sonra 1277 (M. 1860/1861) senesinde Harput'a giderek Kurşunlu Camii Şerif Medresesine kaydolmuştur. Bu medrese müderrisi Hacı Lütfi Efendi'den ders alarak 1290 (M. 1873/1874) senesine kadar ilim ile meşgul olmuştur. 1290 (M. 1873/1874) senesinde İstanbul'a giderek Nişantaşı'nda bulunan Ruznamçe-i Evvel başkâtibi Ali Efendi Medresesine kayıt yaptırmıştır. Eski Meşihat Müsteşarı Kayserili İbrahim Derviş Efendi'nin derslerine devam ederek 1297 (M. 1879/1880) senesinde icazet alamaya muvaffak olmuştur. Cemaziyelevvel 1298 (M. Nisan 1881) tarihinde yapılan ruus imtihanında başarılı olmuş ve vekâleten verilen izinle bir yıl sonra Bayezid Camii Mümeyyiz Dersiamı olarak ders okutmaya başlamıştır. 1312 (M. 1894/1895) senesinde ise ilk icazetlerini vermiştir.

Ebubekir Efendi, Bayezid Camii Mümeyyiz Dersiamlığı görevi esnasında sırasıyla; 1306 (M. 1888/1889) senesinde İbtida-i Hariç İstanbul Müderrisliği, 1311 (M. 1893/1894) senesinde Hareket-i Hariç, 1318 (M. 1900/1901) senesinde İbtida-i Dahil, 1324 (M. 1906/1907) senesinde Hareket-i Dahil, 1328 (M. 1910/1911) senesinde Musıla-ı Sahn ve 1334 (M. 1915/1916) senesinde mahreç derecelerine nail olmuştur. Dördüncü rütbeden Osmanlı ve Mecidi nişanlarıyla da taltif olunan Ebubekir Efendi H. 1324 (M. 1906/1907) senesinde Huzur Dersleri muhataplığına tayin olunmuş ve bu görevinde 1331 (M. 1912/1913) senesine kadar kalmıştır.

Kırk bir yılı aşan bir hizmetin ardından 19 Kanunuevvel 1339 (M. Aralık 1923) tarihinde Kumkapı'da Lala Hüseyin Paşa mahallesinde vefat etmiştir<sup>59</sup>.

---

<sup>59</sup> İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 3472.



**Tablo 13:** Ebubekir Efendi'nin Kimlik Bilgileri

İsmi ve Şöhreti	Pederi İsmi	Validesi İsmi	Tarih ve Mahal-i Veladeti	Milleti	Sınıfı	Müteehhil
Bekir Efendi	Abdullah Efendi	Emine Hanım	1255 1253 Harput	İslâm	Bayezid Mümeyyiz Dersiamlarından	Bir Zevcesi Vardır

EŞGALİ				SİCİLL-İ NÜFUSA KAYD OLUNAN MAHALİ					
Bo y	Göz	Sima	Alamet-i Farika	Vilayeti	Kazası	Mahalle ve Karyesi	Sokağ	Mesken No	Nev-i Mesken
Orta	Ela	Buğday	Tam	İstanbul	Daire	Lala Hüseyin Paşa	-	24	Hane

**Kaynak:** İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 3472.

**Tablo 14:** Ebubekir Efendi'nin Yaptığı Görevler

Abdullah Efendizade Mahreç Payelilerden Ebubekir Efendi	Tevellüdü	Hizmete Duhulu	Son Memuriyeti		
	1255 1253	18 Teşrinievvel 1298	Bayezid Camii Şerifi Mümeyyiz Dersiamlığı		
GÖREV TARİHLERİ	YIL	AY	GÜN	GÖREVİ	MAAŞI

18	Teşrinievvel	1298-	4	-	13	Bayezıd Camii Şerifi	97,20
	Teşrinievvel	1302				Mümeyyiz Dersiamlığı	
1	Teşrinisani	1302-Mart	2	5	-	Bayezıd Camii Şerifi	133
		1305				Mümeyyiz Dersiamlığı	
1	Nisan	1305-Mart	2	-	-	Bayezıd Camii Şerifi	171
		1307				Mümeyyiz Dersiamlığı	
1	Nisan	1307-Kanunusani	2	10	-	Bayezıd Camii Şerifi	209
		1309				Mümeyyiz Dersiamlığı	
1	Şubat	1309-Ağustos	-	7	-	Bayezıd Camii Şerifi	247
		1310				Mümeyyiz Dersiamlığı	
1	Eylül	1310-Temmuz	1	11	-	Bayezıd Camii Şerifi	240,30
		1312				Mümeyyiz Dersiamlığı	
1	Ağustos	1312-15 Ağustos	3	-	15	Bayezıd Camii Şerifi	285
		1315				Mümeyyiz Dersiamlığı	
16	Ağustos	1315-6 Ağustos	-	11	21	Bayezıd Camii Şerifi	323
		1316				Mümeyyiz Dersiamlığı	
7	Ağustos	1316-Mayıs	-	9	24	Bayezıd Camii Şerifi	463,20
		1317				Mümeyyiz	

				Dersiamlığı	
1 Haziran 1317-Eylül 1319	2	4	-	Bayezıd Camii Şerifi Mümeyyiz Dersiamlığı	501,20
1 Teşrinievvel 1319-15 Nisan 1322	2	6	15	Bayezıd Camii Şerifi Mümeyyiz Dersiamlığı	539,20
16 Nisan 1322-22 Kanunuevvel 1324	2	8	7	Bayezıd Camii Şerifi Mümeyyiz Dersiamlığı	577
23 Kanunuevvel 1324-25 Temmuz 1325	-	7	8	Bayezıd Camii Şerifi Mümeyyiz Dersiamlığı	615
1 Ağustos 1325-15 Şubat 1332	7	6	15	Bayezıd Camii Şerifi Mümeyyiz Dersiamlığı	1000
1 Mart 1332-Kanunuevvel 1333	-	10	-	Bayezıd Camii Şerifi Mümeyyiz Dersiamlığı	1000
1 Kanunusani 1334-Mart 1334	-	3	-	Bayezıd Camii Şerifi Mümeyyiz Dersiamlığı	1000
1 Nisan 1334-Haziran 1337	3	3	-	Bayezıd Camii Şerifi Mümeyyiz Dersiamlığı	1200

1	Temmuz	1337-18	2	5	18	Bayezid Camii Şerifi	1500
	Kanunuevvel 1339					Mümeyyiz Dersiamlığı	
	Vefatı: 19 Kanunuevvel 1339						
	TOPLAM		32	105	136		
	GÖREV TOPLAMI		41	2	1		

**Kaynak:** İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 3472.

## VI.8. Ebubekir Sıtkı Efendi

Rufai tarikatı halifelerinden Hocasade Şeyh Ali Efendi'nin oğlu olup H. 1260 (M. 1844/1845) senesinde Dersim sancağına bağlı Çemişgezek kazasının Mescit Mahallesi'nde doğmuştur.

Çemişgezek kazasının Çukur mahallesinde bulunan sıbyan mektebinde dini ilimleri okuduktan sonra babasından sarf, nahiv ve bir miktar da Farsça eğitimi almıştır. H. 1292 (M. 1875/1876) senesinde İstanbul'a giderek Şehzade Camii Şerifi yanında bulunan Baba Mahmut Bekir Ağa Darülhadis Medresesinde ikametle Süleymaniye Camii Şerifi dersiamlarından Hoca Numan Efendizade Esat Efendi'nin derslerine devam ederek mantık, meani, vaz, beyan, adab, fıkıh, usul-ı fıkıh ve ilm-i kelam derslerini tahsil etmiştir. 1301 (M. 1883/1884) senesinde Mekteb-i Nüvvab'a imtihanla girmiştir. Buradaki derslerini tamamladıktan sonra yapılan imtihanda başarılı olmuş ve 10 Zilkade 1304 (M. 31 Temmuz 1887) tarihinde dördüncü sınıf niyabet ehliyeti almıştır.

On beş yaşında iken Çemişgezek mal kaleminde muvakkat aşar kol niyabetinde istihdam edilmiştir. 1292 (M. 1875/1876) senesinde Meşihat Şeriyeye Kalemi mülazemetine kabul olunmuş ve burada bir yıl görev yaptıktan sonra Rumeli Kazaskeri Mustafa İzzet Efendi'nin döneminde mürasele şeriyeye kitabetinde sekiz sene görev yaptıktan sonra 1306 (M. 1889) tarihinde Çarsacak kazası niyabetine tayin edilmiştir. Bu görevinde 1306 (M. 1889) tarihine kadar kaldıktan sonra 5 Mayıs 1306(M.17 Mayıs 1890)-18 Kanunusani 1306 (M. 30 Ocak 1891) tarihleri arasında görev yapacağı Kızılkilise niyabetine atanmıştır. Daha sonra sırasıyla 14 Şubat 1310 (M. 26 Şubat 1895)-17 Temmuz 1313 (M. 29 Temmuz 1897) tarihleri arasında Elbitan kazası niyabeti, 5 Teşrinievvel 1314 (M. 17 Ekim 1898)-12 Ağustos 1316 (M. 25 Ağustos 1900) tarihleri arasında Sivas Aziziye niyabeti, 10 Kanunuevvel 1316 (M. 23 Aralık 1900) - 14 Mayıs 1319 (M. 27 Mayıs 1903) tarihleri arasında tekrar Çarsacak kazası niyabeti, 10 Mayıs 1320(M.23 Mayıs 1904)-11 Nisan 1322(M.24 Nisan 1906) tarihleri arasında Cebelibereket kazası niyabeti, 8 Nisan 1324 (M. 21 Nisan 1908)-14 Kanunusani 1325 (M. 27 Ocak 1910) tarihleri arasında Mardin kazası niyabeti, 15 Nisan 1326 (M. 28 Nisan 1910)-14 Kanunusani 1326 (M.



27 Ocak 1911) tarihleri arasında Ergani kazası niyabeti ve 1 Mart 1328 (M. 14 Mart 1912)-Temmuz 1328 (M. Temmuz/Ağustos 1912) tarihleri arasında da Mazgirt kazası niyabeti görevlerinde bulunmuştur. 3 Recep 1325 (M. 12 Ağustos 1907) tarihinde İzmir Payesi tevcih edilen Ebubekir Sıtkı Efendi'nin son görev yeri, 5 Temmuz 1328 (M. 18 Temmuz 1912) tarihinde atandığı Dersim Kadılığıdır. Bu görevinde iken 21 Kanunuevvel 1330 (M. 3 Ocak 1915) tarihinde vefat etmiştir<sup>60</sup>.

---

<sup>60</sup> İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 987.



**Tablo 15:** Ebubekir Sıtkı Efendi'nin Yaptığı Görevler

Ebubekir Sıtkı Efendi ibni Hocazade Şeyh Ali Efendi		Tarihi Tevellüdü 1267			Hizmete Duhulü 2 Mart 1304		Son Memuriyeti	
Görev Tarihleri	Görev			Mazul			Görev Yeri	Maaşı
2 Mart 1304-4 Mayıs 1306	2	5	3	-	-	-	Çarsancak Kazası Niyabeti	1250
5 Mayıs 1306-18 Kanunusani 1306	-	-	-	-	5	14		
19 Kanunusani 1306-21 Haziran 1309	2	5	3	-	-	-	Kızılkilise Kazası Niyabeti	1250
22 Haziran 1309-13 Şubat 1310	-	-	-	1	7	22		
14 Şubat 1310-Şubat 1312	2	-	17	-	-	-	Elbistan Kazası Niyabeti	1500
1 Mart 1313-17 Temmuz 1313	-	4	17	-	-	-	Elbistan Kazası Niyabeti	1350
18 Temmuz 1313-4 Teşrinievvel 1314	-	-	-	1	2	17		
5 Teşrinievvel 1314-12 Ağustos 1316	1	11	8	-	-	-	Sivas Aziziye Niyabeti	1125
13 Ağustos 1316-9 Kanunuevvel 1316	-	-	-	-	2	27		

10 Kanunuevvel 1316-14 Mayıs 1319	2	5	5	-	-	-	Çarsancak Kazası Niyabeti	1125
15 Mayıs 1319-9 Mayıs 1320	-	-	-	-	11	25		
10 Mayıs 1320-11 Nisan 1322	1	11	1	-	-	-	Celibereket Kazası Niyabeti	1800
12 Nisan 1322-7 Nisan 1324	-	-	-	1	11	26		
8 Nisan 1324-14 Kanunusani 1325	1	9	7	-	-	-	Mardin Kazası Niyabeti	2250
15 Kanunusani 1325-14 Nisan 1326	-	-	-	-	3	-		
15 Nisan 1326-14 Kanunusani 1326	-	9	-	-	-	-	Ergani Kazası Niyabeti	2000
15 Kanunusani 1326-Şubat 1327	-	-	-	1	1	16		
1 Mart 1328-Temmuz 1328	-	4	4	-	-		Mazgird Kazası Niyabeti	666
5 Temmuz 1328-20 Kanunuevvel 1320	2	5	16	-	-	-	Dersim Kadılığı	2500
TOPLAM	13	68	82	4	42	147		
GÖREV TOPLAM	18	-	22					

**Kaynak:** İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 987

## VI.9. Hamit Efendi (Hacı Abdülhamit Hamdi Efendi)

Harputlu Ömer Naimi Efendi'nin oğludur. Babasından eğitim görmüş ve icazet almıştır. Talebe iken diğer talebelere hocalık etmiştir. Üç lisanda şairliği bulunmaktadır. Vezir Yusuf Kamil Paşa, Harput'ta kendi ismiyle anılan bir medrese yaptırmış ve ilmi faziletlerini takdir ettiği Hamid Efendi'ye bu medresenin müderrisliğini ve mütevelliliğini tevdi etmiştir. Çeşitli ilimlere dair kendisine yazılan suallere yazılı olarak cevap verirdi.

Birçok defa icazet vermiştir. Basılı eserlerinden en çok bilinenleri şunlardır: Netayicü'l-Ebkar fi Hasiyetin Netayici'l-Efkâr, Essamtü'l- Abkari Fi şerhi İkdül Cevheri fil farkı Beyne Kasbeyil Maturidi ve Eşari, El-Haşıyetü'l Cedide Alâ Havaşi'l-Siyel Kütiyeti'l-Vakiati Alâ Tarfi't-Tasavvurat, El Hallü'l-Mükemmili Alel Havaşsiis-Siyel Kûtiye Ale'l-Mutavvel ve El- Feyzü'r-Reddi Fi Hasiyeti Havaşsi'- Celâlli'l-Gelenbevi.

H. 1320 (M. 1902/1903) senesinde vefat eden Hamit Efendi, Harput'taki kabristanda babasının yanına defnedilmiştir<sup>61</sup>.

---

<sup>61</sup> Bursalı Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri, (Haz: M. A. Yakta Saraç), C.1, Ankara 2006, s. 299-300.

## **VI.10. Hasan Hilmi Efendi**

Mehmet Ağa'nın oğlu olup aile unvanları "Ağlozluzade"dir. R. 1269 (M. 1853/1854) senesinde Çemişgezek kazasına bağlı Germili nahiyesi Sığnek köyünde doğmuştur.

Sığnek köyü ibtidai mektebinde ders okuduktan sonra Harput'ta Tellalzade Medresesi'nde din ve fen ilimlerini tahsil etmiştir. 1293 (M.1876/1877) senesinde bu medrese müderrisi eski müftü Hacı Mehmed Efendi'den icazetname almaya muvaffak olmuştur.

R. 1326 (M. 1910/1911) senesinde 170.50 kuruş maaşla Germili nahiyesi müderrisliğine atanmış ve 1 Nisan 1326 (M. 14 Nisan 1910) tarihinde görevine başlamıştır<sup>62</sup>

---

<sup>62</sup> İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 2822.



**Tablo 16** Hasan Hilmi Efendi'nin Kimlik Bilgileri

DEVLET-İ ALİYYE-İ OSMANİYE TEZKERESİDİR						
İsim ve Şöhreti	Pederi İsmi	Validesi İsmi	Tarih ve Mahal-i veladeti	Milleti	Sınıfı	Müteehhil
Ağlozlu Süleyman Hafidi Hasan Efendi	Mehmet Ağa	Hatice	R. 1269 Sığnek Karyesi	İslâm	İmam	Bir Zevcesi Vardır

EŞGALİ				SİCİLL-İ NÜFUSA KAYD OLUNAN MAHALLİ				
Boy	Göz	Sima	Ala-meti Farika	Vilayeti	Kazası	Mahalle ve Karyesi	Mesken No	Nev-i Mesken
Orta	Ela	Buğday	Tam	Mamüratü laziz	Çemişgezek	Sığnek Karyesi	31	Hane

**Kaynak:** İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 2822.



### **VI.11. Hasan Naimi Efendi**

Harput kazasında doğmuştur ve Harputi Hasan Naimi Efendi olarak anılmaktadır.

Göreve 8 Ağustos 1293 (M. 20 Ağustos 1877) tarihinde müderris olarak başlamış ancak bu dönemde maaş alamamıştır. İlk olarak 1 Temmuz 1294 (M. 13 Temmuz 1878) tarihinde 50 kuruş maaşla dersiam olarak görevlendirilmiştir. Daha sonra müderrislik görevine devam ederek Bayezid dersiamı ve fetvahaneye müsevvidi olarak görev yapmıştır. 22 yıl 6 ay 2 günlük toplam görevin ardından 21 Kanunuevvel 1316 (M. 3 Ocak 1901) tarihinde vefat etmiştir<sup>63</sup>.

---

<sup>63</sup> İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 3567.

**Tablo 17:** Hasan Naimi Efendi'nin Yaptığı Görevler

Musile-i sahn İstanbul Müdrerislerinden Harputi Hasan Naimi Efendi	Son Görevi						Sene	Hizmete Duhulu
	Bayezid Camii Şerifi Dersiamlarından						34	8 Ağustos 1293
GÖREV TARİHLERİ	YIL	AY	GÜN	YIL	AY	GÜN	GÖREVİ	MAAŞI
8 Ağustos 1293- Haziran 1294	-	-	-	-	10	23	Müdrerislik	-
1 Temmuz 1294-13 Teşrinisani 1294	-	4	13	-	-	-	Müdrerislik	50
14 Teşrinisani 1294-Ağustos 1295	-	9	17	-	-	-	Müdrerislik	125
1 Eylül 1295-Eylül 1295	-	-	5	-	-	-	Müdrerislik	109.50
Eylül 1295- Kanunusani 1295	-	3	26	-	-	-	Müdrerislik	138
2 Kanunusani 1295-Şubat 1295	-	1	29	-	-	-	Müdrerislik	148.25
1 Mart 1296- Ağustos 1296	-	6	-	-	-	-	Müdrerislik	117
Eylül 1296-Şubat 1296	-	6	-	-	-	-	Müdrerislik	114

Mart 1296-17 Teşrinievvel 1298	1	7	17	-	-	-	Müdürrislik	147
18 Teşrinievvel 1298-Ağustos 1299	1	3	13	-	-	-	Müdürrislik	244.50
Şubat 1299-Nisan 1302	2	3	-	-	-	-	Müdürrislik	285
Mayıs 1302- Teşrinisani 1303	1	7	-	-	-	-	Müdürrislik	320
Kanunuevvel 1303- Eylül 1308	4	10	-	-	-	-	Müdürrislik	350
Teşrinievvel 1308- Ağustos 1310	1	11	-	-	-	-	Müdürrislik	388
Eylül 1310-Şubat 1311	1	6	-	-	-	-	Müdürrislik	378.25
Mart 1312-Şubat 1314	3	-	-	-	-	-	Müdürrislik	437
Mart 1315-Şubat 1315	1	-	-	-	-	-	Müdürrislik	553.50
Mart 1316-27 Nisan 1316	-	2	27	-	-	-	Müdürrislik	596.50
28 Mayıs 1316-6 Ağustos 1316	-	2	21	-	-	-	Müdürrislik	624.25
7 Ağustos 1316-20 Kanunuevvel 1316	-	4	14				Müdürrislik	765

Vefatı: 21 Kanunuevvel 1316								
TOPLAM	15	84	182	-	10	23		
GÖREV TOPLAMI	22	6	2					

**Kaynak:** İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 3567.



## VI.12. Hasan Naki Efendi

Palu'da Eblaşıye Medresesi'nde dersler alıp Doğu Anadolu taraflarında irşad görevi ile meşgul olan meşhur meşayihden Şeyh Ali Efendi'nin oğludur. Kendisi de babasının hizmetinde bulunmuştur. Aile unvanları “Şeyh Ali Efendizade”dir. Rebiülevvel 1265 (M. Ocak/Şubat 1849) tarihinde Palu kazasının aşağı mahallesi olan Kasımiye Camii Şerif mahallesinde doğmuştur.

On iki yaşında iken babasının medresesinde derse başlamış ve bir müddet sonra Göynük nahiyesi müderrisi Feyzullah Efendi'den dersler alarak bunları tamam etmiş ve Zilhicce 1297 (M. Kasım/Aralık 1880) tarihinde icazetname almıştır. Türkçe, Arapça, Farsça, Kürtçe ve Zazaca lisanlarıyla okuyup yazabilmektedir. Yedi varakadan oluşan bir risalesi ve ramazan ayında hilalin görülmesinin önemi üzerine yazıp Meşihat makamına teslim ettiği bir risalesi mevcuttur.

İcazetnamesi sonrasında Palu'da Eblaşıye Medresesinde babasının denetiminde eğitim öğretim faaliyetleri ile meşgul olurken halkın isteği ve seçimi neticesinde 10 Cemaziyelahir 1305 (M. 23 Şubat 1888) tarihinde Palu kazası müftülüğüne Meşihat yazısı ile tayin edilmiştir. Bu görevinde iken, “fetva usulüne muhaliftir” diye hakkında Meşihata yapılan şikâyet üzerine görevine son verilmiştir. Ancak bu fetvanın Hasan Naki Bey tarafından yazılmadığı ve iftira olduğu hakkında kaza meclis idaresinin mazbatasının Meşihata gönderilmesi üzerine Meşihat makamının da uygun görmesiyle 6 Rebiülahir 1320 (M. 13 Temmuz 1902) tarihinde tarihli Meşihat yazısı sonucunda 15 Eylül 1318 (M. 28 Eylül 1902) tarihinde tekrar müftülük görevine başlamıştır. Bu görevinde iken Tensik Komisyonu'nun 6 Kanunuevvel 1325 (M. 19 Aralık 1909) tarihli yazısıyla maaşı 400 kuruşa indirilmiştir<sup>64</sup>.

---

<sup>64</sup> İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 2296.



**Tablo 18:** Hasan Naki Efendi'nin Kimlik Bilgileri

İsmi ve Şöhreti	Pederi İsmi	Validesi İsmi	Tarih ve Mahal-i Veladeti	Milleti	Sınıfı	Müteehhi l	Derecat 1
Şeyh Ali Efendizade Şeyh Hasan Efendi	Şeyh Ali Efendi	Esmâ	1264 Kasımiye Mahallesi	İslâm	Müderri s	Üç Zevcesi Vardır	İhraç

EŞGALİ				SİCİLL-İ NÜFUSA KAYD OLUNAN MAHALLİ			
Boy	Göz	Sima	Alamet-i Farika	Vilayeti	Kazası	Mahalle ve Karyesi	Mesken No
Orta	Ela	Buğday	Tam	Diyarbakır	Palu Kazası	Kasımiye Mahallesi	30/1

**Kaynak:** İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 2296.

### **VI.13. Hasan Tahsin Efendi**

Otuz sene Elazığ vilayeti mahkeme-i şeriyyesi birinci ve ikinci katipliklerinde bulunan ve daha sonra Harput kazası niyabet vekili olarak görev yapan Mustafa Efendi'nin oğludur. Aile unvanları "Karamehmetzade"dir. 15 Rebiülevvel 1278 (M. 20 Eylül 1861) tarihinde Elazığ vilayeti Harput kazasının Mescit mahallesinde doğmuştur.

Elazığ merkezde bulunan ibtidai mektebinde ve sonrasında rüştiye mektebinde Arapça, Farsça ve diğer dersleri üç yıl müddetle okumuştur. Medrese eğitimi için Harput'ta bulunan İshakpaşa Medresesi'ne girmiş ve burada dört yıl ilim tahsil etmiştir.

18 Recep 1301(M.14Mayıs1884) tarihinde Elazığ Bidayet Mahkemesi kalemi mülazımlığına tayin olunmuştur. Daha sonra Halep vilayetine giderek Müddeiumumi Dairesi mülazımlığı görevine devam etmiştir. 15 Kanunuevvel 1303 (M. 27 Aralık 1887) - 5 Haziran 1304 (M. 17 Haziran 1888) tarihleri arasında Erzurum Bidayet Mahkemesi mülazımlığına atanmıştır. 1 Temmuz 1304 (M. 13 Temmuz 1888) tarihinde Elazığ'a geri dönerek 19 Haziran 1306( M. 1 Temmuz 1890) tarihine kadar Elazığ Bidayet Mahkemesi mülazımlığı görevini ifa etmiştir. Bu görev sonrası imtihana girerek başarılı olmuş ve 225 kuruş maaşla İskenderun Bidayet Mahkemesi ikinci katipliğine ataması yapılmıştır. 27 Şubat 1306 (M. 11 Mart 1891) tarihinde atandığı ve 27 Temmuz 1307 (M. 8 Ağustos 1891) tarihine kadar görev yaptığı Birecik Bidayet Mahkemesi Munazzım Muavinliği vazifesinden sonra naiblik görevlerine atandığını görmekteyiz. 8 Kanunuevvel 1307 (M. 20 Aralık 1891) tarihinde Saiteli Nahiye Naibi, 4 ağustos 1308 M. 16 Ağustos 1892) tarihinde Karapınar kazası niyabeti, 15 Kanunuevvel 1310 (M. 27 Aralık 1894) tarihinde Besni kazası niyabeti, 10 Şubat 1313 (M. 22 Şubat 1898) tarihinde Çarsancak kazası niyabeti, 1 Haziran 1315 (M. 13 Haziran 1899) tarihinde Mazgirt kazası niyabeti, 7 Mayıs 1317(M.20Mayıs1901) tarihinde Osmancık kazası niyabeti, 29 Teşrinievvel 1319 (M. 11 Kasım 1903) tarihinde Havza kazası niyabeti, 28 Kanunuevvel 1321 (M. 10 Ocak 1906) tarihinde Pötürge kazası niyabeti ile 11 Eylül 1324 (M. 24 Eylül 1908) ve 12 Teşrinievvel 1325 (M. 25 Ekim 1909) tarihlerinde Arapkir kazası



niyabetleri görevlerinde bulunmuştur. Hasan Tahsin Efendi'nin toplam görev süresi 27 yıl 10 ay 21 gündür.

Bu görevleri esnasında 13 Şevval 1311 (M. 19 Nisan 1894) tarihinde İbtida-i Hariç Bursa Müderrisliği, 27 Recep 1321 (M. 13 Ekim 1903) tarihinde İbtida-i Dahil rütbeleri kendisine tevcih edilmiş ve 22 Zilhicce 1320 (M. 22 Mart 1903) tarihinde de Nikel Hicaz Demiryolu Madalyası'na nail olmuştur<sup>65</sup>.

---

<sup>65</sup> İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 1142.

دائرة هیئت اسلامیة  
مسجد شری

اسم	تاریخ
<p>مسابرتی و کتب و اوراق برای کتب و اوراق و کتب و اوراق و کتب و اوراق</p>	<p>اجوبه</p>
<p>کتابخانه و کتب و اوراق و کتب و اوراق و کتب و اوراق</p>	<p>تاریخ مجلس شورای اسلامی</p>
<p>کتابخانه و کتب و اوراق و کتب و اوراق و کتب و اوراق</p>	<p>تاریخ مجلس شورای اسلامی</p>
<p>کتابخانه و کتب و اوراق و کتب و اوراق و کتب و اوراق</p>	<p>تاریخ مجلس شورای اسلامی</p>
<p>کتابخانه و کتب و اوراق و کتب و اوراق و کتب و اوراق</p>	<p>تاریخ مجلس شورای اسلامی</p>

MESHAT ARŞIVI  
MSH SAID

تاریخ مجلس شورای اسلامی

**Tablo 19:** Hasan Tahsin Efendi'nin Yaptığı Görevler

Memurinin					Mali Tarihi	Hizmete	Tarihi
İsmi	Pederi İsmi	Şöhreti			Tevellüdü	Duhulü	İnfisali
Hasan Tahsin Efendi	Mustafa Sabri Efendi	Kara Mehmedzade			3 Teşrinievve 1 1277	1 Mart 1397	3 Eylül 1329
Görev tarihleri		Yıl	Ay	Gün	Görev Yeri		Maaşı
1 Mart 1297-18 Teşrinisani 1303		5	8	18	Mamuratülaziz Bidayet Mahkemesine Mülazemeten		Bilamaaş
15 Kanunuevvel 1303-5 Haziran 1304		-	5	20	Erzurum Bidayet Mahkemesine Mülazemeten		Bilamaaş
1 Temmuz 1304-19 Haziran 1306		1	10	19	Mamuratülaziz Bidayet Mahkemesine Mülazemeten		Bilamaaş
1 Teşrinisani 1306-17 Şubat 1306		-	3	17	İskenderun Bidayet Mahkemesi Katib-i Saniliği		225
27 Şubat 1306-27 Temmuz 1307		-	5	-	Birecik Bidayet Mahkemesi Munazzım Muavinliği		300
8 Kanunuevvel 1307- Temmuz 1308		-	7	23	Saidili Nahiye Naibi		300
4 Ağustos 1308-4 Eylül 1310		2	1	-	Karapınar Kazası Niyabeti		500
15 Kanunuevvel 1310-19 Haziran 1313		2	6	4	Besni Kazası Niyabeti		675

10 Şubat 1313-28 Mayıs 1315	1	3	18	Çarsacak Kazası Niyabeti	1125
1 Haziran 1315-13 Eylül 1316	1	3	13	Mazgird Kazası Niyabeti	1125
7 Mayıs 1317-15 Nisan 1319	1	11	8	Osmancık Kazası Niyabeti	675
29 Teşrinievvel 1319-5 Teşrinievvel 1321	1	11	6	Havza Kazası Niyabeti	675
28 Kanunuevvel 1321-31 Mayıs 1324	2	5	3	Pötürge Kazası Niyabeti	1125
11 Eylül 1324-11 Teşrinievvel 1325	1	1	-	Arapgir Kazası Niyabeti	900
12 Teşrinievvel 1325-Mayıs 1327	1	7	19	Arapgir Kazası Niyabeti	1250
1 Haziran 1327-3 Eylül 1329	2	3	3	Arapgir Kazası Niyabeti	1500
TOPLAM GÖREV	27	10	21		

**Kaynak:** İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 1142

**Tablo 20** Hasan Tahsin Efendi'nin Kimlik Bilgileri

DEVLET-İ ALİYEY-İ OSMANİYE TEZKERESİDİR						
İsmi ve Şöhreti	Pederi İsmi	Validesi İsmi	Mahal ve Tarih-i veladeti	Milleti	Sınıfı	Müteehhil
Mahkeme Katibizade Hasan Efendi	Harputlu Mustafa Efendi	Harputlu Firdevs Hanım	Harput 1278	İslâm	Niyabet	Bir Zevcesi Vardır

EŞGALİ				SİCİLL-İ NÜFUSA KAYD OLUNAN MAHALİ					
Bo y	Göz	Sima	Alamet -i Farika	Vilayet i	Kazas ı	Mahall e ve Karye	Sokağ ı	Meske n No	Nev-i Meske n
Ort a	Ela	Buğda y	Tam	Sivas	Hafik	-	Cadde	7	Hane

**Kaynak:** İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 1142

#### **VI.14. Hasip Mehmet Efendi**

Aslen Diyarbakırlı olup Ergani Madeni'ne bağlı Eğil nahiyesi ahalisinden ve Kadı Ahmet Efendi ismiyle bilinen Ahmet Efendi bin Mehmet Efendi'nin oğludur. H. 1278 (M. 1862) senesinde Eğil nahiyesi Dere mahallesinde doğmuştur.

Sarf, nahiv ve feraiz tedris etmiş olmasına rağmen şahadetname alamamıştır. H. 1306 (M. 1888/1889), 1307 (M. 1889/1890), 1308 (M. 1890/1891), 1314 (M. 1896/1897), 1316 (M. 1898/1899), 1320 (M. 1902/1903) ve 1327 (M. 1909/1910) senelerinde Eğil nahiyesi niyabeti görevlerinde bulunmuştur.

1320 (M. 1902/1903) senesinde niyabet hizmetinde bulunurken Eğil nahiyesi müderrisi Ahmet Efendi tarafından yapılan suçlamadan dolayı işten el çektirilmiş ancak yapılan tahkikat neticesinde tekrar memuriyete iade edilmiştir<sup>66</sup>.

---

<sup>66</sup> İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 2056.



**Tablo 21:** Hasip Mehmet Efendi'nin Kimlik Bilgileri

DEVLET-İ ALİYYE-İ OSMANİYE TEZKERESİDİR					
İsmi ve Şöhreti	Pederi İsmi	Validesi İsmi	Tarih-i Veladeti	Milleti	Müteehhil
Hasip Efendi	Kadı Ahmet Efendi	Mine	Eğil R. 1277 H. 1278	İslâm	Bir Zevcesi Vardır

EŞGALİ	SİCİLL-İ NÜFUSA KAYD OLUNAN MAHALLER			
Alamet-i Farika	Vilayeti	Kazası	Mahalle ve Karye	Mesken No
Tam	Diyarbakır	Eğil	Dere Mahallesi	138/1

**Kaynak:** İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 2056.



### **VI.15. Hüseyin Fehmi Efendi**

Kadınların faziletlilerinden birisi olarak tanınmıştır. Palu kasabasında doğmuştur. Sultan Abdülaziz zamanında Isparta niyabetinde bulunmuştur. Miftahü'l-İrfan fi Hakikati'l-İslâm isimli bir eseri ve Bir arada basılan Zübdetü'l-Feraiz ve Nebzetü'l-Hisab isimlerinde risaleleri vardır<sup>67</sup>.

---

<sup>67</sup> Bursalı Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri, (Haz: M. A. Yekta Saraç), C. 1, s. 298.

## VI.16. Hüseyin Sabri Efendi

İbrahim Efendizade el-Hac Hüseyin Sabri Efendi olarak anılmakta olup aile unvanları İbrahim Efendizade'dir. 5 Recep 1249 (M. 18 Kasım 1833) tarihinde Elazığ vilayetine bağlı Hersenk köyünde doğmuştur.

Elazığ vilayeti sıbyan mektebini okuduktan sonra Saçlı Efendi Medresesi'nde Arapça, sarf ve nahiv derslerini okumuş ve vilayet merkezine gelerek Saçlı Salih Efendi Medresesi'nde on sene müddetle derslerini tamam etmiştir.

Daha sonra İstanbul'a giderek Recep 1276 (M. Ocak/Şubat 1860) tarihinde liva mektebine iki ay kadar mülazemeten devam etmiş ve aynı senenin Cemaziyelahirinde aylık 1300 kuruş maaşla Yemen vilayeti Harire sancağı niyabetine tayin edilmiştir. Burada üç sene görev yaptıktan sonra İstanbul'a dönmüş ve bir sene açıkta kaldıktan sonra 15 Rebiülevvel 1280 (M. 30 Ağustos 1863) tarihinde Atina (Pazar), Hemşin ve Ardeşen kazaları ortak niyabetine atanmıştır. Bundan sonraki dönemlerde Hüseyin Sabri Efendi'nin görevleri sırasıyla; Şevval 1281 tarihinde Münkaliye kazası niyabetine, Şevval 1283 (M. Şubat/Mart 1867) tarihinde 1500 kuruş maaşla Suriye vilayetinde bulunan Hayfa kazası niyabetine, 15 Şevval 1285 (M. 29 Ocak 1869) tarihinde 2000 kuruş maaşla Lazkiye kazası niyabetine, 15 Muharrem 1286 (M. 27 Nisan 1869) tarihinde aylık 2000 kuruş maaşla Mersin Kazası niyabetine, 15 Şaban 1289 (M. 18 Ekim 1872) tarihinde 2000 kuruş maaşla Diyarbakır vilayeti dahilindeki Siirt kazası niyabetine, 15 Cemaziyelevvel 1297 (M. 25 Nisan 1880) tarihinde Kastamonu vilayeti dahilinde bulunan Tosya kazası niyabetine, 15 Cemaziyelevvel 1300 (M. 24 Mart 1883) tarihinde Bingazi vilayeti Derne kazası niyabetine, Recep 1303 (M. Nisan/Mayıs 1886) tarihinde 2500 kuruş maaşla Dersim vilayeti Mazgirt kazası niyabetine ve 15 Cemaziyelevvel 1308 (M. 27 Aralık 1890) tarihinde de 2000 kuruş maaşla İçel kazası niyabetine tayin olunmuştur. Mazgirt kazası niyabeti esnasındaki başarılı hizmetinden dolayı İzmir Paye-i Mücerredi verilmiştir<sup>68</sup>.

---

<sup>68</sup> İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 438.

در تشریح اسلحه  
سپهسالاری

اسلحه	اجزای
<p>عاجه است که در کتب و تفصیل و در کتب برای آن آمده است که این اسلحه در تشریح اسلحه و در کتب تفصیلی است</p>	<p>اسلحه</p>
<p>اسلحه است که در کتب و تفصیل و در کتب برای آن آمده است که این اسلحه در تشریح اسلحه و در کتب تفصیلی است</p>	<p>اسلحه</p>
<p>اسلحه است که در کتب و تفصیل و در کتب برای آن آمده است که این اسلحه در تشریح اسلحه و در کتب تفصیلی است</p>	<p>اسلحه</p>
<p>اسلحه است که در کتب و تفصیل و در کتب برای آن آمده است که این اسلحه در تشریح اسلحه و در کتب تفصیلی است</p>	<p>اسلحه</p>
<p>اسلحه است که در کتب و تفصیل و در کتب برای آن آمده است که این اسلحه در تشریح اسلحه و در کتب تفصیلی است</p>	<p>اسلحه</p>

MESHAT ARSIVI  
MŞH. SAİD

**Tablo 22:** Hüseyin Sabri Efendi'nin Kimlik Bilgileri

DEVLET-İ ALİYYE-İ OSMANİYE TEZKERESİDİR						
İsmi ve Şöhreti	Pederinin İsmiyle Mahal-i İkameti	Sene	Sınıf	Tarih ve Veladeti	Mezhebi	
El-Hac Hüseyin Sabri Efendi	İbrahim	54	Nüvvabdan	1249 Harput	İslâm	

Boy	Göz	Bıyık Sakal	Alamet-i Farika	Memleket	Mahalle	Sokağı	Mesken No	Nev-i Mesken
Orta	Ela	Kırca	Tam	Asitane	Molla Hasan ve Şeyh Vefa	Kirazlı Mescid	60	Hane

**Kaynak:** İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 438.

## VI.17. Hüseyin Tahsin Efendi

Çemişgezek kazası ahalisinden olup Dersim kazasına bağlı Segedin nahiyesi mektebi muallimi iken vefat eden Mustafa Zakir Efendi'nin oğludur. Aile unvanları Şakir Efendizadeler'dir. 10 Zilhicce 1302 (M. 20 Eylül 1885) tarihinde Çemişgezek kazasında doğmuştur.

Çemişgezek kazası sıbyan mektebinde okuduktan sonra 13 Rebiülevvel 1312 (M. 14 Eylül 1894) tarihinde Dersim kazasında bulunan mülkiye rüşdiye mektebine girerek buradaki derslerini tamamlamış ve 21 Safer 1315 (M. 22 Temmuz 1897) tarihinde şahadetname almıştır.

20 Rebiülahir 1317 (M. 28 Ağustos 1899) tarihinde mülazemet kaydıyla Dersim kazası muhasebe ve vergi kalemlerinde çalışmaya başlayarak 10 Recep 1319 (M. 23 Ekim 1901) tarihinde 100 kuruş maaşla Dersim kazası vergi kalemi defterciliğine tayin olunmuştur. Bu görevinde beş yıl beş ay yirmi gün görev yaptıktan sonra 1 Rebiülevvel 1325 (M. 14 Nisan 1907) tarihinde aylık 200 kuruş aidaatla Dersim Birinci Piyade Dairesi tahsildarlığına terfi ederek tayin olunmuştur. Bu görevinde de iki sene sekiz ay yirmi gün görev yaptıktan sonra kendi arzusu ile 20 Zilhicce 1327 (M. 2 Ocak 1910) tarihinde 400 kuruş maaşla Dersim kazasına bağlı Kızıl Kilise kazası eytam müdürlüğüne tayin olunmuştur<sup>69</sup>.

---

<sup>69</sup> İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 2866.



## VI.18. İbrahim Halil Hilmi Efendi

Hacegandan olup 1295 (M. 1878) senesinde vefat eden Ahmet Efendi'nin oğludur. Aile unvanları Hocazadeler'dir. 12 Safer 1287 (M. 14 Mayıs 1870) tarihinde merkez vilayete bağlı Molla Hasanuşağı köyünde doğmuştur.

1292 (M. 1875/1876) senesinde başladığı ibtidai mektebini tamamladıktan sonra 1301 (M. 1883/1884) senesinde Harput'ta bulunan İshakiye Medresesinde Arapça, Farsça, nahiv ve diğer ilimleri tahsil etmiştir. 1307 (M. 1889/1890) senesinde Kayseri'de Osman Efendi'nin dersinde hazır bulunmuş ve 1324 (M. 1906/1907) senesinde icazetname almıştır. Bunu takiben Şehzade Camii Şerifinde ders veren Çarşambalı Hacı Ahmet Efendi'nin derslerini ve Arapkirli Hüseyin Efendi'nin derslerini iki yıl takip etmiştir.

1316 (M. 1898/1899) senesinde Elazığ'a gelerek Hacı İzzet Paşa Medresesinde sabah derslerinde muhtasar-ül meani ile tasavvurât ve tasdikât, ikinci derslerinde ise mülteka ve tarikat-ı Muhammediye talimiyle işigal etmiştir. İzzet Paşa Medresesinin aidatı ve vakfı olmadığından dolayı idare meclisinin kararı ile maaş olarak merkez belediyeden seksen kuruş ve iki kıyye ekmek tahsis edilmiştir. Yedi sene bu maaşla görev yaptıktan sonra geçinemediğini ifade etmesi üzerine maaşı günlük bir kıyye ekmek ve 200 kuruşa yükseltilmiştir. 6 Zilhicce 1317 (M. 7 Nisan 1900) tarihinde, İzzet Paşa Medresesi müderrisliğine tahsis edilen 300 kuruş maaşla İzzet Paşa Camisinde salaten camiadan sonra cemaate nasihat ile görevlendirilmiştir<sup>70</sup>.

---

<sup>70</sup> İstanbul İl müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 2856.





**Tablo 23:** İbrahim Halil Hilmi Efendi'nin Kimlik Bilgileri

DEVLET-İ ALİYYE-İ OSMANİYE TEZKERESİDİR						
İsmi ve Şöhreti	Pederi İsmi	Validesi İsmi	Tarih ve Mahal-i Veladeti	Milleti	Sınıfı	Müteehhil
Molla Hasanuşağı Halil Efendi	Ahmet Efendi	Elif	1286 Mamüratülaziz Hasanuşağı Karyesi	İslâm	Müderris	Bir Zevcesi Vardır

EŞGALİ				SİCİLL-İ NÜFUSA KAYD OLUNAN MAHALLİ					
Bo y	Göz	Sima	Alame t-i Farika	Vilayeti	Kazas ı	Mahall e ve Karyesi	Soka ğı	Nev-i Mesken	Mesken No
Ort a	Ela	Buğd ay	Tam	Mamüratüla ziz	Merk ez	İcadiye Mahall esi	Hacı İzzet Paşa	Hane	153/1

**Kaynak:** İstanbul İl müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 2856.

## VI.19. İbrahim Rıza Efendi

İlmiye ve medrese mensubu olan Hacı İbrahim Efendizade Ahmet Asım Efendi'nin oğlu olup aile unvanları “Hacı Ahmed Efendizadeler”dir.

1 Kanunuevvel 1278 (M. 13 Aralık 1862) tarihinde Elazığ vilayetine bağlı Harput kazasının Ahmet Bey mahallesinde doğmuştur.

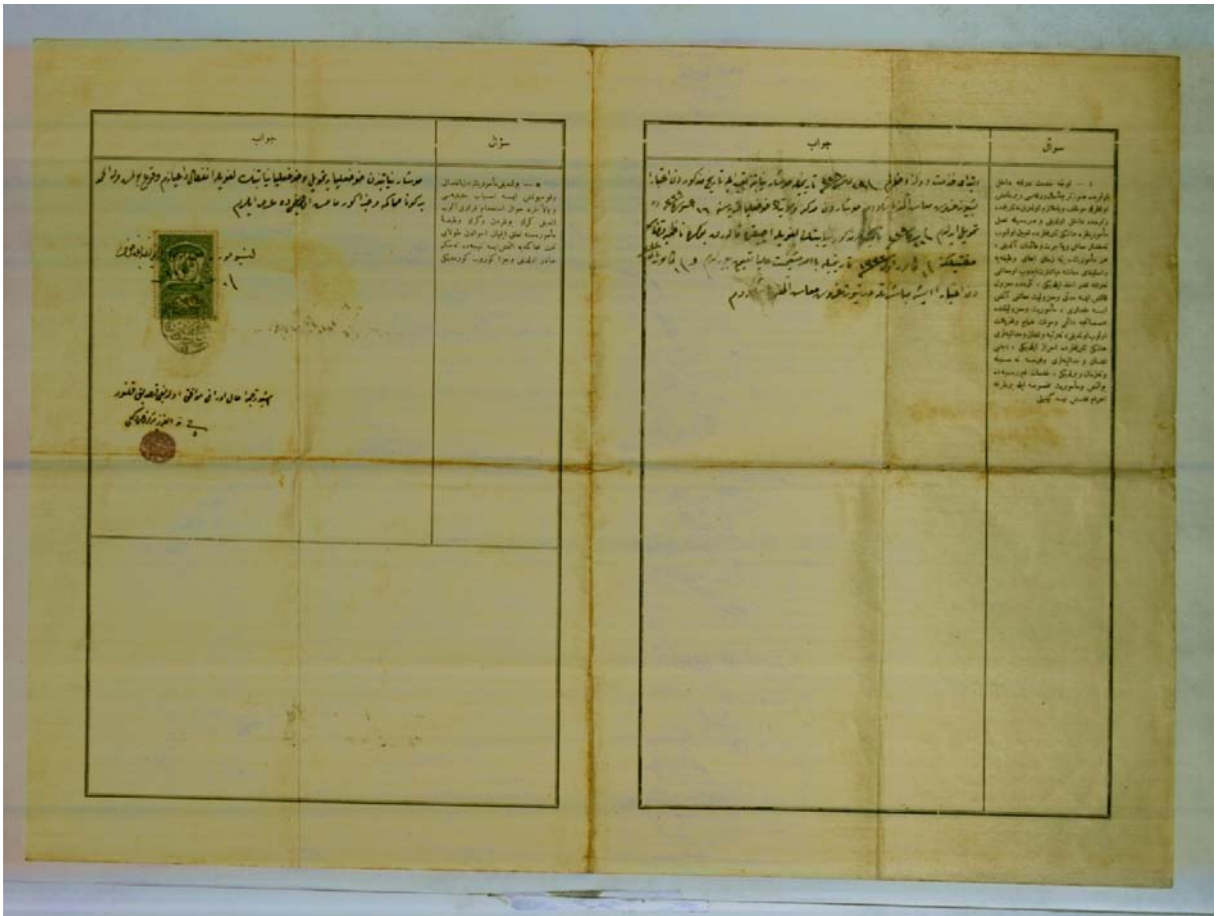
Mahallesindeki sıbyan mektebinde okuduktan sonra Harput'ta bulunan Kamil Paşa Medresesi müderrislerinden meşhur Kaside-i Bürde Şarihi Hacı Abdülhamit Efendi'den Arapça ve ilim tahsil ederek 13 Kanunuevvel 1311 (M. 25 Aralık 1895) tarihinde icazet almış ve eğitim faaliyetlerine başlamıştır.

İlk görev yeri, 29 Mayıs 1328 (M. 11 Haziran 1912) tarihinde atandığı Keban kazasına bağlı Muşar nahiyesi niyabetidir. 500 kuruş maaşla atandığı bu görevinde 23 Temmuz 1328 (M. 5 Ağustos 1912) tarihine kadar görev yapmıştır. Bu görevini takiben 16 Ağustos 1329 (M. 29 Ağustos 1913) tarihinde atandığı Hoh-ı Ulya kariyesi niyabetinde Şubat 1329 (M. Şubat/Mart1914) sonuna kadar görev yapmış ise de 28 Nisan 1329 (M. 11 Mayıs 1913) tarihinde bu niyabetin lağvı ile açığa kalmıştır. Meşihat makamının emriyle 1 Kanunuevvel 1332 (M. 14 Aralık 1916) tarihinde 400 kuruş maaşla atandığı Nazımiye kazası müftülüğü görevine 1 Kanunusani 1332 (M. 14 Ocak 1917) tarihinde giderek görevine başlamıştır<sup>71</sup>.

---

<sup>71</sup> İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 2687.





**Tablo 24** İbrahim Rıza Efendi'nin Kimlik Bilgileri

DEVLET-İ ALİYYE-İ OSMANİYE TEZKERESİDİR						
İsmi ve Şöhreti	Pederi İsmi	Validesi İsmi	Tarih ve Mahal-i Veladeti	Milleti	Sınıfı	Müteehhil
Hacı Ahmet Efendizade İbrahim Rıza Efendi	Ahmet Ali Efendi	Alime	Harput 1278	İslâm	Medrese	Zevci Vardır

EŞGALİ				SİCİLL-İ NÜFUSA KAYD OLUNAN MAHALLİ					
Bo y	Göz	Sima	Alame t-i Farika	Vilayeti	Kaza sı	Mahalle ve Karye	Soka ğı	Mesken No	Nev-i Mesken
Orta	Kar a	Esm er	Tam	Mamûratûlaziz Vilayeti	Harput Kaza sı	Ahmet Bey Mahalle sı	Hacı Katip	6/2	Hane

**Kaynak:** İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 2687.



## VI.20. İshak Efendi

Harput'ta doğmuştur. Şemsü'l-Harika ve Ziyâü'l-Kulûb isimli basılı iki eseri, İncil'in elde bulunan nüshalarının tafrif edilmiş olduklarını ispatlamaya yöneliktir. Bunların dışında, Zübde-i ilmi Kelam, Esi'le ve Ecvibeyi Hikemiye, Miftahu'l-uyûn ve Kaşifü'l-Esrari Dâfiu'l-Eşrar isimli eserleri de mevcuttur. Ayrıca İbni Sina'nın meşhur eseri Şifa'yı İştisfaf Fi Tercemetiş-Şifa ismiyle tercüme etmiş ancak basılmamıştır. H. 1310 (M. 1892/1893) yılında vefat ederek Fatih türbesi civarına defnolunmuştur<sup>72</sup>.

---

<sup>72</sup> Bursalı Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri, (Haz: M. A. Yekta Saraç), C. 1, s. 257.

## VI.21. İsmail Muti Efendi

Harput Ebu Tahir Mahallesi debbağ esnafından Kahraman Efendi'nin oğludur. Aile unvanları Eybanzade'dir. 1 Recep 1271 (M. 20 Mart 1855) tarihinde Harput kasabası Cami-i Kebir mahallesinde doğmuştur.

Harput kasabasının Esadiye mahallesi sıbyan mektebinde temel eğitimini aldıktan sonra memleketinde ibtidai ve rüştiye olmadığı için Sara Hatun Camii Şerifi Medresesinde on beş sene kadar Hacı Veli Efendi'den ders görmüştür. Muharrem 1293 (M. Ocak/Şubat 1876) tarihinde yine Harput'ta bulunan İbrahim Paşa Medresesine kendi arzusuyla nakledilerek müderris Beyzade Hacı Ali Efendi'den on sene tedris gördükten sonra icazetname almaya muvaffak olmuştur. İleride bir muallimliğe tayin edilebilme ümidi ile Elazığ'da açılan Darümuallim mektebine imtihanla girerek buradaki derslerini zamanında tamamlamış ve şahadetname almıştır.

20 Şevval 1305 (M. 30 Haziran 1888) tarihinde Dersim sancağı merkezi olan Hozat kasabası rüşdiye mektebi muallimliğine 250 kuruş maaşla tayin olunarak burada altı sene beş ay yedi gün görev yaptıktan sonra 16 Cemaziyelahir 1312 (M. 15 Aralık 1894) tarihinde görevine son verilmiştir. Müracaatı üzerine tekrar 11 Recep 1312 (M. 29 Aralık 1894) tarihinde 250 kuruş maaşla Çarsancak kasabasının merkezi olan Peri kasabası rüşdiye mektebi ikinci muallimliğine tayin edilmiştir. Bu görevinde iken görevine ilave olarak 80 kuruş maaşla aynı okulun birinci muallimliğine atanmıştı. Muallim-i sanilik görevinin kaldırılması üzerine 21 Zilkade 1320 (M. 19 Şubat 1903) tarihinde 80 kuruşluk maaşı kesilmişti. Çarsancak kazasında müftülüğü ilgilendiren işlerin yoğunluğu ve bölge halkının bu işleri için Palu ve Harput'a gitmelerinden dolayı çektikleri sıkıntı vilayet merkezi tarafından da dikkate alınarak Çarsancak kazasında müftülük teşkilatının kurulması uygun görülmüştü. Bu görev için yapılan seçim sonucunda İsmail Muti Efendi en fazla oyu almış ve bölge halkının da bu yöndeki müracaatı üzerine Meşihat makamının 19 Şevval 1322 (M. 27 Aralık 1904) tarihli yazısı ile Çarsancak kazası müftülük görevine atanmıştır. Bu göreve atanmasından dolayı on dört sene on bir ay altı gündən beri vazife yaptığı rüşdiye mektebi muallimliği görevinden istifa ederek



Çarsacak kazası müftülüğü görevine başlamıştır. Bu görevini vefat tarihi olan 13 Ağustos 1332 (M. 26 Ağustos 1916) tarihine kadar sürdürmüştür<sup>73</sup>.



---

<sup>73</sup> İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 2687.

**Tablo 25:**İsmail Muti Efendi'nin Yaptığı Görevler

İsmail Efendi bin Kahraman	Tarih-i Tevellüdü			Hizmete Duhulü			Son Memuriyeti	
	R. 1271			25 Haziran 1304			Çarsancak Kazası Müftülüğü	
GÖREV TARİHLERİ	YIL	AY	GÜN	YIL	AY	GÜN	GÖREVİ	MAAŞI
25 Haziran 1304-2 Kanunuevvel 1310	6	5	8	-	-	-	Dersim sancağı Muallim-i Saniliği	248
3 Kanunuevvel 1310- Kanunuevvel 1310	-	-	-	-	-	28	-	-
1 Kanunusani 1310-9 Temmuz 1315	4	6	9	-	-	-	Çarsancak Kazası Rüşdiye Muallim-i Evveli	250
10 Temmuz 1315- Teşrinisani 1321	6	4	21				Çarsancak Kazası Muallimliği	330
1 Kanunuevvel 1321-22 Kanunuevvel	4	-	22	-	-	-	Çarsancak Kazası Muallimliği	250

1325								
23 Kanunuevvel 1329-12 Ağustos 1332	6	7	20				Çarsacak Kazası Müftülüğü	400
Vefat Tarihi: 13 Ağustos 1332								
TOPLAM	26	22	80	-	-	28		
GÖREV TOPLAM	28	-	20					

**Kaynak:** İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 2687.

**Tablo 26:** İsmail Muti Efendi'nin Kimlik Bilgileri

DEVLET-İ ALİYYE-İ OSMANİYE TEZKERESİDİR						
İsmi ve Şöhreti	Pederi İsmi	Validesi İsmi	Tarih ve Mahal-i Veladeti	Milleti	Sınıfı	Müteehhil
Talebeden İsmail Efendi	Kahraman Efendi	Gülsüm	1271 Harput	İslâm	Mektep Muallimi	Zevcesi Vardır

EŞGALİ				SİCİLL-İ NÜFUSA KAYD OLUNAN MAHALLİ				
Boy	Göz	Sima	Ala- met-i Farika	Vilayeti	Kazası	Mahalle ve Karyesi	Soka- ğı	Mes- ken No
Orta	Ela	Siyah	Tam	Mamûratülaziz	Harput Kazası	Ebu Tahir Mahallesi	Ali Hoca	13/1

**Kaynak:** İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 2687.

## VI.22. Mehmed Kemâleddin Efendi

Kemâleddin Efendi, 15 Ramazân 1283 (M. 21 Ocak 1867)'de Harput'ta, Ağa Mahallesi, Hacı Hamîd Efendi Sokağındaki 56 kapı numaralı konakta doğdu. Dedesi “Kasîde-i Bürde Şârihi” olarak nâm salmış Harput müftüsü müderris Hacı Ömer Naîmî Efendi, babası şöhreti Harput'u aşmış bir hâfız, müderris ve mutasavvıf olan Hacı Abdülhamid Hamdî Efendi, annesi Mü'mine Hanım'dır.

Mehmed Kemâleddin Efendi Osmanlı Devleti'nin Ma'mûretü'l-azîz/El'azîz'deki son, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk müftüsü olup dört asırlık bir ilmî geleneğe mensup Harputlu Efendigil sülâlesinin dinî eserler kaleme alan son âlimidir.

Uzun yıllar müderrislik de yapan Kemâleddin Harputî Efendi dinî, ahlâkî ve tasavvufî eserler yanında şiirler ve edebî yazılar da yazmıştır. El'azîz müftüsüyken bir ihbâr neticesinde hilâfetin kaldırılmasına, şapka takmak başta olmak üzere inkılaplara ve “hükûmet-i milliyeye”ye karşı olduğu gerekçesiyle Şark İstiklâl Mahkemesi'nde yargılanmış ve Samsun'a sürgün edilmiştir. Bu kararla birlikte müftülükten azledilen, İmam-Hatip Mektebi'ndeki Edebiyat Muallimliği vazifesine de son verilen Kemâleddin Efendi geriye kalan ömrünü münzevî bir şekilde tamamlamıştır (1936).<sup>74</sup>

---

<sup>74</sup>KARATAŞ, Ahmet, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt-Sayı 49, Aralık 2015, ss. 29-126

### **VI.23. Mahmut Kamil Efendi**

On yıl Harput müftülüğü görevinde bulunmuş olan Hafız Ömer Fehmi Efendi bin Hafız Veliyüddin Efendi'nin oğludur. Ecdadının tamamı ilmiye mensubu olan Mahmut Kamil Efendi'nin aile unvanları, büyük dedesinin yeniçeri ulufedarı olmasından dolayı Ulufedarzade'dir. Safer 1281 (M. Ağustos 1864) tarihinde Harput'ta doğmuştur.

İlk eğitimini ailesinden aldıktan sonra Harput'ta bulunan Yusuf Kamil Paşa Medresesinde Kaside-i Bürde şarihi Hacı Abdülhamit Hamdi Efendi'den on yedi sene tahsil görmüş ve 13 Şubat 1312 (M. 25 Şubat 1897) tarihinde icazetname almıştır. Farsça eğitimini Hafız Mahmut Efendi'den aldıktan sonra uzun yıllar edebiyat ile meşgul olarak bu alanda kendisini geliştirmiş ve bir dönem İsmailiye Medresesi müderrisliği görevinde bulunmuştur. Osmanlıca eğitiminde kullanılmak üzere "Muallim-i İmla" isimli bir eser yazmış ancak 1916 yılında bu eser henüz basılmamıştı.

1318 (M. 1902/1903) - 1319 (M. 1903/1904) senelerinde 150 kuruş maaşla Elazığ idadi muallimliği görevinde bulunan Mahmut Kamil Efendi'nin görevine 1319 (M. 1904) senesinde son verilmiştir. 8 Teşrinisani 1325 (M.21Kasım1909) tarihinde Maarif Nezareti tarafından aynı okulun Arapça ve Farsça muallimliği görevine 500 kuruş maaşla tayin edilmiştir. İdadi mektebinin sultani olarak yeniden düzenlenmesinden sonra da görevine devam etmiş ve haftada altı saat Farsça dersleri vermiştir.

H. 1314 (M. 1898/1899) senesinde Anadolu Umumi Müfettişi Yaver, Ekrem Şakir Paşa'nın önerisi ile Meşihat makamı tarafından 19 Recep 1314 (M. 24 Aralık 1896) tarihinde Edirne Ruusu ile taltif edilmiştir.

Harput müftüsü olan babası Ömer Fehmi Efendi'nin 21 Kanunusani 1331 (M. 3 Şubat 1916) tarihinde vefatı üzerine Harput müftülüğü için yapılan seçim sonucunda Çorbacızade Mustafa Efendi'nin 12, Bekirzade Hacı Burhanettin

Efendi'nin 13 oyuna karşılık 19 rey ile en fazla oyu alarak Nisan 1332 (M. Mayıs 1916) tarihinde Harput kazası müftülüğüne atanmıştır<sup>75</sup>.



---

<sup>75</sup> İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 3227.





**Tablo 27:** Mahmut Kamil Efendi'nin Kimlik Bilgileri

İsmi ve Şöhreti	Pederinin İsmi	Validesi İsmi	Tarih ve Mahal-i Veladeti	Milleti	Müteehhil
Ulufedarzade Mahmut Kamil Efendi	Hafız Ömer Efendi	Hanım	1281 Harput	İslâm	Bir Zevcesi Vardır

EŞGALİ				SİCİLL-İ NÜFUSA KAYD OLUNAN MAHALİ				
Boy	Göz	Sima	Alamet -i Farika	Vilayeti	Kazası	Mahalle ve Karyesi	Soka-ğı	Meske n No
Or-ta	Ela	Buğ-day	Tam	Mamüراتül-aziz Vilayeti	Harput Kazası	Hoca Mescid Mahal-lesi	Hoca Bekar-ı	6/3

**Kaynak:** İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 3227.

#### **VI.24. Mehmet Naim Efendi**

Ziraat ile iştigel eden Abdullah Efendi'nin oğlu olup aile unvanları “Kökçüzade”dir. H. 1290 (M. 1873/1874) senesinde Harput kazasının Esadiye mahallesinde doğmuştur.

Harput'ta bulunan ve gayrı resmi olarak eğitim veren ibtidai mektebinde tahsil görüp buradaki derslerini tamamladıktan sonra Eylül 1301 (M. Eylül/Ekim 1885) senesinde Harput rüşdiye mektebine girerek dört senelik eğitimi müteakip 22 Temmuz 1305 (M. 3 Ağustos 1889) tarihinde üstün başarı derecesiyle şahadetname almıştır. Yine Harput'ta bulunan Süleyman Paşa Medresesine girerek burada on dokuz sene Arapça ve Farsça ilimleri tahsil etmiştir. Bu dönemde Elazığ Darümuallimin okulunun açılması ile buraya naklolunmuş ve verilen dersleri tamamlayarak Ağustos 1324 (M. Ağustos/Eylül 1908) tarihinde üstün derece ile mezun olmuştur. Türkçe, Arapça ve Farsça dillerine vakıftı.

Darümuallimlik okulundan mezuniyetini müteakip ilk görevi olarak 11 Teşrinisani 1325 (M. 24 Kasım 1909) tarihinden Eylül 1326 (M. Eylül/Ekim 1910) tarihine kadar aylık 150 kuruş maaşla ibtidai muallimliğinde bulunmuştur. Bundan sonraki tüm görevlerini muallim olarak sürdüren Mehmet Naim Efendi'nin görev yerleri ve tarihleriyle sırasıyla şöyledir: 1 Teşrinisani 1326 (M. 14 Kasım 1910) tarihinden 22 Eylül 1327 (M. 5 Ekim 1911) tarihine kadar 150 kuruş maaşla Harput sıbyan mektebinde üçüncü muallimliği, 25 Eylül 1327 (M. 8 Ekim 1911) tarihinden Eylül 1329 (M. Eylül/Ekim 1913) tarihine kadar 150 kuruş maaşla Harput sıbyan mektebinde ikinci muallimliği, 1 Teşrinisani 1329 (M. 14 Kasım 1913) tarihinden 5 şubat 1331 (M. 18 şubat 1916) tarihine kadar 200 kuruş maaşla Harput Numune Mektebi muallimliği, 6 şubat 1331 (M. 19 şubat 1916) tarihinden 15 Mayıs 1332 (M. 28 Mayıs 1916) tarihine kadar 250 kuruş maaşla Harput Zahiriyeye Mektebi üçüncü muallimliği, 1 Teşrinievvel 1332 (M. 14 Ekim 1916) tarihinden 13 Mart 1340 (M. 13 Mart 1924) tarihine kadar uhdesinde Farsça dersi de bulunduğu halde Darühilafe İhsari Kısmı Müderrisliği görevinde bulunmuştur. 400 kuruş maaş ile başladığı bu görevini 800 kuruş maaş ile tamamlamıştır. Müderrisi bulunduğu İhsari kısmının kapatılması üzerine 25 Temmuz 1340 (M. 25 Temmuz 1924) tarihine kadar

açıkta kalmıştır. Bilahare Diyanet İşleri Başkanlığı'nın 26 Temmuz 1340 (M. 26 Temmuz 1924) tarihli yazısı üzerine Harput Kurra Vaizliği görevine atanmış ve 15 Ağustos 1340 (M. 15 Ağustos 1924) tarihinde 300 kuruş maaşla göreve başlamıştır. Maaşı daha sonra 500 kuruşa çıkarılmıştır<sup>76</sup>.

---

<sup>76</sup> Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi, Dosya No: 1923-2026.

**Tablo 28:** Mehmed Naim Efendi'nin Kimlik Bilgileri

DEVLET-İ ALİYYE-İ OSMANİYE TEZKERESİDİR						
İsmi ve Şöhreti	Pederi İsmi	Validesi İsmi	Tarih ve Mahal-i Veladeti	Milleti	Sınıfı	Müteehhir
Kökçüoğlu Mehmet Efendi	Abdullah	Firdevs	1289 Harput	İslâm	Talebe	Yoktur

EŞGALİ				SİCİLL-İ NÜFUSA KAYD OLUNAN MAHALİ			
Boy	Göz	Sima	Alamet-i Farika	Vilayeti	Kazası	Mahalle ve Karye	Mesken No
Orta	Ela	Esmer	Tam	Mamuratülaziz	Harput	Cami-i Kebir	8/1

**Kaynak:** Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi, Dosya No: 1923-2026.

## VI.25. Mehmet Rüştü Efendi

Çemişgezek kazası Kale mahallesi ahalisinden olup hoca sınıfından Hasan Efendi'nin oğludur. Aile unvanları Çavuşzade'dir. R. 1277 (M. 1861/1862) senesinde Çemişgezek kazasının Kale mahallesinde doğmuştur.

Çemişgezek kazasında bulunan sıbyan mektebinde temel dersleri alarak Arapça tahsil etmiş olmasına rağmen okulun resmi hüviyet taşımamasından dolayı şahadetname alamamıştır.

1 Mart 1304 (M. 13 Mart 1888) tarihinde ilk görev yeri olarak atandığı Çarsacak kazası mahkeme-i şeriye kitabesinde 500 kuruş maaşla 31 Temmuz 1306 (M. 12 Ağustos 1890) tarihine kadar görev yapmıştır. Daha sonra sırasıyla; 21 Rebiülevvel 1309 (M. 25 Ekim 1891) tarihinden Zilhicce 1311 (M. Haziran/Temmuz 1894) tarihine kadar aidatla Arguvan nahiyesi niyabetinde, 3 Rebiülevvel 1313 (M. 24 Ağustos 1895) tarihinden Safer 1315 (M. Temmuz 1897) tarihine kadar Efsus nahiyesi niyabetinde, Cemaziyelahir 1316 (M. Ekim/Kasım 1898) tarihinden Cemaziyelevvel 1318 (M. Ağustos/Eylül 1900) tarihine kadar 500 kuruş aidatla Aziziye kazası mahkeme-i şeriyye kitabesinde, Ramazan 1318 (M. Aralık/Ocak 1900/1901) tarihinden 8 Zilkade 1318 (M. 27 Şubat 1901) tarihine kadar Çarsacak kazası niyabeti vekaletinde ve sonrasında Cebelibereket niyabetine atanmış ve 3 Teşrinisani 1321 (M. 16 Kasım 1905) tarihinde Yumurtalık nahiyesi niyabetine atanarak görev ifa etmiştir. Son olarak atandığı görev, 500 kuruş maaş aldığı Çemişgezek kazası Başvartinik nahiyesi niyabetidir<sup>77</sup>.

---

<sup>77</sup> İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 2824.



**Tablo 29:** Mehmed Rüştü Efendi'nin Yaptığı Görevler

Memurun İsmi ve Şöhreti	Tevellüd Tarihi			Hizmet-i Devlete Duhül Tarihi			Son Memuriyeti	
GÖREV TARİHLERİ	YIL	AY	GÜN	YIL	AY	GÜN	GÖREVİ	MAAŞI
Hacı Mehmet Efendi bin Hasan Efendi	1277			1 Mart 1302			Çemişgezek Kazası Başvartınık Nahiyesi Niyabeti	
1 Mart 1304- Temmuz 1306	2	5	-	1	1	11	Çarsancak Mahkeme-i Şeriyesi Kitabeti	4000 (Toplam)
12 Teşrinievvel- 21 Haziran 1310	2	8	9	1	1	21	Keban Kazasının Arguvan Nahiyesi Niyabeti	5000 (Toplam)
12 Ağustos 1311-18 Temmuz 1313	1	11	6	1	2	16	Elbistan Kazasının Efsus Nahiyesi Niyabeti	4500 (Toplam)
5 Teşrinievvel 1314-11 Eylül 1316	1	11	6	-	2	28	Aziziye Kazası Mahkeme-i Şeriyeye Kitabeti	5000 (Toplam)
10 Kanunuevvel	-	2	4	3	9	28	Çarsancak Kazası Niyabet	625

1316-14 Şubat 1316							Vekaleti	(Aylık)
13 Kanunuevvel 1320-20 Kanunusani 1322	2	1	7	3	8	16	Cebelibereket Sancağı Yumurtalık Nahiyesi Niyabeti	3000  (Toplam)
7 Teşrinievvel 1326-Şubat 1329	3	4	21	-	-	-	Çemişgezek Kazası Başvartinik Nahiyesi Niyabeti	500  (Aylık)
TOPLAM	14	7	23	11	3	-		

**Kaynak:** İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 2824.



## VI.26. Mehmet Hürrem Efendi

Hacı Hüseyin Efendi'nin oğludur. Mahlası Hürrem'dir. H. 1220 (M. 1805/1806) senesinde Diyarbakır'a bağlı Palu kazasının Avlağı köyünde doğmuştur.

O dönemki ilmi geleneklere uygun olarak önce köyündeki sıbyan mektebinde bir müddet okuduktan sonra eğitimini devam ettirmesi için babası tarafından aile Harput'a göç ettirilmişti. Harput'a geldikten sonra sarf ve nahiv dersleri almıştı. O tarihlerde Dağıstan'dan Anadolu'ya gelmiş ve yapılan ısrarlar neticesinde Harput'ta ikamet ederek buradaki İbrahim Paşa medresesinde ders veren Dağıstanlı Hacı Muhammet Efendi'den on beş seneyi aşkın bir süre mantık, meani, adab, kelam, usul, hadis, fıkıh ve feraiz derslerini tahsil etmiştir. H. 1252 (M. 1836/1837) senesinde derslerini tamamlamıştır. Daha sonra İstanbul'a giderek değişik hocalardan ders gördükten sonra iki sene hadis dersleri aldığı Harputlu Abdurrahman Efendi'den icazet almaya muvaffak olmuştur. İstanbul'daki eğitimi esnasında Kazasker İsmail Seyfettin, Hoca İshak, Mustafa Faik Efendilerle Harput ulemasından Beyzade Ali, Abdülhamit ve Mahmut efendilerden istifade etmiştir.

Harput'ta bulunan Süleyman Paşa Medresesinde ders verirken 1271 (M. 1854/1855) senesinde Şeyhülislâm Mehmed Arif Efendi'nin döneminde halkın isteği, mahalli hükümetin de onayı ile maaşsız olarak Harput müftülüğüne tayin edilmiştir. 1280 (M. 1863/1864) senesine kadar bu görevde kalan Mehmet Hürrem Efendi, bu tarihte hakkındaki bir şikayet nedeniyle Harput Valisi Hacı İzzet Paşa'nın iradesiyle görevinden alınmış ve yerine Harput ulemasından Hacı Ali Efendi tayin edilmişti. 1290 (M. 1873/1874) senesinde Hacı Ali Efendi'nin ölümü üzerine, kendisinden ilim tahsil etmiş olan Diyarbakırlı Sait Paşa'nın takdiri ve Şeyhülislâm Ahmet Muhtar Efendi'nin uygun bulmasıyla 500 kuruş maaşla Elazığ müftülüğüne tayin edilmiş, bir müddet sonra maaşı 800 kuruşa yükseltilmiştir. Ayrıca Harput'ta bulunan Karasofî camisinin imamlığında da bulunmuştur. Eğitim faaliyetleri ile geçen elli yıllık sürede üç defada yirmi kadar talebeye icazet vermiştir.

Mantıktan tasdikât üzerine yazılan Haşiye-i Muallaka-i Mufassala isimli esere bir haşiye yazmış ve medreselerde de okutulan bu eseri 1275 (M. 1858/1859)

senesinde basılmıştır. Beyan ilmine dair Mahmut el-Antaki'nin Alaka isimli eserine Arapça Tev'emu Miftahü's-Sükkaki alâ Şerhi Mahmudu'l-Antaki adlı bir haşiye yazmış ise de bu çalışması basılmamıştır.

Uhdesine H. 1274 (M. 1857/1858) senesinde İbtidai Hariç Bursa Müderrisliği, 1284(M.1867/1868) senesinde Hareket-i Hariç, 1294 (M. 1877/1878) senesinde de İzmir Payesi tevcih olunan Mehmet Hürrem Efendi 1316( M. 1898/1899) senesinde vefat etmiştir<sup>78</sup>.

---

<sup>78</sup> İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 2817.

ادبیه است اسلامیة  
سهمین شیدی

<p>اجوبه</p>	<p>اسم</p> <p>عالمی ترمیم گنجینه و مخصوص و دیگر کتب پارسی ای آری در این کتاب است که در این کتاب است که در این کتاب تاریخ مجلس و ادبیه</p>
<p>تاریخ مجلس و ادبیه</p>	<p>تاریخ مجلس و ادبیه</p>
<p>تاریخ مجلس و ادبیه</p>	<p>تاریخ مجلس و ادبیه</p>
<p>تاریخ مجلس و ادبیه</p>	<p>تاریخ مجلس و ادبیه</p>

MESHAT ARSHI  
MSH. SAID

**Tablo 30:**Mehmed Hürrem Efendi'nin Kimlik Bilgileri

İsmi ve Şöhreti	Pederinin İsmiyle Mahal-i İkameti	Sene	Sınıf	Mahal-i Veladeti	Mezhebi
Müfti Mehmet Efendi	Hacı Hüseyin Efendi Hoca Mescit Mahallesi	Tevellüdü 1220	Ulemadan	Palu Kazasında Avlağı Karyesi	İslâm

**Kaynak:** İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 2817.

## VI.27. Mehmet Reşit Efendi

Hüseyin Efendi'nin oğlu olarak 1 Şubat 1282 (M. 13 Şubat 1867) tarihinde Elazığ vilayetine tabi Çalomezaraası köyünde doğmuştur. Aile şöhretleri Munzuroğlu'dur.

Köyünde bulunan sıbyan mektebinde okuduktan sonra 1305 (M. 1887/1888) senesinde İshakpaşa Medresesi'ne girerek bu medresede dört sene tahsil görmüştür. Tahsili esnasında altı defa imtihana girerek başarılı olmuş ve hepsinden ehliyetname almıştır.

Bir dönem ailesinin hususi işleriyle meşgul olduktan sonra kendi nahiyesinde teşkil edilen naiblik için kurulan komisyon huzurunda yapılan imtihanda başarılı olmuş ve nahiye naibi olarak atanmıştır<sup>79</sup>.

---

<sup>79</sup> İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 2848.



**Tablo 31:** Mehmet Reşit Efendi'nin Kimlik Bilgileri

DEVLET-İ ALİYYE-İ OSMANİYE TEZKERESİDİR								
İsmi ve Şöhreti	Pederi İsmi ve Mahal-i İkameti	Validesi İsmi	Tarih ve Mahal-i Veladeti	Mill eti	Sınıfı	Mütehh il	Dereca tı	
Munzur Hafidi Reşid	Hüseyin Çalo Mezaraası	Zeynep	1282	İslâm	Talebeden Okuryazar	Bir Zevcesi Vardır	Tertib-i Sani 1303	

EŞGALİ				SİCİLL-İ NÜFUSA KAYD OLUNAN MAHALLİ			
Boy	Göz	Sima	Alamet-i Farika	Vilayeti	Kazası	Mahalle ve Karyesi	Mesken No
Uzun	Ela	Buğday	Kısa Sakal	Mamüratül-aziz	Merkez	Çalo Mezaraası	1/3

**Kaynak:** İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 2848.

## VI.28. Mehmet Rıfat Efendi

Ulemadan Hüseyin Efendi'nin oğlu olup H. 1247 (M. 1831/1832) senesinde Harput'ta doğmuştur. Aile unvanları Karahoca'dır.

Evvela Harput ibtidai mektebinde Kuran-ı Kerim ve sibyanaya mahsus dersleri okuduktan sonra 1275 (M. 1858/1859) senesinde Süleyman Paşa Medresesine girmiştir. Medrese eğitimi sırasında vilayet müftüsü olan Hacı Mehmet Efendi'den tahsil görek icazetname almış ve burada iki sene kadar ilimle meşgul olmuştur.

H. 1286 (M. 1869/1870) senesinde Dördüncü Ordu bünyesinde 750 kuruş maaş ve saatte 7,5 kuruş harcırah ile Malatya ve Darende bölgesine kura mümeyyizi olarak tayin edilmiştir. Dört aydan biraz fazla bu görevde bulunduktan sonra 5 Safer 1290 (M. 4 Nisan 1873) tarihinde İbtida-i Hariç ve 13 Rebiülevvel 1300 (M. 22 Ocak 1883) tarihinde de İbtida-i Dahil Bursa Müderrisliğine terfi ettirilmiştir. Mehmet Rıfat Efendi, 18 Rebiülevvel 1302 (M. 5 Ocak 1885) tarihinde 400 kuruş maaşla Keban Madeni müftülüğüne tayin edilmiş ve bu görevde iken 4 Teşrinievvel 1311 (M. 16 Ekim 1895) tarihinde vefat etmiştir<sup>80</sup>.

---

<sup>80</sup> İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 2819.



دائرة مشيخت اسلاميه  
سجده شدي

اسم	تاریخ
عاجه زکریا کرم و محسن و باکره سید پدر فاضل بودی که در زمان ناصر الدوله قاضی بود و در زمان ناصر الدوله قاضی بود	اسم حضرت زکریا در زمان ناصر الدوله در کتب معتبره آمده است
تاریخ غسل و دفن	تاریخ غسل و دفن در کتب معتبره آمده است
تاریخ تولد و وفات	تاریخ تولد و وفات در کتب معتبره آمده است
تاریخ تولد و وفات	تاریخ تولد و وفات در کتب معتبره آمده است
تاریخ تولد و وفات	تاریخ تولد و وفات در کتب معتبره آمده است
تاریخ تولد و وفات	تاریخ تولد و وفات در کتب معتبره آمده است
تاریخ تولد و وفات	تاریخ تولد و وفات در کتب معتبره آمده است

MESIHAT ARSIVI  
İS. N. SAĞ

**Tablo 32:** Mehmed Rıfat Efendi'nin Kimlik Bilgileri

İsmi ve Şöhreti	Pederinin İsmi	Sınıfı	Tarih ve Mahal-i Veladeti	Mezhebi
Kara Hoca Ahmet Rıfat Efendi	Hüseyin	Keban Madeni Kazasında Müftü	1247 Mamuratülaziz	İslâm

EŞGALİ				MAHAL-İ İKAMETİ		
Boy	Göz	Bıyık Sakal	Alamet-i Farika	Memleket	Daire	Sınıfı
Orta	Ela	Siyah	Kör	Mamuratülaziz	3	Müderris

**Kaynak:** İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 2819.

## VI.29. Mehmet Saffet Efendi

Ahmet Ağa'nın oğlu olup aile unvanları Kuyucaklızade'dir. H. 1257 (M. 1841/1842) senesinde Elazığ vilayeti Kuyucak kazasında doğmuştur.

17 Nisan 1275 (M. 29 Nisan 1859) tarihinde ilk görevine 151.50 kuruş tarık maaşıyla dahil olmuş ve 18 Mart 1297 (M. 30 Mart 1881) tarihine kadar bu maaşı almaya devam etmiştir. İlk resmi görevine 19 Mart 1297 (M. 31 Mart 1881) tarihinde Hayrabolu naibi olarak başlamıştır. Daha sonra sırasıyla; 13 Mayıs 1300 (M. 25 Mayıs 1884) tarihinde Malaga niyabetine, 6 Eylül 1303 (M. 18 Eylül 1887) tarihinde Çeşme niyabeti, 24 Teşrinievvel 1304 (M. 5 Kasım 1888) tarihinde Kudüs niyabeti, 17 Nisan 1308 (M. 29 Nisan 1892) Manastır niyabeti, 28 Şubat 1309 (M. 12 Mart 1894) tarihinde Karesi niyabeti, 16 Ağustos 1312 (M. 28 Ağustos 1896) tarihinde Keşan niyabeti, Ağustos 1313 (M. Ağustos/Eylül 1897) tarihinde Tekfurdağı niyabeti, 18 Temmuz 1316 (M.31Temmuz1900) tarihinde Davut Paşa niyabeti, 4 Ağustos 1317 (M. 17 Ağustos 1901) tarihinde Mısır mevleviyeti ve 28 Kanunuevvel 1319 (M. 10 Ocak 1904) tarihinde de son görev yeri olan Elazığ vilayeti niyabetine atanmıştır<sup>81</sup>.

---

<sup>81</sup> İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 2823.

**Tablo 33:** Mehmed Saffet Efendi'nin Yaptığı Görevler

Sınıf-1 Salis Nevabiden Kuyucaklızade Mehmed Safvet Efendi bin Ahmed Ağa Efendi			Mamüratülaziz Niyabeti			Sene 16	Tarih-i Veladeti 1257	Hizmete Duhulü 17 Nisan 1275
GÖREV TARİHLERİ	YIL	AY	GÜN	YIL	AY	GÜN	GÖREVİ	MAAŞI
17 Nisan 1275- Ağustos 1283	8	5	14	-	-	-	Tarik Maaşı	151.50
1 Teşrinievvel 1283-Ağustos 1283	4	-	-	-	-	-	Tarik Maaşı	126.20
1 Teşrinievvel 1287-1 Teşrinisani 1287	-	1	1	-	-	-	Tarik Maaşı	120
2 Teşrinisani 1287-15 Kanunusani 1287	-	2	14	-	-	-	Tarik Maaşı	2495
16 Kanunusani 1287-27 Teşrinisani	1	1	12	-	-	-	Tarik Maaşı	2370

1289								
28 Teşrinisani 1289-22 Temmuz 1291	1	7	25	-	-	-	Tarik Maaşı	120
23 Temmuz 1291-17 Ağustos 1293	2	-	25	-	-	-	Tarik Maaşı	1560
18 Ağustos 1293-24 Teşrinisani 1293	-	3	7	-	-	-	Tarik Maaşı	120
25 Teşrinisani 1293-Nisan 1295	1	5	6	-	-	-	Tarik Maaşı	1240
1 Mayıs 1295- Ağustos 1295	-	4	-	-	-	-	Tarik Maaşı	1228
1 Ağustos 1295-2 Teşrinisani 1295	-	2	2	-	-	-	Tarik Maaşı	1116
3 Teşrinisani 1295-Şubat 1295	-	3	28	-	-	-	Tarik Maaşı	108
1 Mart 1296- Ağustos 1296	-	6	-	-	-	-	Tarik Maaşı	85

1 Eylül 1296- 18 Mart 1297	-	6	18	-	-	-	Tarik Maaşı	83
19 Mart 1297- 23 Mayıs 1299	2	2	5	-	-	-	Tarik Maaşı ve Hayrabolu Niyabeti	1250
24 Mayıs 1299-12 Mayıs 1300	-	11	19	-	-	-	Tarik Maaşı	83
13 Mayıs 1300-13 Kanunuevvel 1302	2	7	1	-	-	-	Malaga Niyabeti	1500
14 Kanunuevvel 1302-5 Eylül 1303	-	8	22	-	-	-	Tarik Maaşı	83
6 Eylül 1303- 23 Teşrinievvel 1304	1	1	18	-	-	-	Çeşme Niyabeti	1500
24 Teşrinievvel 1304-13 Teşrinievvel 1305	-	11	19	-	-	-	Tarik Maaşı ve Kudüsü Şerif Niyabeti	3895
13 Teşrinievvel 1305-13 Teşrinievvel	-	-	1	-	-	-	Tarik Maaşı ve Kudüsü Şerif Niyabeti	3895

1305								
14 Teşrinievvel 1305-16 Nisan 1308	-	-	-	2	6	3	-	-
17 Nisan 1308- 18 Mart 1309	-	11	2	-	-	-	Manastr Niyabeti	3500
19 Mart 1309- 27 Şubat 1309	-	-	-	-	11	9	-	-
28 Şubat 1309- 17 Mart 1312	2	-	20	-	-	-	Karesi Niyabeti	3000
18 Mart 1312- 15 Ağustos 1312	-	-	-	-	5	28	-	-
16 Ağustos 1312-Şubat 1313	-	5	15	-	-	-	Keşan Niyabeti	1250
1 Mart 1313- 29 Ağustos 1313	-	5	29	-	-	-	Keşan Niyabeti	1125
Ağustos 1313- 9 Ağustos 1315	1	11	10	-	-	-	Tekfurdağı Niyabeti	2700
10 Ağustos 1315-17 Temmuz 1316	-	-	-	-	11	8	-	-

18 Temmuz 1316-29 Temmuz 1317	1	-	12	-	-	-	Davut Paşa Niyabeti	214.50
Temmuz 1317- 3 Ağustos 1317	-	-	-	-	-	4	-	-
4 Ağustos 1317-24 Temmuz 1318	-	11	21	-	-	-	Mısır Mevleviyeti	21937.50
25 Temmuz 1318-27 Kanunuevvel 1319	-	-	-	1	5	3	-	-
28 Kanunuevvel 1319-15 Kanunusani 1320	1	-	18	-	-	-	Mamuratulaziz Niyabeti	4000
TOPLAM	27	137	364	3	38	55		
GÖREV TOPLAM	39	5	4	6	3	25		

**Kaynak:** İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 2823.





### **VI.30. Mustafa Burhanettin Efendi**

Çemişgezek müftüsü Hacı Mehmet Arif Efendi'nin oğlu olarak 18 Cemaziyelahir 1301 (M. 15 Nisan 1884) tarihinde Çemişgezek kazası Medrese mahallesinde doğmuştur. Aile unvanları Mühürdarzade'dir.

Kazada bulunan sıbyan mektebindeki dersleri tahsil ettikten sonra rüştiye mektebine girerek tahsilini tamamlamış ve şahadetname almıştır. Daha sonra yine Çemişgezek kazasında bulunan medreseye devam etmiş ve verilen derslerin tamamını ikmal ederek icazetname almaya muvaffak olmuştur.

Medrese sonrası dört sene kadar Deavi vekaletiyle iştigal ettikten sonra 23 Zilhicce 1230 (M. 26 Kasım 1815) tarihinde Dersim kazasına bağlı bulunan Mazgirt kazasına bağlı Pağ nahiyesi niyabetine 500 kuruş maaşla tayin edilmiştir<sup>82</sup>.

---

<sup>82</sup> İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 2833.



**Tablo 34:** Mustafa Burhanettin Efendi'nin Kimlik Bilgileri

DEVLET-İ ALİYYEY-İ OSMANİYE TEZKERESİDİR							
İsmi ve Şöhreti	Pederi İsmi	Valides i İsmi	Tarih ve Mahal-i Veladeti	Millet i	Sınıfı	Müteehhi r	Derecat ı
Hacı Mehmet Efendi Mahdumu Burhanettin Efendi	Hacı Mehmet Efendi	Hatice	1299 Medrese Mahallesi	İslâm	Talebe	Zevcesi Yoktur	1320 Terhis

EŞGALİ				SİCİLL-İ NÜFUSA KAYD OLUNAN MAHALLİ			
Boy	Göz	Sima	Alamet-i Farika	Vilayeti	Kazası	Mahalle ve Karyesi	Mesken No
Orta	Ela	Buğday	Tam	Mamüratülaziz	Çemişgezek	Medrese	3/3

**Kaynak:** İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 2833.

### **VI.31. Mustafa Fevzi Efendi**

Derviş Efendi'nin oğlu olup 15 Nisan 1272 (M. 27 Nisan 1856) tarihinde Perçenç köyünde doğmuştur.

R. 1285 (M. 1869/1870) senesinde Harput'ta bulunan Beyzade Hacı Ali Efendi'nin medresesinde üç yıl eğitim gördükten sonra köyünde bulunan Tahiriye Medresesi'ne naklen gelerek on sene ilim tahsil etmiştir. Arapça ve Farsça tahsil etmesine rağmen icazetname alamamış ve ailesinin geçimini sağlamak amacıyla 1303 (M. 1887/1888) senesinde medreseden ayrılmıştır.

Mart 1327 (M. 1911/1912) tarihinde imtihan sonucunda 1 Kanunusani 1327 (M. 14 Ocak 1912) tarihinde Hoh-ı Ulya nahiyesi şeriye niyabetine tayin olunmuştur. Bu görevinde dört ay görev yapmış ancak bu nahiye'nin geliri olmadığından 1 Cemaziyelahir 1330 (M. 18 Mayıs 1912) tarihinde Meşihat emriyle Segedin nahiyesi niyabetine atanmıştır<sup>83</sup>.

---

<sup>83</sup> İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 2827.



**Tablo 35:** Mustafa Fevzi Efendi'nin Kimlik Bilgileri

DEVLET-İ ALİYYE-İ OSMANİYE TEZKERESİDİR					
İsmi ve Şöhreti	Pederi İsmi	Validesi İsmi	Tarih ve Mahal-i Veladeti	Milleti	Müteehhil
Derviş Efendizade Mustafa Efendi	Mehmet	Hayriye	1272 Perçenç Karyesi	İslâm	Bir Zevcesi Vardır

EŞGALİ				SİCİLL-İ NÜFUSA KAYD OLUNAN MAHALİ				
Boy	Göz	Sima	Alamet -i Farika	Vilayeti	Kazası	Mahalle ve Karyesi	Mes-ken No	Nev-i Mes-ken
Or-ta	Ela	Buğ-day	Tam	Mamüratül-aziz	Mer-kez	Perçenç Karyesi	146/1	Hane

**Kaynak:** İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 2827.



شمس اورد فرورد

سجل احوال: سندی مأمورین و مستخدمین دولت نامتدله اصل احوال بلاخره با قوت تمامه و رسمیه و سلسله اولی و وسط و اسفل و سلسله اولی و ثانوی و کتبه و مستخدمین عالی مرتبه و اعیان و اعیان و سلسله اولی و ثانوی و کتبه و مستخدمین

سجل	جواب
<p>مأمورین و مستخدمین دولت نامتدله اصل احوال بلاخره با قوت تمامه و رسمیه و سلسله اولی و وسط و اسفل و سلسله اولی و ثانوی و کتبه و مستخدمین عالی مرتبه و اعیان و اعیان و سلسله اولی و ثانوی و کتبه و مستخدمین</p>	<p>مأمورین و مستخدمین دولت نامتدله اصل احوال بلاخره با قوت تمامه و رسمیه و سلسله اولی و وسط و اسفل و سلسله اولی و ثانوی و کتبه و مستخدمین عالی مرتبه و اعیان و اعیان و سلسله اولی و ثانوی و کتبه و مستخدمین</p>

مأمورین و مستخدمین دولت نامتدله اصل احوال بلاخره با قوت تمامه و رسمیه و سلسله اولی و وسط و اسفل و سلسله اولی و ثانوی و کتبه و مستخدمین عالی مرتبه و اعیان و اعیان و سلسله اولی و ثانوی و کتبه و مستخدمین

لاغات

MEBINAT ARBABI

54 91 1



### **VI.32. Mustafa Hazmi Efendi**

Büyük pederi müftü Ali Efendi 1214 (M. 1800/1801) senesinde vefat etmiştir. Ulemadan Mustafa Efendi'nin oğlu olup aile unvanları Hocazade'dir ve bu unvanla anılırdı. Anne tarafından mahalli beylere mensubiyeti vardı.

R. 1265 (M. 1849/1850) senesinde Elazığ vilayeti Çemişgezek kazasının Mescit mahallesinde doğmuştur.

İlk tahsilini memleketinde hatm-ı şerif, tecvid ve emsile okuyarak tamamladıktan sonra daha önceden İstanbul'da eğitim almış olan büyük biraderi ile H. 1278 (M. 1861/1862) senesi baharında birlikte İstanbul'a gelerek Fatih semtinde bulunan Bahri Siyah Kurşunlu Medresesi'ne kaydını yaptırmıştır. Fatih Camisi dersiamlarından Prizrenli Hacı Zeynelabidin Efendi'nin ders halkasına dahil olmuştur. Diğer ulemadan da ders okumuş ise de icazetname almaya muvaffak olamamıştır. Tahsili esnasında 1 Aralık 1298 (M. 25 Eylül 1882) tarihinde maarifin ibtida kısmından imtihanla ehliyetname almıştır. Ayrıca Darümuallimin mektebinin rüşdiye kısmını da tamamlamıştır.

Mart 1291 (M. Mart/Nisan 1875) tarihinde Mahfel-i Şeriyat katipliğine tayin edilmiştir. 1302 (M. 1886/1887) senesinde Maarif Nezareti'nin emriyle Yanya vilayetine bağlı Margliç kazası rüşdiye mektebinin birinci muallimliğine tayin edilmiştir. Üç sene kadar burada görev yaptıktan sonra bölge havasının kendisine yaramadığı mazereti ile 1305 (M. 1889/1890) senesinde istifa ederek İstanbul'a dönmüş ve Mahfel-i Şeriyat'taki görevine devam etmiştir. R. 1308 (M. 1892/1893) senesinde Şeyhülisl'am Ömer Lütfü Efendi'nin döneminde Osmanlı sefaretlerinde görev yapmak üzere altı imamet için yapılan imtihanda başarılı olmasına rağmen göreve ataması yapılmamıştır. 1318 (M. 1902/1903) senesinde Edirne ruusuyla Tekfurdağı müderrisliğine ve ilaveten şeriyeye mahkemesi katipliğine atanmıştır. 5 Ağustos tarihinde kazaya giderek göreve başlamış ve 22 Haziran 1320 (M. 5 Temmuz 1904) tarihine kadar bu görevinde kalmıştır. Daha sonra hakkında yapılan bir şikayet üzerine muhafaza altına alınmış ve İstanbul'da bir müddet tutulduktan

sonra Elazığ'a sürgüne gönderilmiştir. Meşrutiyetin ilanından sonra İstanbul'a geri dönmüştür.<sup>84</sup>



---

<sup>84</sup> İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 390.



بسم الله الرحمن الرحيم

سؤال جواب: سؤال: من هو صاحب عمل جامع اهل احوال دایره سائر و فواید شریعت رسیده است که منسلاً از دیگر و وسط و سنجیده مخصوص اولی و ثانوی و کتب دستنویس...

Table with 2 columns: سؤال (Question) and جواب (Answer). The text is dense and written in Persian/Arabic script. The table contains multiple rows of text, with some sections starting with 'سؤال' and others with 'جواب'. At the bottom of the table, there is a small box with the text 'MESINAT ARSIVI' and '54 11 1'.

### **VI.33. Mustafa Sabri Efendi**

Ticaret ile uğraşan Hasan Efendi'nin oğludur. 25 Cemaziyelevvel 1296 (M. 17 Mayıs 1879) tarihinde Harput kazasının Meydan mahallesinde doğmuştur. Aile unvanları “Kurbankapanzade”dir. .

Mahallesindeki sıbyan mektebinde eğitim gördükten sonra 1 Rebiülevvel 1310 (M. 23 Eylül 1892) tarihinde Harput'ta bulunan İbrahim Paşa Medresesine girerek Arapça, sarf, nahiv, mantık, akaid, Farsça, hıfz ve feraiz derslerini almıştır.

1326 (M. 1910/1911) senesi Teşrinisani tarihinden 1317 (M .1901/1902) senesi Teşrinievvveline kadar Harput mahkeme-i şeriyesinde görev yapmıştır. 20 Temmuz 1327 (M. 2 Ağustos 1911) tarihinde Dersim kazasında komisyon huzurunda yapılan imtihanda başarılı olarak Elazığ vilayeti Çarsancak kazasına bağlı Pertek nahiyesi niyabetine tayin edilmiş ve 13 Teşrinievvvel 1327 (M. 26 Ekim 1911) tarihinde Pertek'e giderek görevine başlamıştır<sup>85</sup>.

---

<sup>85</sup> İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 2826.



بنامی او نه غرور

اصل احوال: سرف مأمورین دولت شاهان اصل ترجمه احوال دایره سائر و نوبات شوقه رسد سرتک مشغول خود کجور وسط و سنجید مخصوص اوق و مأمورین و کتک مستخدمین سائر سزایند اهلان و نوبات این مکانات و عازان سائر هر نوع معلقات و اجراء همه معموله ملوکاتی اوزر و وضع و تأسیس یورشده

سؤال	جواب
<p>سؤال: سزایند اهلان و نوبات این مکانات و عازان سائر هر نوع معلقات و اجراء همه معموله ملوکاتی اوزر و وضع و تأسیس یورشده</p>	<p>جواب: سزایند اهلان و نوبات این مکانات و عازان سائر هر نوع معلقات و اجراء همه معموله ملوکاتی اوزر و وضع و تأسیس یورشده</p>
<p>سؤال: سزایند اهلان و نوبات این مکانات و عازان سائر هر نوع معلقات و اجراء همه معموله ملوکاتی اوزر و وضع و تأسیس یورشده</p>	<p>جواب: سزایند اهلان و نوبات این مکانات و عازان سائر هر نوع معلقات و اجراء همه معموله ملوکاتی اوزر و وضع و تأسیس یورشده</p>
<p>سؤال: سزایند اهلان و نوبات این مکانات و عازان سائر هر نوع معلقات و اجراء همه معموله ملوکاتی اوزر و وضع و تأسیس یورشده</p>	<p>جواب: سزایند اهلان و نوبات این مکانات و عازان سائر هر نوع معلقات و اجراء همه معموله ملوکاتی اوزر و وضع و تأسیس یورشده</p>
<p>سؤال: سزایند اهلان و نوبات این مکانات و عازان سائر هر نوع معلقات و اجراء همه معموله ملوکاتی اوزر و وضع و تأسیس یورشده</p>	<p>جواب: سزایند اهلان و نوبات این مکانات و عازان سائر هر نوع معلقات و اجراء همه معموله ملوکاتی اوزر و وضع و تأسیس یورشده</p>
<p>سؤال: سزایند اهلان و نوبات این مکانات و عازان سائر هر نوع معلقات و اجراء همه معموله ملوکاتی اوزر و وضع و تأسیس یورشده</p>	<p>جواب: سزایند اهلان و نوبات این مکانات و عازان سائر هر نوع معلقات و اجراء همه معموله ملوکاتی اوزر و وضع و تأسیس یورشده</p>

بازرسی و تحقیق در این باب  
 سرانجام در این باب  
 این تهرانیان در این باب  
 این تهرانیان در این باب

MESHAT ARSIVI  
 MSH SAID

**Tablo 36:** Mustafa Sabri Efendi'nin Kimlik Bilgileri

DEVLET-İ ALİYYE-İ OSMANİYE TEZKERESİDİR						
İsmi ve Şöhreti	Pederi İsmi	Validesi İsmi	Tarih ve Mahal-i Veladeti	Milleti	Sınıfı	Müteehhil
Kurbankapanoğlu Mustafa Efendi	Hasan	Ümmügülsüm	1291 Harput	İslâm	Talebe	Bir Zevcesi Vardır

EŞGALİ				SİCİLL-İ NÜFUSA KAYD OLUNAN MAHALİ				
Boy	Göz	Sima	Alamet-i Farika	Vilayeti	Kazası	Mahalle ve Karyesi	Sokağı	Mesken No
Orta	Ela	Esmer	Tam	Mamûratülaziz	Harput Kazası	Meydan Mahallesi	Meydan Sokağı	87/2

**Kaynak:** İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 2826.

#### **VI.34. Mustafa Sabri Efendi**

Harput kazası ahalisinden Berber Hacı Mehmed Ağa'nın oğludur. Aile unvanları "Yeloğlu"dur. 1 Şaban 1271 (M. 19 Nisan 1855) tarihinde Harput kazasının Hacılar mahallesinde doğmuştur.

Harput kazasının Camii Kebir mahallesinde ibtidai mektebinde dini ilimleri tahsil ettikten sonra İshak Paşa Medresesine girerek Arapça ve Farsça tahsil etmiş ancak şahadetname alamamıştır.

15 Zilkade 1320 (M. 13 Şubat 1903) tarihinde 200 kuruş maaşla Dersim kazası müftü müsevvidliğine tayin olmuştur<sup>86</sup>.

---

<sup>86</sup> İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 2910.



نیمتی اوله غورمده

سوال اول: حریف مأمورین دستنبدین دولت علیه اعلیٰ ترجمه احوال نایب‌الریاست و دولت شوقه رسیده است...

Table with 2 columns: سوال (Question) and جواب (Answer). Contains handwritten text in Persian/Arabic script.

MESHKATARSIV MSK. 340



**Tablo 37:** Mustafa Sabri Efendi'nin Kimlik Bilgileri

DEVLET-İ ALİYYE-İ OSMANİYE TEZKERESİDİR							
İsmi ve Şöhreti	Pederi İsmi	Validesi İsmi	Tarih ve Mahal-i Veladeti	Milleti	Sınıfı	Müteehhil	
Yeloğlu Mustafa Efendi	Berber Mehmet	Fatma	1271 Harput	İslâm	Talebe	Bir Zevcesi Vardır	

EŞGALİ				SİCİLL-İ NÜFUSA KAYD OLUNAN MAHALİ				
Boy	Göz	Sima	Alamet-i farika	Vilayeti	Kazası	Mahalle ve Karyesi	Sokağı	Mesken No
Orta	Ela	Buğday	Ebru Sakallı	Mamûratülaziz	Hozat	Sahibiye Mahallesi	Yabancı	54/1

**Kaynak:** İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 2910.

### VI.35. Mustafa Safvet Efendi

Ticaretle işigal eden Harput tüccarlarından Hacı Ali Efendi'nin oğlu olarak H. 1272 (M. 1855/1856) senesinde Harput kazası Meydan mahallesinde doğmuştur. Aile unvanları “Çorbacızade”dir.

Harput'ta Cevheriye ibtidai mektebinde Hafız Süleyman Efendi'nin mektebinde Kuran-ı Kerim, sarf, nahiv, ilmihal, dini konular, sülüs, rika ve talik yazılarından oluşan derslerini tamamlamıştır. 1282 (M.1865/1866) senesinde aralarında, Kaside-i Bürde Şarihizade Ömer Naimi Efendizade ve Hoca Abdülhamid Efendi gibi Harput'un en meşhur müderrislerinin bulunduğu Kamil Paşa Medresesine girerek 1301 (M. 1883/1884) senesine kadar tahsilini tamamlamış ve bu tarihte Sara Hatun Camii Şerifinin mensupları ile birlikte icazet alamaya muvaffak olmuştur. Mezuniyet sonrası Kamil Paşa Medresesi talebelerinin eğitimleri hususunda müderrislere yardımcı olmuş ve 1313 (M. 1895/1896) tarihinde Harput Kurşunlu Medresesi müderrisliğine tayin edilmiştir. Sülüs, talik ve rika yazılarını yazabilmekte, Arapça okuyup yazmakta ve Farsçaya aşina idi.

Kurşunlu Medresesi'nde müderrislik görevini devam ettirirken 1327 (M. 1909/1910) senesinde Meşihat makamı tarafından 200 kuruş maaşla Harput kazası dersiamlığına tayin edilmiş ve bu görevde iken halka nasihatlerde bulunmuştur. Elazığ müftü müsevvidi olan Ahmed Esad Efendi'nin vefatı üzerine 1332 (M. 1913/1914) senesinde bu göreve tayin edilmiştir<sup>87</sup>.

---

<sup>87</sup> İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 2670.



**Tablo 38:** Mustafa Safvet Efendi'nin Kimlik Bilgileri

DEVLET-İ ALİYYE-İ OSMANİYE TEZKERESİDİR						
İsmi ve Şöhreti	Pederi İsmi	Validesi İsmi	Tarih ve Mahal-i Veladeti	Milleti	Sınıfı	Müteehhil
Çorbacızade Mustafa Efendi	Ali	Sündüs	1271 Harput	İslâm	Müderris	Vardır

EŞGALİ				SİCİLL-İ NÜFUSA KAYD OLUNAN MAHALLİ				
Boy	Göz	Sima	Alamet-i Farika	Vilayeti	Kazası	Mahalle ve Karyesi	Sokağı	Mesken No
Orta	Ela	Buğday	Tam	Mamüratülaziz	Harput Kazası	Meydan Mahallesi	Kara Alizade	61/1

**Kaynak:** İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 2670.

### VI.36. Osman Efendi

Elazığ vilayeti Hoği köyü ahalisinden Hacı Hasan Efendi'nin oğludur. Aile unvanları Veliyüddinzade'dir.

Elazığ merkezde bulunan rüşdiye mektebinin muayyen derslerini tamamlayarak şahadetname almıştır. Ayrıca yine vilayet merkezinde bulunan Darümuallime mektebine girerek buradan da ehliyetname almıştır. Daha sonra Perçenç'de bulunan Tahiriye Medresesi'nde mantık, meani ve feraiz derslerini okumuş ise de icazetname alamamıştır.

H. 1325 (M. 1907/1908) senesinde aylık 150 kuruş maaşla Hoği köyü ibtidai mektebi muallimliğine tayin edilmiş ise de H. 1327 (M. 1909/1910) senesinde kendi isteği ile bu görevinden ayrılmıştır. Bu tarihten itibaren Elazığ vilayetine bağlı Perçenç köyündeki Tahiriye Medresesi müderrisliği görevini vekâleten yürütmüştür<sup>88</sup>.

---

<sup>88</sup> İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 2842.



**Tablo 40:** Osman Efendi'nin Kimlik Bilgileri

DEVLETİ ALİYYE-İ OSMANİYE TEZKERESİDİR					
Pederi İsmi	Validesi İsmi	Tarih ve Mahal-i Veladeti	Milleti	Sınıfı	Müteehhil
Hacı Hasan Efendi	Emine Hanım	1279 Mamuratulaziz	İslâm	Müderris Vekili	Bir Zevcesi Vardır

EŞKALİ				SİCİLL-İ NÜFUSA KAYD OLUNAN MAHALLİ			
Boy	Göz	Sima	Alamet-i Farika	Vilayeti	Kazası	Mahalle ve Karye	Mesken No
Uzun	Ela	Buğday	Tam	Mamuratulaziz	Merkez	Hoği Karyesi	88/2

**Kaynak:** İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 2842.

### VI.37. Ömer Avni Efendi

Hacı Osman Ağa'nın oğlu olup aile unvanları "Meydancıklıoğlu"dur. 3 Muharrem 1282 (M. 29 Mayıs 1865) tarihinde Elazığ vilayeti Harput kazasının Alaca Meclis mahallesinde doğmuştur.

1299 (M. 1881/1882) senesinde Harput rüşdiye mektebinden aliyyülala derecesi ile şahadetname almıştır. Taşra ve İstanbul'da tahsiline devam ederek icazetname almıştır. Arapça, Farsça, Türkçe ve Kürtçe biliyordu.

1318 (M. 1900/1901) senesinde yazdığı ve 1328(M.1910/1911) senesinde resmi ruhsatla Elazığ vilayetinde Hacı Hurşit Efendi matbaasında bastırıldığı 48 sayfalık Kavaid-i Lisan-ı Kürdi isimli bir eseri vardır.

1318 (M. 1900/1901) senesinde taşraya sevk olunan müderrisler arasında uhdesine İbtida-i Hariç Ruus-u Hümayunu tevcih edilmiştir. Harput kazasına giderek sekiz sene kadar talim ve tedris ile meşgul olduktan sonra 1 Kanunusani 1325 (M. 14 Ocak 1910) tarihinde 300 kuruş maaşla Elazığ vilayeti müderrisliğine tayin edilmiştir. 3 Rebiülevvel 1310 (M. 25 Eylül 1892) tarihinde Dersim vilayetine bağlı Çarsancak kazası rüşdiye mektebi muallim vekilliğine 250 kuruş maaşla atanmış ve 10 Rebiülevvel tarihinde işe başlamıştır. 8 Zilkade 1310 (M. 24 Mayıs 1893) tarihinde asaleten atanan muallimin gelmesi ile görevi sona ermiştir. Yedi ay yirmi üç gün boşta kaldıktan sonra aylık 200 kuruş maaşla Dersim'e bağlı Pah kazası ibtidai mektebi muallimliğine tayin edilmiş ve 10 Haziran 1309 (M. 22 Haziran 1893) tarihinde işe başlamıştır. Bu görevinde iken 10 Kanunuevvel 1310 (M. 22 Aralık 1894) tarihinde imtihanla ve terfi ederek aylık 320 kuruşla Elazığ vilayetine bağlı Arapkir kazası rüşdiye mektebi muallim-i saniliğine tayin olunmuştur. Uygulanan tensikatta maaşının 200 kuruşa indirilmesine tepki olarak yaptığı müracaata karşılık Meşihat makamı tarafından, terfi için İstanbul'a gelmesi istendiğinden istifa ederek İstanbul'a gitmiştir. Bir sene kadar medreselerde dersle meşgul olduktan sonra 1318 (M. 1902/1903) senesinde 150 kuruş maaşla Harput kazası müderrisliğine tayin edilmiştir. Aynı dönemde Elazığ Askeri Rüşdiye Mektebi Kavaid-i Osmani muallimliğine, 1325 (M. 1909/1910) senesinde Elazığ vilayeti



müdürlüğüne atanmıştır. Bu görevinde iken bir yandan Elazığ Askeri Rüşdiye Mektebinde ders vermekte diğer günlerde de Saray Camii Kebir’de halka nasihat etmiştir<sup>89</sup>.

---

<sup>89</sup> İstanbul il Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 2658.



**Tablo 40:** Ömer Avni Efendi'nin Kimlik Bilgileri

İsmi ve Şöhreti	Pederi İsmi	Validesi İsmi	Tarih ve Mahal-i Veladeti	Milleti	Sınıfı	Müteehhil
Meydancıklıoğlu Ömer Efendi	Hacı Osman	Ayşe	1281 Harput	İslâm	Müderris	Zevcesi Vardır

EŞGALİ				SİCİLL-İ NÜFUSA KAYD OLUNAN MAHALLER				
Boy	Göz	Sima	Alame t-i Farika	Vilayeti	Kaza sı	Mahalle si	Sokağı	Meske n No
Uzunc a	Siya h	Esm er	Tam	Mamüratüla ziz	Harp ut	Ağa Mahalle si	Uzun Hasanza de	138/1

**Kaynak:** İstanbul il Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 2658.

### VI.38. Ömer Efendi

Hafız Mehmet Efendi'nin oğlu olup aile unvanları “Körüklü Hafızzade”dir. 1 Rebiülevvel 1292 (M. 7 Nisan 1875) tarihinde Harput kazasında doğmuştur.

Harput kazasındaki sıbyan mektebinde derslerini tamamlayarak yine kazada bulunan rüşdiye mektebine kayıt olarak Arapça, Farsça ve Türkçe tahsil ederek şahadetname almıştır. Daha sonra medreseye başlamış, buradaki Arapça dersleri okumuş ise de icazetname alamamıştır.

27 Cemaziyelahir 1329 (M. 25 Haziran 1911) tarihinde Elazığ'da bulunan naibler ve heyet-i aliye huzurunda icra kılınan imtihan neticesinde 200 kuruş maaşla Çarsancak kazası Pertek nahiyesi müderrisliğine tayin edilmiştir<sup>90</sup>.

---

<sup>90</sup> İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 2854.



**Tablo 41:** Ömer Efendi'nin Kimlik Bilgileri

DEVLET-İ ALİYYE-İ OSMANİYE TEZKERESİDİR						
İsmi ve Şöhreti	Pederi İsmi	Validesi İsmi	Tarih-i Veladeti	Milleti	Sınıfı	Müteehhil
Körüklü Hafız Oğlu Ömer Efendi	Hafız Mehmet	Ayşe	1291 Harput	İslâm	Talebe	Yoktur

EŞGALİ				SİCİLL-İ NÜFUSA KAYD OLUNAN MAHALLİ			
Boy	Göz	Sima	Alamet-i Farika	Vilayeti	Kazası	Mahalle ve Karyesi	Mesken No
Orta	Ela	Beyaz	Tam	Mamûratülaziz	Harput	Camii Kebir Mahallesi	68/2

**Kaynak:** İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 2854.

### **VI.39. Ömer Efendi**

İmamlık görevinde bulunan Bekir Efendi'nin oğlu olarak 25 Şevval 1281 (M. 23 Mart 1865) tarihinde Perçenç köyünde doğmuştur. Aile unvanları “Hasan Paşaoğlu”dur.

Köyünde bulunan ibtidai mektebinde akaid, Farsça ve inşa derslerini okuduktan sonra yine köyünde bulunan Tahiriye Medresesine girerek buradaki derslerini tamamlamıştır. Medrese tahsilinden sonra aynı medresede sekiz sene müderris vekaleti görevini ifa etmiştir. Eğitim faaliyetleri dışında herhangi bir memuriyette bulunmamıştır<sup>91</sup>.

---

<sup>91</sup> İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 1856.





**Tablo 42** Ömer Efendi'nin Kimlik Bilgileri

DEVLET-İ ALİYYE-İ OSMANİYE TEZKERESİDİR							
İsmi ve Şöhreti	Pederi İsmi	Validesi İsmi	Tarih ve Mahal-i Tevellüdü	Milleti	Sınıfı	Müteehhil	Derecatı
Hasan Paşaoğlu Ömer	Bekir	Fatıma	1280 Perçenç Karyesi	İslâm	Talebe	Bir Zevcesi Var	İhraç

EŞGALİ				SİCİLL-İ NÜFUSA KAYD OLUNAN MAHALLER				
Boy	Göz	Sima	Alamet-i Farikası	Vilayeti	Kazas ı	Mahalle ve Karyesi	Mesken No	Nev-i Mesken
Orta	Ela	Esmer	Burnu Çukur Olduğu	Mamüratülaz iz	Merkez	Perçenç Karyesi	75	Hane

**Kaynak:** İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 1856.

#### VI.40. Ömer Fehmi Efendi

Hafız Veliyüddin Efendi'nin oğludur. En büyük cediti yeniçeri ulufedarı olduğu için aile unvanları Ulufedarzade'dir. Pederinin cediti olan Ömer Efendi Harput kazası niyabetinde bulunmuştur. Ömer Efendi ilim ve tedrisatla meşgul olurken babası Veliyüddin Efendi, şahadetname aldıktan sonra kırk beş sene ibtidai mektebi muallimliğinde bulunmuştur. Teşrinisani 1258 (M. Kasım/Aralık 1842) tarihinde Harput kazasının Hoca Mescit mahallesinde doğmuştur.

İbtidai mektebini okuduktan sonra 1 Muharrem 1275 (M. 11 Ağustos 1858) tarihinde, Harput'ta bulunan ve Kaside-i Bürde şarihizade Hacı Abdülhamit Hamdi Efendi'nin müderris olarak ders verdiği Cevheriye Medresesine girmiştir. Ancak Abdülhamit Hamdi Efendi'nin Kamil Paşa Medresesine müderris atanması üzerine 15 Safer 1278 (M. 22 Ağustos 1861) tarihinde bu medreseye naklolunarak hocasının tedris halkasında aralıksız yirmi beş sene eğitim görmüş ve 1300 senesinde icazetname almıştır.

3 Teşrinisani 1303 (M. 15 Kasım 1887) tarihinde Kurşunlu Dairesi İsmailiye Medresesi müderrisi olarak tayin edilmiştir. 1320 (M. 1904/1905) senesinde Harput kazası Evkaf Komisyonu Başkanlığına tayin edilmiş ve bu görevini fahri olarak yürütmüştür. 25 Cemaziyelevvel 1322 (M. 7 Ağustos 1904) tarihinde Harput kazası müftülüğüne tayin edilerek bir müddet fahri olarak görev yapmışsa 20 Teşrinievvel 1325 (M. 1909) tarihinde 500 kuruş maaş tahsis edilmiştir<sup>92</sup>. Elazığ vilayet müftüsünün mebus seçilmesi üzerine Mayıs 1330 (M. 1914) tarihinden itibaren bir müddet vilayet merkez müftü vekilliği görevinde bulunmuştur.

Türkçe, Arapça ve Farsça lisanlarına vakıf olan Ömer Fehmi Efendi, nesih, talik ve rika yazabildiğinden dolayı kırk kadar Mushaf-ı Şerife ve kitap yazmıştır. Mevaziye dair yazdığı bir eseri olup basılmamıştır.

---

<sup>92</sup> İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi Dosya No: 2669.

21 Kanunusani 1331 (M. 3 Şubat 1916) tarihinde Harput kazası müftüsü iken vefat etmiştir<sup>93</sup>.



---

<sup>93</sup> Albayrak, Son Devir Osmanlı Uleması, C. IV, s. 214.



**Tablo 43** Ömer Fehmi Efendi'nin Kimlik Bilgileri

İsmi ve şöhreti	Pederi İsmi	Validesi İsmi	Tarih ve Mahal-i veladeti	Milleti	Sınıfı	Müteehhil
Ulufedarzade Hafız Ömer Efendi	Veliyyüddin	Firdevs Hanım	1258 Harput	İslâm	Müftü	Bir Zevcesi Vardır

**Kaynak:** : İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi Dosya No: 2669.

EŞGALİ				SİCİLL-İ NÜFUSA KAYD OLUNAN MAHALLER				
Boy	Göz	Sima	Alamet-i farika	Vilayeti	Kazas	Mahalle ve Karyesi	Sokağ	Mesken No
Orta	Ela	Buğday	Tam	Mamüratülaziz	Harput Kazası	Hoca Mescid Mahallesi	Hoca Pınarı	6/1

İsmi	Şöhreti	Tarih-i Tevellüdü	Tarih-i Veladeti	Tarih-i İnfisali	Tarih-i Vefatı	Livası	Kazası
Hafız Ömer Fehmi Efendi	Ulufedarzade	1258	1258	21 Kanunusani 1331	21 Kanunusani 1332	Elazığ	Harput

**Tablo 44:** Ömer Fehmi Efendi'nin Yaptığı Görevler

GÖREV TARİHLERİ	YIL	AY	GÜN	GÖREVİ	MAAŞ	AÇIKLAMA
25 Temmuz 1320-19 Teşrinievvel 1325	5	3	1	Harput Kazası Müftülüğü	-	25 Cemaziyelevvel 1322 Tarihli Menşuru Aliyye Mucibince Tayin Olunmuştur
20 Teşrinievvel 1325-21 Kanunusani 1331	6	2	27	Harput Kazası Müftülüğü	40	
22 Mayıs 1331-21 Kanunusani 1331	-	8	-	Elaziz Vilayeti Merkez Müftülüğü	160	22 Mayıs 1331 Tarihli Telgrafnamei Aliyye Meşihatpenahi Mucibince Atanmıştır

**Kaynak:** İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi Dosya No: 2669.

#### VI.41. Ömer Naimi Efendi

Mehmet Sait Efendi Fetavası isimli mecmuanın yazarı Harput müftüsü İmamzade Muhammet Said Efendi'nin oğlu müftü Hacı Ahmet Efendi'nin oğludur. Harput, Kayseri ve Antep'te eğitim görmüştür. Harput'ta on beş sene müftülük yapmıştır. Önemli bazı meseleler hakkında risaleleri ve hocalarının yazdıkları risalelere talikatı vardır.

Devrinde şöhret kazanmasına sebep olan eseri, "El-Asidetü's Şehdiye fi Şerhi Kasidetü'l Bürde" adını taşımaktadır. Bu eseri ilk defa Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa bastırdı.<sup>94</sup>

"Ayrıca iki basılı esere de haşiye yazan Ömer Naimi Efendi'nin son eseri Çemişgezeklizâde Mustafa Raci Efendi tarafından yazılıp 1259 H. (M. 1866) yılında Elazığ'da bastırılan "Manzume-i Naima"sıdır ki; çocuk ahlâk ve terbiyesinden, İslam akidesinden ve diğer bazı dini konulan ihtiva eden 46 sayfalık manzum bir eserdir."<sup>95</sup>

Harput'ta 1801 senesinde doğan<sup>96</sup> ve birçok defa öğrencilerine icazet vermeye muvaffak olan Ömer Naimi Efendi H. 1299 (M 1882) senesinde Harput'ta vefat etti ve Harput kabristanına defnedildi<sup>97</sup>.

---

<sup>94</sup> İshak Sunguroğlu bu eserin Arapça olarak kaleme alınmış bir el yazma örneğinin Şerhü'l- Bürde adıyla Beyzit Umumi Kütüphanesi'nde olduğunu belirtiyor.

<sup>95</sup> AYDOĞMUŞ, Günerkan; *Harput Kültüründe Din Alimleri*, s.28, ELESKAV Yayınları No:8, Elazığ 1998

<sup>96</sup> SUNGUROĞLU, İshak; *Harput Yollarında*; c.I-II, s.550, vîşaret Yayınları; İstanbul: 2013.

<sup>97</sup> Bursalı Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri, (Haz: M. A. Yekta Saraç), C. 1, s. 314.

#### VI.42. Süleyman Sırrı Efendi

Ahmet Efendi'nin oğlu olup aile unvanları "Kalaycızade"dir. Ramazan 1288 (M. Aralık 1871) tarihinde Çemişgezek kazasının Çukur mahallesinde doğmuştur.

Çemişgezek kazası sıbyan mektebinde ve rüşdiye mektebinde tahsil görerek 23 Zilhicce 1302 (M. 3 Ekim 1885) tarihinde şahadetname almıştır. Dokuz sene müddetle Şehzadebaşı civarında Baba Mahmud Darülhadis Medresesinde ve dört senede Harput'ta Kamil Paşa Medresesinde ulum-u âliye denilen gramer, sarf, nahiv, belagat ve mantık derslerini okumuştur. Türkçe okuyup yazmakta, Arapça ve Farsça lisanlarına aşınadır.

Devlet hizmetine, 7 Teşrinievvel 1314 (M. 15 Ekim 1898) tarihinde atandığı Çemişgezek Rüşdiye Mektebi muallim vekilliği ile başlamıştır. Bu görevinde Şubat 1320 (M. Mart 1905) tarihine kadar kaldıktan sonra bu defa 1 Mart 1321 (14 Mart 1905) tarihinden Kanunuevvel 1325 (M. 1910) tarihine kadar 100 kuruş maaşla görev yapacağı Germili nahiyesi İbtidai muallimliğine atanmıştır. 11 Kanunusani 1325 (M. 29 Ocak 1910) tarihinde başladığı Hozat İbtidai Mektebi muallimliği iki dönem halinde Kanunuevvel 1326 (M. 1911) tarihine kadar devam etmiştir. Süleyman Sırrı Efendi'nin son görev yeri, 200 kuruş maaşla atandığı ve 1 Kanunusani 1326 (M. 14 Ocak 1911) tarihinden 1329 (M. 1914) tarihine kadar kalacağı Dersim kazası fetva müsevvidliği görevidir<sup>98</sup>.

---

<sup>98</sup> İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 2027.





**Tablo 45:** Süleyman Sırrı Efendi'nin Yaptığı Görevler

Süleyman Efendi İbni Ahmet	Tarih-i Veladeti				Hizmete Duhulu			Son Memurîyeti	
	1285				7 Teşrinievvel 1285			Dersim Sancağı Müfti Müsevvidliği	
GÖREV TARİHLERİ	YIL	AY	GÜN	YIL	AY	GÜN	GÖREVİ	MAAŞI	
7 Teşrinievvel 1314-Şubat 1320	6	4	24	-	-	-	Çemişgezek Rüşdiye Mektebi Muallim Vekili	60	
1 Mart 1321- Kanunievvel 1325	4	10	-	-	-	-	Germili Nahiyesi İbtidai Muallimliği	100	
1 Kanunusani 1325-10 Kanunusani 1325	-	-	-	-	-	10	-	-	
11 Kanunusani 1325-Ağustos 1326	-	7	20	-	-	-	Hozat Mekteb-i İbtidaiye Muallimliği	200	
1 Eylül 1326- Kanunievvel 1326	-	4	-	-	-	-	Hozat Mekteb-i İbtidaiye	250	

							Muallimliği	
1 Kanunusani 1326-Şubat 1329	3	2	-	-	-	-	Dersim sancağı Fetva Müsevvidliği	200
TOPLAM	13	27	44	-	-	10		
GÖREV TOPLAMI	15	4	14	-	-	10		

**Kaynak:** İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 2027

**Tablo 46** Süleyman Sırrı Efendi'nin Yaptığı Görevler

İsmi ve Şöhreti	Peder i İsmi	Tarih-i Tevellüd ü	Hizmet-i Devlete Duhulu	Tarih- i İnfisa li	Tarih-i Vefatı	Livası	Kazası
Süleyman Efendi  Kalaycıza de	Ahmet	1285	7 Teşrinievv el 1314	1 Mart 1330	Berhay at Olduğu	Dersim	Çemişgeze k

İsmi ve Şöhreti	Pederi İsmi	Validesi İsmi	Tarih ve Mahal-i Veladeti	Milleti	Sınıfı	Müteehhil
Kalaycıoğlu Süleyman Efendi	Ahmet	Esmâ	1285 Çukur Mahallesi	İslâm	Mekteb-i Hususiye	Bir Zevcesi Vardır

EŞGALİ				SİCİLL-İ NÜFUSA KAYD OLUNAN MAHALLİ			
Boy	Göz	Sima	Alamet -i Farika	Vilayeti	Kazası	Mahalle ve Karye	Mesken No
Uzunca	Çakırcıca	Buğday	Tam	Mamûratülaziz	Çemişgezek	Çukur Mahalle	58/1

**Kaynak:** İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 2027.

#### VI.43. Yunus Avni Efendi

Mehmet Ali Efendi'nin oğlu olup aile unvanları Hacı Yunuszade'dir. Nisan 1281 (M. Nisan/Mayıs 1865) tarihinde Harput'un Sare Hatun Cami-i Kebir mahallesinde doğmuştur.

Harput sıbyan mektebi'nde Kuran-ı Kerim ve ilmihal bilgilerini aldıktan sonra 1296 (M. 1880/1881) senesinde İsmailiye Medresesi'ne girerek burada beş sene ders görmüştür. Daha sonra İbrahimiye Medresesi'nde yirmi beş sene eğitim görerek derslerini tamamlamıştır.

Devlet hizmetindeki ilk görevi 15 Ağustos 1323 (M. 28 Ağustos 1907) - 11 Teşrinisani 1325 (M. 24 Kasım 1909) tarihleri arasında aidaatla görev yaptığı Harput kazası Şeriyye Mahkemesi Başkâtipliğidir<sup>99</sup>. Kanunusani 1326 (M. Ocak 1911) tarihinde başkatiplik görevinden ayrılmış ve 1 Şubat 1326 (M. 14 Şubat 1911) tarihinde Silvan kazası niyabetine tayin edilmiştir. Temmuz 1339 (M. Temmuz 1923) tarihinde yerine başkasının tayini ile Silvan'daki görevinden de ayrılmıştır<sup>100</sup>.

---

<sup>99</sup> İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 2888.

<sup>100</sup> Albayrak, Son Devir Osmanlı Uleması, C. IV. s. 366.

**Tablo 47:** Yunus Avni Efendi'nin Kimlik Bilgileri

DEVLET-İ ALİYYE-İ OSMANİYE TEZKERESİDİR						
İsmi ve Şöhreti	Pederi İsmi	Validesi İsmi	Tarih ve Mahal-i Veladeti	Milleti	Sanatı	Müteehhil
Hacı Yunus Hafidi Yunus Efendi	Mehmet		1281 Harput	İslâm	Talebe	Zevcesi Vardır

EŞGALİ				SİCİLL-İ NÜFUSA KAYIT OLUNAN MAHALİ				
Bo y	Göz	Sima	Alamet -i Farika	Vilayeti	Kazası	Mahalle si	Sokağı	Mesken No
Orta	Ela	Buğday	Tam	Mamuratülaziz	Harput	Cami-i Kebir	Abdullah Efendi	92/1

**kaynak** İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 2888.

#### VI.44. Yunus Sabri Efendi

Müderris Ahmet Efendi'nin oğlu olup aile unvanları Duhancızade'dir. Duhancızade Hacı Hafız Yunus Sabri Efendi olarak anılmaktadır. 1270 (M. 1853/1854) senesi Ramazan ayının ikinci cumartesi günü Elazığ vilayetine bağlı Keban kazasının Hedi köyünde doğmuştur.

H. 1280 (M. 1863/1864) senesinde Keban ibtidai mektebine girerek 1295(M.1878) senesine kadar dini ilimler ile hafızlığa çalışarak bunda başarılı olduktan sonra İstanbul'a gitmiştir. H. 1313 (M. 1895/1896) senesine kadar Nur-ı Osmani Medresesinde sekiz sene Farsça ve Arapça dersleri okuduktan sonra icazetname almaya muvaffak olmuştur.

1313 (M. 1895/1896) senesinde 250 kuruş maaşla Adana vilayeti Nur-ı Hidayet İbtidai Mektebi muallimliğine tayin edilmiş ve 29 Temmuz 1316 (M. Temmuz 1923)) tarihinde Midilli sancağına tabi Yere nahiyesi zükur ibtidai mektebi muallimliğine yine aynı maaşla atanmıştır. Bu okulun o sırada tatilde olması nedeniyle vazifeye ancak 10 Kanunuevvel 1316 (M. 23 Aralık 1900) tarihinde başlayabilmiş ve 13 Mart 1318 (M.1902) tarihine kadar bu görevini yürütmüştür. 1 Haziran 1318 (M. 14 Haziran 1902) tarihinde bu defa Elazığ vilayetine bağlı Mazgirt kazasının Pağ nahiyesi ibtidai mektebi muallimliğine 200 kuruş maaşla tayin kılınmış ve 31 Mart 1321 (M. 13Nisan 1905) tarihinde Kızıl Kilise (Nazımiye) kazası ibtidai mektebine aynı maaşla nakledilmiştir. Eğitim alanındaki bu faaliyetlerden sonra Teşrinievvel 1324 (M. Ekim/Kasım 1908) tarihinde 400 kuruş maaşla Kızıl Kilise müftülüğüne tayin edilmiştir<sup>101</sup>.

---

<sup>101</sup> İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 2689.





**Tablo 48:** Yunus Sabri Efendi'nin Kimlik Bilgileri

DEVLET-İ ALİYYE-İ OSMANİYE TEZKERESİDİR							
İsmi ve Şöhreti	Pederinin İsmi	Validesi İsmi	Tarih-i veladeti	Milleti	Sınıfı	Müteehhil	Derecatı
Molla Ahmet Oğlu Hacı Yunus Efendi	Ahmet	Ayşe	1272 Keban	Müslim	Mekteb Muallimi	Bir Zevcesi Vardır	İhraç

EŞGALİ				SİCİLL-İ NÜFUSA KAYD OLUNAN MAHALLİ			
Boy	Göz	Sima	Alamet-i Farika	Vilayeti	Kazası	Mahalle ve Karyesi	Mesken No
Uzun	Ela	Buğday	Tam	Elazığ	Keban	Hedi	62/1

**Kaynak:** İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya No: 2689.

#### VI.45. Yusuf Şükrü Efendi

Harput doğumludur. Bir müddet İstanbul'da Vefa Medresesi'nde Kadı Beydavi ve Celaleyn Tefsiri okutmuştur. Daha sonra Medine'de Mahmudiye Medresesi müderrisliğine tayin olunarak ömrünün sonuna kadar burada ilim faaliyetlerinde bulunmuş ve üç defa icazet vermiştir..

Basılı eserleri: Şerhun alâ Usulî'l-Hadis Li'l-Birgivi, Şerhun alâ Burhan-ı Gelenbevi el-Müsemma Binamûsı'l-Iykan, Rumûzü't-Tevhid, fî Beyani Bazı Esrar ve Hakayık-ı Kelimeli't Tevhid, Silsiletü's Safa Li Hamdi Mustafa'dır.<sup>102</sup>

Yusuf Şükrü-i Harputi adıyla da bilinir. Medine'de iken Şzeli Tarikatı'na intisap etmiş ve sözü geçen tarikatın halifeliğini de üstlenmiştir Dini eserlerin yanı sıra farklı tarzlarda yazdığı şiirleriyle de meşhurdur.<sup>103</sup>

---

<sup>102</sup> Bursalı Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri, (Haz: M. A. Yekta Saraç), C. 1, s. 477-478.

<sup>103</sup> SUNGUROĞLU; a.g.e,c 1,s.671. İşaret Yay. İstanbul 2013

## SONUÇ

Tezime konu olarak seçtiğim ve çok büyük ekseriyeti İstanbul İl Müftülüğü Meşihat arşivine dayanan birinci elden kaynaklarla meydana getirdiğim bu eserde toplam kırk beş Elazığ ve Tunceli ulemasının biyografisine yer verdim.

Ulema biyografilerini oluştururken yararlandığım belge orijinallerine de yer verdim. Çalışmamda Harput, Palu ve Çemişgezek medreselerinden mezun olarak vazifeye atılan, müderris, müftü veya müftü vekili rütbesine erişen ulemaya yer verdim. Bunu yaparken bugünkü idari taksimata göre çizilmiş idari taksimatı esas aldım.

Ulema biyografileri yeni bir çok çalışmanın yapılmasına kaynaklık edeceği düşüncesindeyim. Özellikle Osmanlı eğitim sistemi ve bu sistemin tarihteki gelişimi hakkında yapılacak çalışmalar başta olmak üzere yer ve şahıs isimleri, sülale ve soy çalışmaları, kurumlar tarihi, Osmanlı bürokrasisinin işleyişi, dil, edebiyat ve düşünce tarihi çalışmalarında da yararlı olacağını düşünüyorum.

İkmale muhtaç bu araştırma tamamen bir başlangıç düzeyinde olup bu alanda yapılan çalışmaları destekleyici niteliktedir. Bu bakımdan meydan verdiğim eksiklikler şahsıma aittir.

Bu araştırma Elazığ ve Tunceli örneğinden hareketle Osmanlının ilmiye sınıfının işleyişini ve tarihte uğramış olduğu akıbeti belirlemede küçük bir katkı olarak düşünülebilir. Yine bu çalışmanın Türk eğitim sistemindeki aksamaların sebeplerinin anlaşılmasında bir giriş olmasını temenni ediyorum. Özellikle eğitim tarihimizin aksaması ile ilgili çabalarla milletimizin can damarı olan eğitim meselesine yeniden dikkat çekmeyi esas maksat kabul ederim.

## KAYNAKÇA

### 1)Arşiv Kaynakları

İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, Dosya Numaraları: 2659, 3362, 1028, 2047, 2837, 5356, 3472, 987, 2822, 3567, 2296, 1142, 2056, 438, 2856, 2687, 3227, 2866, 2824, 2817, 2848, 2819, 2823, 2833, 2827, 390, 2826, 2910, 2670, 2842,2658, 2854, 1856, 2669, 2027, 2888, 2689.

Diyaret İşleri Başkanlığı Arşivi, Dosya No: 1923-2006

### 2)Araştırma Eserleri

AKŞİN, Sina (Komisyon); *Çağdaş Türkiye Tarihi(1908 – 1980)*, Cem Yayınevi, İstanbul: 1992.

AKYÜZ, *Türk Eğitim Tarihi*, Pegem Yay, Ankara 2008,

ALBAYRAK, *Son Devir Osmanlı Uleması*, C. IV

AYDOĞMUŞ, Günerkan; *Harput Kültüründe Din Alimleri*, s.28, ELESKAV Yayınları No:8, Elazığ 1998

BALTACI, Cahit; *XV-XVI Asırlarda Osmanlı Medreseleri*, İrfan Maatbası, İstanbul 1976.

BERKES, Niyazi; *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul: 2002.

BOZDAĞ, İsmet; *Abdülhamid'in Hatıra Defteri*, Kervan Yayıncılık, İstanbul: 1975.

BURSALI, Mehmet Tahir; *Osmanlı Müellifleri*, (Haz. M. A. Yekta Saraç), c.1, Ankara 2006.

ÇAKAR, Enver, UZUN, Celalettin; *Hurufat Defterlerinde Harput (1690-1812)*; Elazığ: 2017.

ERGİN,Osman; *Türk Maarif Tarihi*, C.3, Eser Maatbası, İstanbul 1997.

DEMİRTAŞ, Zülfü; “Osmanlı’da Sıbyan Mektepleri ve İlköğretimin Örgütlenmesi”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.17, S.1, Elazığ 2007, ss.173-183.

DEVELLİOĞLU, Ferit; *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Sözlük*, Ankara 1997.

GENÇOĞLU, Mustafa; *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*; Haziran 2014, 15(1), 159-193.

GÜL, Abdülkadir; *1893 Sayımına Göre Mamüratül-aziz Vilayetinin Nüfus ve Etnik Yapısı*; Akra Uluslararası Kültür Sanat Edebiyat ve Eğitim Bilimleri Dergisi 2017 (s.12) c.5 / s.77-97.

GÜLTEKİN, Metin; *Tarihten Günümüze Elazığ*; Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara: 2015.

HALAÇOĞLU, Ahmet; *İslam Ansiklopedisi*, Elazığ Md. Yıl 1994, Cilt: 10, Sayfa: 551

İNALCIK, Halil; *Osmanlılar*; Timaş Yayıncılık, İstanbul: 2010.

KARATAŞ, Ahmet, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 49, Aralık 2015

KARATEPE, Şükrü; *Osmanlı Siyasi Kurumları*; İşaret Yayınları, İstanbul: 1989, s.153.

KAYA, Erol; *Erzincanlı Son Devir Osmanlı Uleması*, Erzincan Üniversitesi Yay. Erzincan 2017.

KAYA, Erol; *Osmanlı Devri E*, Erzincan Üniversitesi Yay. Erzincan 2017.

KAZICI, Ziya; *Osmanlı’da Eğitim Öğretim*, Kayhan Yayınları, İstanbul 2014.

KODAMAN, Bayram; *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*, Yüksel Matbaası, İstanbul 1980.

KÜTÜKOĞLU, Mübahat S.; *Tarih Araştırmalarında Usul*; Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara: 2014.

- KÜTÜKOĞLU, Mübahat S.; *XX. Asra Erişen İstanbul Medreseleri*; Ankara: 2000.
- LEWIS, Bernard; *Modern Türkiye'nin Doğuşu*; Türk Tarih Kurumu, Ankara: 2007.
- SUNGUROĞLU, İshak; *Harput Yollarında*; İşaret Yayınları; İstanbul: 2013.
- ÖZDAL, Berika; *Elazığ Şehrinin Eğitim Fonksiyonu*; Fırat Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ: 2010.
- ÖZYILMAZ, Ömer; *Osmanlı Medreselerinde Eğitim Programları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002
- PAKALIN, Mehmet Zeki; *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*; MEB Yayınları, İstanbul: 1993, 2. cilt.
- PAYAM, Nazım - DÖNER, Sıtkı; *Elazığ Eğitim Öğretim Tarihi*, Elazığ 1998.
- TAŞKIN, Ünal; *Maarif Salnamelerinde Mamuratülaziz*, *The Journal of Academic Social Science Studies*; (Volume 6/3) 2013, p.1327-1353.
- ÜNAL, Mehmet Ali; *İslam Ansiklopedisi Harput Md.*; yıl: 1997, cilt: 16.
- ZİLFİ, Madeline C.; *Osmanlı Uleması*, Birleşik Yay; İstanbul 2008. 1. Baskı.

### **3) Elektronik Kaynaklar**

[www.ttk.gov.tr](http://www.ttk.gov.tr) (02.01.2018)

[www.isamveri.org](http://www.isamveri.org)(20.03.2018)

